ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜÇ VE OTORİTE BAĞLAMINDA ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA COŞKUN

ANKARA
HAZİRAN, 2025

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ, SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

GÜÇ VE OTORİTE BAĞLAMINDA ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA COŞKUN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. AHMET KAYSILI

ANKARA
HAZİRAN, 2025

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

	Jüri Üyeleri	İmza
Başkan	……	……..
Üye	……	……..
Üye	……	……..

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından …/…/20... tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise …/…/20... tarihinde kabul edilmiştir.

……

Prof. Dr. Mehmet İkbal YETİŞİR

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Tuğba Coşkun

ÖZET

GÜÇ VE OTORİTE BAĞLAMINDA ÖĞRETMEN ÖĞRENCİ İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

COŞKUN, Tuğba

Yüksek Lisans, Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet KAYSILI

Haziran, 2025, ix + 135 sayfa

Bu çalışma, güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerine odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, okul ortamında öğretmenler ve öğrenciler arasında kurulan ilişkilerde güç ve otorite kavramlarının görünümlerini ortaya çıkarmaktadır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın amacı doğrultusunda, Ankara'nın Çankaya ve Keçiören ilçelerinden seçilen üç Anadolu lisesinde gözlemler ve görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 13'ü öğretmen, 23'ü öğrenci olmak üzere 36 katılımcıdan oluşmaktadır. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz sürecinin sorunda ortaya çıkan bulgular, öğretmen öğrenci ilişkileri, güç, otorite ve sosyokültürel boyut olmak üzere 4 tema çerçevesinde ele alınmıştır.

Araştırmanın sonucunda, öğretmenler ve öğrenciler arasında kurulan ilişkilerin olumlu ve olumsuz şekilde seyredebileceği görülmüştür. Öğretmenler ve öğrenciler arasındaki ilişkinin durumu, öğretmenin otorite konumunu etkilemekte ve eğitim ortamında kullanılan güç kaynaklarını şekillendirmektedir. Öğretmenler eğitim ortamında farklı güç kaynaklarını işe koşmakta ve farklı şekillerde otorite olmaktadır. Öğrenciler, öğretmenin otorite konumu ve güç kullanımı konusunda farklı pozisyonlar almaktadır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin sınıf ortamına taşıdıkları sosyokültürel arka planları, ilişkilerini ve ilişki içindeki güç kullanımını, güç kullanımına verilen tepkiyi ve otorite olma durumunu etkilemektedir. Bu doğrultuda, öğretmen öğrenci ilişkilerinin, tarafların bu ilişkiye taşıdıkları sosyokültürel arka planların, güç ve otoritenin eğitim ortamındaki durumunu belirlediği söylenebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Güç, Otorite, Öğretmen Öğrenci İlişkileri

ABSTRACT

ANALYZING TEACHER-STUDENT RELATIONSHIPS IN THE CONTEXT OF POWER AND AUTHORITY

COŞKUN, Tuğba

Master Degree, Department of Philosophical, Social, and Historical Foundations of Education Program of Philosophical, Social, and Historical Foundations of Education

Supervisor: Associate Professor Ahmet KAYSILI

June, 2025, ix + 135 pages

This study focuses on teacher-student relationships in the context of power and authority concepts. The aim of the study is to reveal the aspects of power and authority concepts in the relationships between teachers and students in the school environment. The study was conducted using a case study, one of the qualitative research designs. For the purpose of the study, observations and interviews were conducted in three Anatolian high schools selected from Çankaya and Keçiören districts of Ankara. The study group consisted of 36 participants, 13 teachers and 23 students. The data obtained from observations and interviews were analyzed by content analysis method. The findings of the analysis process were addressed within the framework of 4 themes: teacher-student relations, power, authority and sociocultural dimension.

As a result of the research, it was seen that the relationships between teachers and students can be positive and negative. The state of the relationship between teachers and students affects the authority position of the teacher and shapes the sources of power used in the educational context. Teachers exercise different sources of power in the educational context and become an authority in different ways. Students take different stances on the teacher's position of authority and use of power. The sociocultural backgrounds that teachers and students bring to the classroom environment affect their relationships and the use of power in the relationship, the reaction to the use of power and the position of authority. In this respect, it can be said that teacher-student relationships and the sociocultural backgrounds that the parties bring to this relationship determine the status of power and authority in the educational environment.

Key Words: Power, Authority, Teacher Student Relationships

ÖNSÖZ

Güç ve otorite, insan hayatını kuşatan kavramlardır. Bireylerin kurdukları bütün ilişkilerde, güç ve otoriteye dair deneyimler ve fikirler görmek mümkündür. İnsan yaşamının hatırı sayılır bir bölümünü oluşturan eğitim sürecinde öğretmenler ve öğrenciler arasında kurulan ilişkiler de bu kavramların ortaya çıktığı ilişkilerdir. Bu tez kapsamında, bu ilişkilere güç ve otorite kavramları bağlamında bakmayı amaçladım. Alana katkı sunmasını temenni ediyorum.

Teşekkürlerin en büyüğü, tezin oluşum sürecinin her aşamasında büyük emekler vermiş olan danışmanım Doç. Dr. Ahmet KAYSILI'ya aittir. Sürecin her aşamasında sabırla sorularıma yanıt verdiği, sürecin zorluklarını aşmama yardım ettiği için minnettarım. Rol model olarak gördüğüm, sabrına, bilgisine ve tecrübesine hayran olduğum Doç. Dr. Ayşe SOYLU'ya da teşekkürü borç bilirim. Heyecanlı, öğrenmeye ve denemeye gayret eden genç bir araştırmacı için bu isimlerle tanışmak büyük bir şanstı.

Tez süreci, zaman zaman kafa karışıklıkları yaşanan bir süreç. Bu süreçte Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri bölümünden dostlarım Fehri Büşra CANDAN'ın, Sümeyra KESKİN'in ve bölüm dışından dostum İrem POLAT'ın destekleri beni motive etti. Birlikte ettiğimiz sohbetler, kendi çalışmalarına dair paylaştıkları bilgiler, beni tezle ilgili farklı konuları düşünmeye sevk etti. Her şeyden önemlisi, benzer süreçlerden geçen insanlar olarak yaptığımız deneyim paylaşımlarıydı. Kendilerine teşekkür ediyorum ve bu yolu birlikte yürüdüğümüz için şükrediyorum. Bölüm dışından arkadaşlarım Bengüsu POLAT ve Kevser YILDIZ, süreçte desteklerini esirgemediler. Teşekkür ederim.

Tez sürecinde, kendi alanındaki bilgisi ve manevi desteğiyle yanımda olan, yaptığımız akademik sohbetlerle zihnimi açan sevgili Efe Can TANRISEVER'e teşekkür ederim. Her aşamada yanımda olduğunu bilmek, bu yolda bana güç veren şeylerden biriydi. Kendisine minnettarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
ABSTRACT ... v
ÖNSÖZ ... vi
İÇİNDEKİLER ... vii
TABLOLAR DİZİNİ ... ix
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem Durumu ... 1
Amaç ... 4
Önem ... 5
Sınırlılıklar ... 5
Tanımlar ... 5
BÖLÜM 2 ... 6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE ... 6
Güç ... 6
Güç Türleri ... 8
Formal ve İnformal Güç ... 8
French ve Raven'in Güç Taksonomisi ... 9
Otorite ... 10
Otorite Türleri ... 13
Epistemik Otorite ve Deontik Otorite ... 13
Geleneksel Otorite ... 13
Karizmatik Otorite ... 14
Rasyonel (Yasal-Ussal) Otorite ... 14
BÖLÜM 3 ... 20
YÖNTEM ... 20
Araştırma Deseni ... 20
Çalışma Grubu ... 21
Veri Toplama Araçları ... 23
Veri Toplama Süreci ... 24
Verilerin Çözümlenmesi ... 28
Geçerlik ve Güvenirlik ... 30
İnandırıcılık ... 30
Tutarlılık ... 31
Aktarılabilirlik ... 31
Araştırmacının Rolü ... 32
BÖLÜM 4 ... 34
BULGULAR VE YORUMLAR ... 34
Öğretmen Öğrenci İlişkileri ... 35
Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri ... 36
Olumsuz Öğretmen Öğrenci İlişkileri ... 51
Otorite ... 57
Otoritenin Görünümü ... 58
Otorite Olamamak ... 63

Öğretmen Otoritesini Etkileyen Unsurlar 66
Otoriteye Bakış Açısı 70
Güç 74
Öğretmenlerin Kullandıkları Güç Kaynakları 74
Öğretmenin Güce Bakışı 79
Güç Karşısında Öğrenci 81
Sosyokültürel Boyut 83
Öğretmenin Sosyokültürel Arka Planı 84
Öğrencinin Sosyokültürel Arka Planı 88
Eğitim Ortamında Güç, Otorite ve Kültür 99
BÖLÜM 5 105
SONUÇ VE TARTIŞMA 105
KAYNAKLAR 113
EKLER 122
EK 1. Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Görüşme Formları 123
EK 2. Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Gözlem Formu 127
EK 3. Etik Kurul Onayı 128
EK 4. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni 129
EK 5. Aydınlatılmış Onam Formu 130
EK 6. Veli Onam Formu 131
EK 7. Görsel İşitsel İzin Formları 132
BENZERLİK BİLDİRİMİ 134
ÖZGEÇMİŞ 135

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1. KOAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri 22
Tablo 2. KOAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri 22
Tablo 3. KEAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri 22
Tablo 4. KEAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri 22
Tablo 5. AAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri 23
Tablo 6. AAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri 23
Tablo 7. Bulgular 34

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıltıları ve araştırmada kullanılan kavramlar açıklanmaktadır.

Problem Durumu

İnsan sosyal bir varlıktır. İlişkiler kurmakta ve ilişkiler içinde var olmaktadır. Kişi, ilişki içinde belli bir toplumsal konumda bulunmakta ve bu konum rol olarak karşısına çıkmaktadır (Isaac, 1987). Birey rolün gerekliliklerini yerine getirmekte ve ilişki içinde olduğu kişi ya da kişilerden kendi rollerinin gerekliliklerini yerine getirmelerini beklemektedir. İlişkiler ağı ile sarmalanmış birey, ilişki kurduğu farklı kişilere göre konum değiştirmekte, değişen konum farklı bir role işaret etmekte ve böylece bireyin beklenti ve sorumlulukları değişmektedir. Güç ve otorite kavramları bu noktada, farklı bağlamlarda farklı kişilerin kurdukları ilişkilerde ortaya çıkmaktadır. Güç kavramından söz etmenin ön koşulu kişinin başkalarıyla ilişki kurmasıdır. Güç, "bir sosyal ilişki içinde" (Weber, 2020) görünür olmaktadır. Kişi başkalarıyla ilişki kurmadığında güç kavramından bahsetmek mümkün değildir (Alkan ve Erdem, 2019, s. 408). Güç söz konusu olduğunda bu ilişki hiyerarşik bir ilişkidir. Taraflardan biri gücü uygulayan, diğeri ise güce maruz kalan konumundadır.

Otorite, günlük hayatta, insanlar tarafından kullanılan somut bir nesne gibi tanımlanması ve anlaşılması zor bir kavramdır (Bochenski, 2015; Sennett, 2011). Somut bir nesneden farklı olarak, "şey" sınıfına değil "münasebetler" sınıfına dahil olması sebebiyle otoriteyi anlamak ve kavramak için gündelik hayatı ve insan ilişkilerini incelemek gerekmektedir. "Otorite, mesajı veya emri iletenlerin (kişi ya da kurum) bakış açısından ve bunu alanların bakış açısından analiz edilmesi gereken bir ilişkidir" (Boudon ve Bourricaud, 1989, s. 38). Bu tanımlar güç ve otoritenin ilişkisel yönünü ortaya çıkarmakta ve bu kavramların anlaşılması noktasında kişilerin bakış açılarının önemli olduğuna vurgu yapmaktadır.

Güç ve otorite kavramları günlük hayatta karıştırılabilen ve birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Bu sebeple bu kavramları ayrı ayrı ele almak ve farklılıklarını ortaya koymak gerekmektedir. Güç, Weber (2020)'e göre 'bir sosyal ilişki içinde, bir aktörün hangi temele dayanırsa dayansın, direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme konumunda olma ihtimalini ifade eder' (s. 35). Dahl (1957) Weber ile benzer bir biçimde gücü, kişinin diğer kişilere bir şeyi yaptırabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Weber gücü açıklarken, gücün belirsiz bir kavram olduğundan söz etmekte, bireyin nitelikleri ve içinde bulunacağı ihtimallerin bileşkesi sonucu kendini güç kullanırken bulabileceğini ifade etmektedir (Weber, 2020).

Birey olabilmek, farklı bağlamlarda ve farklı ilişkiler içinde var olabilmeyi gerektirir. Bu bağlamlar ve ilişkiler kapsamında sesini duyurabilmek, fikirlerini paylaşabilmek ve kabul görmek birey için temel ihtiyaçlardan biridir. Tüm bunları gerçekleştirebilmek için belirli bir seviyede güç sahibi olmak ve bu gücü bağlama ve ilişkiye göre kullanabilmek gerekmektedir. Olayların maruz kalıcısı olmak, eylem imkanının olmaması "birey açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmekte"dir (Şener ve Çetinkaya, 2016, s. 126). Güç bireylere "eylemlilik" (Haugaard, 2018, s. 19) kazandırmakta, onları görünür kılmakta ve onlara hareket alanı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında güç ihtiyacı daha pozitif yönüyle "ikna edici ve ilham verici" (McClelland, 2003; Akt. Şener ve Çetinkaya, 2016, s. 129) olarak görülmektedir. Böyle bir gücün sahibi kendi sesini duyurmakla birlikte başkalarına da ilham vermekte ve olumlu değişimler için diğer bireyleri ikna edebilmektedir. Güç ihtiyacı pozitif anlamının yanı sıra negatif bir anlama da sahiptir. Güç sahibi olmak isteyen birey "itaat ettirici ve hakimiyete alıcı" (McClelland, 2003; Akt. Şener ve Çetinkaya, 2016, s. 129) bir güç anlayışına sahip ise bu noktada negatif bir güç ihtiyacından söz edilmektedir. Böyle bir güç anlayışı güce maruz kalan taraf adına olumsuz deneyimlere yol açabilmektedir.

Güç kavramından farklı olarak otorite "hak kavramıyla ifade bulmaktadır" (Alkan ve Erdem, 2019, s. 410). Bir kişinin başkasına emir verme hakkı ve emri alan tarafın itaat etme görevi bulunuyorsa (Engels, 1978; Metz, 1978; Ok, 2017) otorite kavramından söz edilmektedir. Otorite insanların seçimlerini belirlerken ciddiye aldıkları bir aktördür (Alasuutari, 2018). İnsanların seçimlerini belirleme ve onlara emir verebilme hakkı ise toplum ve kültür zemininde meşruluk kazanmaktadır. Metz'e (1978) göre otorite "ahlaki düzen, üstün rolü ve astın rolünden oluşur" (s. 15). Ahlaki düzen insanların üzerinde anlaşmaya vardığı, ilişkilerinin temelini oluşturan normlardan oluşmakta ve normlar

üzerinde böylesi bir uzlaşmanın sağlanması otoriteye gücünü ve anlamını vermekte, böylece otorite "sosyal ve kültürel bir başarı" (Furedi, 2013, s. 7) olarak görülmektedir.

Güç ve otorite kavramları, eğitim ortamının amaç ve hedefleri, bu amaç ve hedefler üzerinden ilişkinin taraflarına verilen sorumluluklar doğrultusunda kurulan öğretmen öğrenci ilişkilerinde görünür olmaktadır. Eğitim ortamında tarafların çeşitli amaçları vardır ve bu amaçlar doğrultusunda bir araya gelinmektedir (Frymier ve Houser, 2000). Öğretmenler, öğretim programının hedefleri doğrultusunda eğitim vermekle, öğrenciler ise eğitim alan taraf olarak hedeflere ulaşmak için gerekenleri yapmakla yükümlüdür. Öğretmenlerin anlattığı dersler kapsamında söylenenleri yapmak, not tutmak, sınavlarda başarılı olmak gibi kısa ve uzun vadeli hedefler, öğrencilerin eğitim ortamındaki sorumluluklarıdır. Eğitimin amaç ve hedeflerinin belirlenmesinde toplumun ihtiyaçları da etkili olmaktadır. Toplum, belli kurallar ve normlar üzerinden var olur ve toplumun devamı, bu kuralların gelecek nesillere aktarılmasına bağlıdır. Durkheim (2016), toplum ve eğitim arasındaki bu bağa dikkat çekmekte ve eğitimi "yetişkin nesiller tarafından henüz sosyal hayata hazır olmayanlar üzerinde uygulanan etki" (s. 54) olarak tanımlamaktadır. Toplumsal düzenin devamı için gelecek nesillere aktarılması gereken davranışlar ve düşünme biçimleri bireylere eğitim yoluyla aktarılır (Sever, Soylu ve Kaysılı, 2016). Öğretmenler, yeni neslin eğitilmesinden, toplumun üyesi haline gelmesinden sorumlu tutulmakta, öğrencilerin ilerleyen yaşamlarında topluma katkı sağlayacak bireyler olmalarını sağlama görevi öğretmenlere verilmektedir (Pace ve Hemmings, 2007). Öğretmenler bu sorumluluk doğrultusunda mesleklerini icra etmekte ve okul ortamında öğrencilerle iletişim kurmaktadır. Durkheim (2016), toplum ve eğitim arasındaki bu bağa dikkat çekmekte ve eğitimi "yetişkin nesiller tarafından henüz sosyal hayata hazır olmayanlar üzerinde uygulanan etki" (s. 54) olarak tanımlamaktadır. Eğitim süreci, Durkheim'ın (2016) işaret ettiği üzere, iki farklı neslin bir arada bulunmasıyla sürdürülmektedir. Eğitim sürecinde öğretmenler bir önceki nesli, öğrenciler ise yeni nesli temsil etmekte ve eğitim, iki nesil arasındaki ilişki üzerinden tanımlanmakta, eğitim sürecinde öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki önemli görülmektedir (Keçeci, 2007; Akt. Balay, Kaya ve Doğu, 2012). Öğretmenler yeni neslin eğitilmesindeki rollerinden dolayı güç sahibi olarak görülmekte ve otorite olarak konumlandırılmaktadır. Bu konumlandırma ile ilgili Willard Waller (1932) öğretmen öğrenci ilişkisinin çocukların savunmasız kaldığı bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Waller (1932)'a göre "öğretmenler ve öğrenciler arasındaki savaşın sonucu önceden belirlenmiştir" (s. 196). Waller (1932) ile benzer şekilde eğitim ortamındaki klasik güç ilişkilerinden söz eden Symonds (2021)

öğretmenin "dersleri yapılandırma, notları dağıtma, disiplin sağlama" (s. 1072) gibi farklı eylemlerle güç kullanma kapasitesine sahip olduğunu ve otorite konumunda bulunduğunu ifade etmektedir. Öğrenciler ise otoriteye itaat etmekle yükümlüdür ve güçleri sınırlıdır. Bu açıdan bakıldığında öğretmen öğrenci ilişkisi, otorite konumunda öğretmenin bulunduğu asimetrik bir güç ilişkisi olarak görülmektedir.

Güç ve otorite kavramları, bireylerin birbirleriyle ilişki kurdukları her ortamda görünür olmaktadır. Eğitim ortamı, bu ortamlardan biridir. Eğitim ortamının amaç ve hedefleri, toplumun eğitim kurumundan beklentileri doğrultusunda öğretmenler ve öğrenciler arasında hiyerarşik bir güç ilişkisi kurulmaktadır. Bu ilişkide öğretmenler otorite konumunda bulunmakta ve güç kullanma hakkını ellerinde tutmakta, öğrenciler otoriteye tabî olarak görülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın problem durumu, güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkileridir.

Amaç

Güç ve otorite kavramları, insan ilişkilerinin kurulduğu her ortamda görülmektedir. Eğitim ortamı bu ortamlardan biridir. Eğitim kurumunun, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen amaç ve hedefleri, öğretmen ve öğrencileri belli rollere yerleştirmekte ve bu roller doğrultusunda öğretmen öğrenci ilişkilerinde güç ve otorite kavramları ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın genel amacı, güç ve otoritenin eğitim ortamındaki görünümlerini öğretmen öğrenci ilişkileri özelinde, tarafların birbirlerine sergilediği davranışlar kapsamında ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenler ve öğrenciler için otorite ve güç kavramları ne anlama gelmektedir?
2. Öğrenciler öğretmenleriyle ilişkilerini, öğretmenlerin davranışları kapsamında nasıl değerlendirmektedir?
3. Öğretmenler öğrencileriyle ilişkilerini, öğrencilerin davranışları kapsamında nasıl değerlendirmektedir?
4. Öğretmenler ve öğrenciler, güç kavramı bağlamında, diğer tarafın davranışlarını nasıl değerlendirmektedir?
5. Öğretmenler ve öğrenciler, otorite kavramı bağlamında, diğer tarafın davranışlarını nasıl değerlendirmektedir?

Önem

Öğretmen ve öğrenci ilişkisi alan yazında farklı boyutlarıyla ve farklı değişkenler bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışmaların genelinin nicel araştırma paradigması ile yapıldığı görülmektedir. Güç ve otorite kavramları ise nicel desenle yapılan bazı çalışmalarda kullanılan ölçeklerde ve nitel desenle yapılan bazı çalışmalarda görülmekte fakat bu kavramlara odaklanan ve yakın zamanda yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Öğretmen öğrenci ilişkileri toplumun taraflara verdiği roller dahilinde şekillenmektedir. Okul sınırları içinde öğretmenin öğreten, öğrencinin ise öğrenen taraf olarak konumlandırıldığı böyle bir ilişkide otorite ve güç kavramları görünür olmaktadır. Çalışma güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerinin güncel durumunu ortaya koyması bakımından önemli görülmektedir.

Sınırlılıklar

Çalışma, Ankara'nın Çankaya ve Keçiören ilçelerinde bulunan üç Anadolu lisesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından izin verilen okullarda yaşanan araştırma yoğunluğu sebebiyle, 36 katılımcı ile görüşme yapılmıştır.

Tanımlar

Güç: Bir ilişki içinde taraflardan birinin direnmeyle karşılaşsa bile istediğini yapabilme yeteneği, potansiyel etki oluşturma kapasitedir.

Otorite: Bir ilişki içinde taraflardan birinin güç kullanarak ya da kullanmaksızın diğerinden üstte olmasıdır.

Kültür: Bir topluluğun üyeleri tarafından oluşturulan ve zamanla kendisini oluşturan insanların var oluş biçimlerini belirleyen, nesilden nesile aktarılan, zamanla değişebilen davranış, düşünme, eylem biçimlerinin ve maddi birikimlerin toplamıdır.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Güç

Güç, ilişki içinde bir aktörün "yapılması istenilen bir şey" (Gibson, Ivancevich, Donnelly ve Konopaske, 2011, s. 11) veya "ulaşmaya çalıştığı hedefler" (Kanter, 1993, s. 166) doğrultusunda bir başka aktöre istediklerini yaptırabilme ve "sonuç alabilme" (Kreitner, 2009, s. 399) yeteneği olarak amaç ve yetenek üzerinden tanımlanmaktadır. Bu tanımlarda, ilişki içerisindeki aktörlerden biri, kendi amaçlarına ulaşmak adına ilişki kurduğu diğer aktörlerin eylemlerini etkilemektedir. Güç sahibi aktörün, güç sahibi olmayan aktörün eylemlerini etkileyerek istediklerini yaptırabilmesini sağlayan "yetenek" (Salancik ve Pfeffer, 1977, s. 4) güçtür. Güç, uygulandığında bireylerin davranışlarını değiştirmesine neden olmaktadır (Janusch, 2024). Güç, güce maruz kalanın eylemlerini ve davranışlarını etkilemekte ve güç sahibine avantaj sağlamaktadır. Güç tanımlarında vurgulanan önemli noktalardan biri, gücün ilişkisel bir kavram olmasıdır. Janusch (2024)'a göre güç, gücü elinde tutan kişi ile güce maruz kalan taraf arasındaki ilişkidir. Güç söz konusu olduğunda bahsedilen ilişki hiyerarşik bir ilişkidir. Hiyerarşik ilişki birey için belli bir konum oluşturur ve bu konum beklenti ve sorumluluk üzerinden tanımlanır (De-Moll, 2010). Sorumluluk ve beklentiler gücün uygulanmasını meşru kılmaktadır. Sorumlulukların yerine getirilmemesi, beklentilerin karşılanmaması durumunda güç sahibi güce maruz kalan tarafa güç uygulayabilmekte ve içinde bulunulan ilişki sebebiyle bu durum meşru görülmektedir.

Alanyazında güç kavramı güce maruz kalan taraf üzerinden de tanımlanabilmektedir. Bu tanımlar güce maruz kalanın algısına (French ve Raven, 1959) ve güç sahibine olan bağımlılığına (Emerson, 1962, s. 33; Şener ve Çetinkaya, 2016, s. 129) odaklanmaktadır. Buna göre güç sahibi olmak için güce maruz kalan kişi tarafından güçlü olarak görülmek gerekmektedir. Bu durumda güce maruz kalan tarafın, güç kaynaklarının ilişki içindeki farklı bir aktörde olduğunu bilmesi yeterlidir (Yıldırım, 1998, s. 52). Güce maruz kalan taraf, ilişki içinde belli kazanımlara sahip olabilmektedir. Güç sahibine boyun eğerek farklı bağlamlarda farklı güç türleri ve imkanlar elde eden

bireyler bulunmaktadır. Örneğin, polis memurunun yönlendirmelerine boyun eğmek istemese de buna mecbur kalan bir kişi "etkili bir trafik sistemini kullanma gücünü kazanır" (Haugaard, 2018, s. 21). Bu örnek aynı zamanda toplumun üyesi olan bireylerin zaman zaman güce boyun eğmek durumunda olduğunu göstermektedir. Böylece bireyler toplumsal yaşamın bir parçası olmakta, boyun eğmeleri ve kurallara uymaları karşılığında çeşitli kazanımlar elde etmektedir.

Gücü soyut bir kavram olmanın ötesine taşıyan Foucault (1980) gücün maddi, fiziksel ve bedenle ilgili olduğunu savunmakta, gücün köklerini derine saldığından bahsetmekte ve ondan kaçmanın zor olduğunu belirtmektedir. Güç bir kişinin sahip olduğu bir şey ya da yapı değildir. Güçten bahsederken toplumdaki karmaşık bir duruma atıfta bulunulmaktadır. Güç insanların bedenleri aracılığıyla görünür olmaktadır. Geçmişten bugüne dek insanlar kontrol edilmekte, bu kontrol bedenler üzerinden işlemektedir. Kontrolün görünümü yüzyıllar içinde değişmiştir. 17. yüzyılda daha büyük bir titizlikle uygulanan kontrol politikaları zamanla yerini daha yumuşak sayılabilecek yöntemlere bırakmıştır. Foucault (1980) bu dönemde okullarda ve farklı kurumlarda "korkunç disiplin rejimlerinin" (s. 58) olduğunu belirtmektedir. 1960'lı yıllardan sonra daha gevşek güç biçimleriyle yetinilebildiği fark edilmiş ve eski yöntemler geride bırakılmıştır. Okullar disiplin uygulamaları aracılığıyla kimliklerin yaratıldığı ve yönetildiği kurumlar olarak görülmektedir (Veck, 2015). Disiplin uygulamaları üç farklı araç ile işletilmektedir. Bunlar hiyerarşik gözlem, normalleştirici yaptırım ve sınavdır (Foucault, 1992). Gözetim disiplin faaliyetleri için önemlidir. Disiplin altında tutulması gereken bireyler sürekli olarak gözlemlenmeli ve görünür olmalıdır. Hiyerarşik gözlem bireyleri disiplin altında tutan ve onları gözetleyen kişilerin gözetlenmesidir. Hiyerarşi içerisinde bireyler sürekli olarak gözlemlenmektedir. Böylece gözetim disiplinin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir (To, 2006). Öğrencilerini gözetleyen bir öğretmen müdür ve müdür yardımcıları tarafından gözetlenmekte, öğretmenin sınıfta olmadığı durumlarda belli öğrenciler arkadaşlarını gözetlemeye devam etmektedir. Normalleştirici yaptırım, kuralların ve uygun bulunan davranışların ayrıntılı bir biçimde ortaya konması ve davranışların standartlaştırılması üzerine kurulmaktadır. Davranışların ayrıntılı olarak açıklanması yoluyla kurallara uymama durumunda alınacak ceza ve uygun davranışlar sergilemenin getireceği ödül net bir biçimde belirlenmektedir. Böylece bireylerin gidebilecekleri yol belirlenmekte, yoldan sapmanın önüne geçilmektedir. Son disiplin aracı olan sınav hiyerarşik gözlemi ve normalleştirici yaptırımı birleştirmektedir.

Foucault (1992)'ya göre sınavlar aracılığıyla bireysellik belgelerin hakim olduğu bir alana sokulmakta ve bireyler bir şık haline gelmektedir.

Öğretmenlerin öğrenciler üzerinde uyguladığı güç, öğrenci kimliğini şekillendirmekte, öğrencilerin bedenlerini etkilemektedir. Öğrencilerin belli saat dilimleri içerisinde okulda bulunma ve kurallara uygun davranma zorunluluğu Foucault (1980)'nun işaret ettiği gücün bedensel yönünü ortaya koymaktadır. Güç sahibi olan öğretmenler, öğrencilere, derse giriş çıkış saatlerini, okulda yapmaları ve yapmamaları gerekenleri bildirmekte, öğrenciler bunlar aracılığıyla bedenlerini belli sınırlar içinde kullanmaktadır. Böylece, gücü elinde bulunduran "öğretmen ödüllendirebilir ve cezalandırabilir, dışlayabilir ve yükseltebilir" (Steiner, 2003, s. 13, Akt. Dussel, 2010). Bu yöntemlerle öğretmen öğrenci üzerinde güç sahibi olduğunu göstermekte ve öğrenciyi kontrol etmektedir. Foucault (1997)'ya göre söz konusu güç eğer keyfi olarak uygulanıyorsa kötüdür. Bir alanda diğerlerinden daha fazla şey bilen kişinin diğerlerine yapmaları gerekeni söylemesi normal olsa da durumun keyfilik üzerinden tahakküme dönüşmesinin önüne geçilmelidir.

Güç Türleri

Güç, farklı şekillerde görünür olmakta ve bu da farklı güç türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Gücün farklı görünümleri, farklı güç türleri altında açıklanmaktadır. Bu başlık altında, Alkan ve Erdem (2019)'in Formal ve İnformal Güç türleri ve French ve Raven (1959)'in güç taksonomisi ele alınmaktadır.

Formal ve İnformal Güç

Alkan ve Erdem (2019) yaptıkları çalışmada gücü formal ve informal olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Formal güç, kaynağını kişinin pozisyonundan almaktadır. Bir öğretmenin yasa ve yönetmelikler gereği hiyerarşik olarak öğrencilerden güçlü olması buna örnek olarak verilebilir. Bulunduğu pozisyondan bağımsız olarak kişinin mizacından, sosyal sermayesinden, gelir düzeyinden ve bilgisinden kaynaklanan güç ise informal güç olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenin kişisel özellikleri ve karakteri, informal güce sahip olmasını sağlamaktadır. Öğrenciler tarafından "samimi, cana yakın, dostane" görülen öğretmen informal güce sahip olarak görülmektedir. Böyle bir öğretmen

kendisini güçlü kılan bilgi ve sosyal sermaye gibi kaynakları da öğrencinin yararına kullanmakta, bu durum öğrenci tarafından güçlü görülmesini sağlamaktadır.

French ve Raven'in Güç Taksonomisi

Güç türleri üzerine French ve Raven (1959) bir taksonomi ortaya koymuştur. Buna göre ödül gücü, zorlayıcı güç, meşru güç, özdeşim gücü, uzmanlık gücü ve bilgi gücü gibi farklı güç türleri bulunmaktadır. Bu güç türlerinin temelinde güce maruz kalanın algısı yatmaktadır. Ödül gücü, güce maruz kalan, güç sahibi tarafından ödüllendireceğini düşündüğünde ortaya çıkmaktadır. Zorlayıcı güçte güce maruz kalan cezalandırılacağını düşünmektedir. Ödül gücü ile zorlayıcı gücü birbirinden ayırmak bazı durumlarda zor olabilmektedir çünkü "bir cezanın geri çekilmesi ödül vermeye denk" (French ve Raven, 1959, s. 152) görülebilmektedir. Ödül gücü ve zorlayıcı güç iki alt boyuta sahiptir. Kişisel ödül gücü ve kişisel zorlayıcı güçte kişi için somut bir ödül ve zorlama yoktur. Kişisel ödül gücünde güç sahibi olarak görülen tarafın takdirini kazanmak, değer verilen biri tarafından değer görmek ödül olarak algılanmaktadır. Kişisel zorlayıcı güçte tam tersi bir durum söz konusudur. Kişi değer verdiği kişi tarafından değer görmemekte, reddedilmekte ve onaylanmamaktadır (Raven, 2008). Kişinin kazanacağı somut bir ödül veya kaybedeceği somut bir şey olması durumunda kişisel olmayan ödül gücünden ve kişisel olmayan zorlayıcı güçten söz edilmektedir. Meşru güç güce maruz kalan tarafın benimsediği değerler sebebiyle güç sahibinin güç uygulama hakkı bulunduğunu düşünmesidir. Özdeşim gücü güce maruz kalan tarafın güç sahibi ile "bir olma hissi" (French ve Raven, 1959, s. 154) üzerinden tanımlanmaktadır. Güce maruz kalanın, güç sahibinin kendisinden daha fazla bilgiye sahip olduğunu düşünmesi durumunda uzmanlık gücünden söz edilmektedir. Bilgi gücü güç sahibinin güce maruz kalan tarafı argümanlar sunarak ikna etmesiyle ortaya çıkar. Bu çalışma kapsamında French ve Raven (1959)'in ödül gücü ve zorlayıcı güç türleri ön plana çıkmaktadır.

French ve Raven'in güç taksonomisini ele aldıkları çalışmada Alkan ve Erdem (2019), güce karşı üç farklı tepkinin geliştirildiğini belirtmektedir. Bunlar "mutabakat, itaat etme ve direnme"dir (Alkan ve Erdem, 2019, s. 416). Mutabakat uzmanlık ve özdeşim gücünün, itaat yasal güç ve ödül gücünün, direnç ise zorlayıcı gücün kullanıldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır (Alkan ve Erdem, 2019).

Güç bireyler için bir ihtiyaçtır. Güç ihtiyacı aktörleri kendi yollarını çizmeye itebilir. Böyle bir durumda "herkesin herkese karşı savaştığı optimal olmayan bir durum"

(Haugaard, 2018, s. 21) ortaya çıkmaktadır. Bu durumun panzehiri ise "kolektif bir otorite kurmak"tır (Haugaard, 2018, s. 21). Bireysel olarak güç sahibi olmak arzu edilebilir bir durumdur. Ne var ki böyle bir durumda hayatta kalmak daha zordur. Bu sebeple farklı aktörlerin güçlerini birleştirerek oluşturdukları kolektif bir otorite hem aktörler tarafından meşru görüleceği hem de bireysel gücün kısıtlılığının ötesine geçebileceği için uzun vadede daha akıllıca bir çözüm olarak görülebilir. Otorite, gücün meşru hale gelmesi ve güç ilişkilerindeki meşruiyete dayalı konumsallık anlamına gelmektedir. Güç sahibi kişinin, elindeki güç kaynaklarını uygulama noktasında diğerleri tarafından haklı görülmesinin ardında, otorite kavramı yatmaktadır.

Otorite

Otorite Latince auctoritas kelimesinden gelmektedir. "Auctoritas" kelimesinin kökü ise yazar anlamına gelen "auctor" (Huet ve Quentel, 2013, s. 209) ve "başlatmak, harekete geçirmek, bir şeyi kurmak" (Furedi, 2013, s. 10) anlamına gelen "augere" kelimeleridir. Otorite olarak görülen kişi eylemleri ile diğerlerine öncülük eder, belli faaliyetleri başlatır ve tıpkı bir yazar gibi üretir. Benveniste ise "yazar" vurgusunun ötesine geçilerek "Sanskritçe'de tanrıların gücünü belirten otas" kelimesine odaklanılması gerektiğini belirtmekte ve otoriteye daha sarsılmaz, kesin ve yüce bir anlam yüklemektedir (Benveniste, Akt. Sennett, 2011). Sennett (2011) otoritenin kökenindeki auctor kelimesi üzerinden, yapılan işlerin kalıcılığına dair verilen güven anlamına işaret etmektedir. Furedi (2013) otorite kelimesinin Roma İmparatoru Augustus tarafından kullanıldığını ve basitçe siyasal ya da askeri güce sahip olmaktan fazlasını ifade ettiğini belirtmektedir. Arendt (2006) otoriteyi "sarsılmaz köşe taşı olarak" (s. 101) görmekte ve "geçmişteki temellere dayandığını" (s. 101) belirtmektedir. Kelimenin kökeni üzerinden yapılan bu tanımlar otorite olarak görülen kişilerin özellikleri hakkında fikir vermektedir.

"Toplumsallığın anlamlı kıldığı" (Esgin, 2013, s. 102) otorite kavramı, taraflar arasındaki eşitsizliğe dikkat çekmektedir. Taraflardan biri diğerinden üstün bir konumda bulunmakta, taraflar "buyruk vermeyle, boyun eğme arasındaki ilişki" (Mendel, 2005, s. 23) içinde bulunmaktadır. Bu ilişki ise toplumsallıkla ve kültür ile anlam kazanmaktadır. Böylesi bir ilişki ancak toplumun anlam zemini üzerinde, toplumun kültürü ile paralel olarak gelişebilmektedir. Otorite "toplumsal ve kültürel bir başarıdır" (Furedi, 2013, s. 7) çünkü normlar üzerinde bir uzlaşmanın olduğunu gösterir ve bu normlar üzerinden güç

ve anlam kazanır. Otorite toplumsallık aracılığıyla soyut bir kavram olmaktan çıkıp somutlaşmaktadır. Bu somutlaşmada toplumsal kurumlarla birlikte resmi kurumlar da rol oynamaktadır (Huet ve Quentel, 2013, s. 205). Toplumsal ve resmi kurumlar bireylere çeşitli roller yüklemekte ve bu roller belirli sorumluluk ve haklarla birlikte gelmektedir. Bireyler aile, din, eğitim gibi toplumsal kurumların yanı sıra resmi kurumlarda da farklı rolleri icra etmekte ve bu roller her bağlamda farklı bir konuma denk düşmektedir. Aile içinde "evin reisi" ve otorite olarak görülen biri işyerinde aynı konumda bulunmayabilir. Okulda öğretmen rolüyle otorite olarak görülen birinin bu konumu okul sınırları dışında anlam ifade etmeyebilir. Bu sebeple otorite kavramı bağlamsal bir kavram olarak görülmektedir. Otorite konumunun değişimi, Bochenski (2015)'nin otorite tanımında görülmektedir. Ona göre "bir taşıyıcı, bir süje ve bir alan arasındaki üçlü münasebet" otorite olarak adlandırılmaktadır (s.19). Bochenski bu noktada alanın önemine dikkat çekmektedir. Her insanın bir alanda, hiç değilse kendi duyguları söz konusu olduğunda otorite olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, konuşulan konuya bağlı olarak otorite konumsallığı değişebilir. Bir alanda otorite olan kişi başka bir alanda otorite olmayabilir. Otorite söz konusu olduğunda sabitlikten söz etmek mümkün değildir.

Weber (2020)'e göre otorite "belli içerikteki bir emre belli bir grup insanın itaat etme ihtimalini" ifade etmektedir. Fiziksel güce ihtiyaç duyulmaksızın boyun eğilmesini sağlama (Mendel, 2005), "fiziksel zorlama olmadan itaat etmek" (Pain ve Beranger, 1998; Akt. Çifçili, 2009, s. 98) tanımlarından da anlaşılacağı üzere otorite, güç kullanmadan istediklerini elde etme anlamını taşımaktadır. Bu noktada Weber (2020)'in dikkat çektiği gönüllü itaat, otoritenin tanımlanması noktasında bazı isimler tarafından dile getirilen kavramlardan biridir. Bu isimlerden biri olan Engels (1978) otoritenin itaati gerektirdiğini ifade etmektedir. Boudon ve Bourricaud (1989) otoriteden söz edildiğinde otorite olarak görülenlere olumlu bakıldığını, hiç değilse "düşmanlık veya direnç gösterilmediğini" belirtmektedir. Weber (2020) gönüllü itaat noktasında zorlamaya dayalı otoritenin "sadece kölelik örneğiyle sınırlı" olduğunu ifade etmektedir. Gönüllü itaat meşruluk sorusunu beraberinde getirmektedir. Giddens ve Sutton (2021) otoriteyi meşru güç olarak tanımlayarak buna dikkat çekmektedir. Kişilerin bir başkasını otorite olarak görmeleri, bu kişiye gönüllü bir şekilde itaat etmeleri için otoritenin meşru olması gerekmektedir (Edgar ve Sedgwick, 2007, s. 38).

Otorite ilişkisinde kişiler otoriteye karşı farklı tepkiler verebilmektedir. Sennett (2011) bu tepkileri üç başlık altında toplamaktadır. İlki "itaatsiz bağımlılık" adını verdiği korku temelli tepkidir. Bu tepkide kişi otorite olarak gördüğü kişi veya kişilere isyan

etmekte fakat bunu kısır bir döngüyü andırır şekilde bu kişilerin sınırları içinde gerçekleştirmektedir. Sennett (2011)'in anne babasına isyan eden Hannah örneğinde olduğu gibi bir hoşnutsuzluk ve isyan söz konusudur fakat "annem ve babam ne istiyor" sorusu (Sennett, 2011, s. 43) kişinin peşini bırakmaz ve isyan etme biçimlerinde dahi anne babanın izleri görülür. Otorite karşısında bireyin verdiği bir diğer tepki Sennett (2011)'in ifadesiyle "idealleştirilmiş ikame"dir. Otorite konumundaki kişi diğerleri tarafından negatif özellikleriyle anılmaktadır ve bireyler tıpkı French ve Raven'in taksonomisindeki negatif özdeşim gücünde olduğu gibi bu kişinin yaptıklarının tam tersini yapmak istemektedir. Böylece olumsuz örnek üzerinden "pozitif, ideal bir otorite resmi" (Sennett, 2011, s. 38) çizilmektedir. Otorite karşısında verilen tepkilerin sonuncusunda ise birey otoritenin ortadan kalktığını düşünmekte ve bunun "fantezisi" ile yaşamaktadır. Otorite karşısında kişinin aklın yolundan gitmesi gerektiğini belirten Bochenski (2015)'ye göre otoriteyi temellendirmeden kabul etmek "ahlaki sebeplerden dolayı" reddedilmelidir. Otoritenin öne sürdüğü emirler ve önermeler temellendirilmeli ve delillere bağlı olmalıdır. Otorite karşısında birey kendi aklını bir kenara bırakarak değil, akıl sınırları içinde sorgulamaya devam ederek var olmalıdır. Otorite ilişkisine dair, otorite sahibi kişi ile otoriteye tabii olan kişi arasındaki fark Sennett (2011) tarafından "güç, özgüven ya da giz" (s. 157) kelimeleriyle açıklanmaktadır. Otorite olarak görülen kişi diğerleri tarafından ulaşılamaz olarak görülmektedir. Bu durum ise "hem korku hem saygı uyandırır" (Sennett, 2011, s. 157). Otoritenin etrafındaki kişiler ondan hem korkmakta hem de ona saygı duymaktadır.

Furedi (2013) otorite karşısında bireyin durumunun toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Bireylerin tepkileri ve davranışları "özgürlük, itaat ve otorite karşıtlığı gibi ilgili kavramlara toplumun verdiği değer" (Furedi, 2013, s. 13) üzerinden şekillenmektedir. Türk toplumunda önemli görülen saygı, itaat gibi değerler, içinde yaşadığımız toplumun otorite ile ilişkisine dair fikir vermektedir (World Values Survey, 2017). Dünya Değerler Araştırması'nın 2017-2020 yıllarını kapsayan araştırmasının katılımcılarının %63.3'ü "tolerans ve başkalarına saygı" değerinin aile içinde öğretilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Değerlerin yanı sıra toplumun geçmişiyle bağlantısı bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Geçmişin ele alınış biçimi, kurumlar ve belirsizlikler aracılığıyla toplumda otoriteye dair fikirler oluşmaktadır. Bireyler ise bu fikirler doğrultusunda otorite ile ilişkilerini sürdürmektedir. Belirsizlik karşısında bireyler, otorite figürlerine ihtiyaç duymakta, "başkalarının gücünde, somut gibi görünen

bir sağlamlık ve güvenlik" (Sennett, 2011) aramaktadır. Bilinmezlerle dolu bir dünyada otoritenin varlığı, kalıcılık ve dayanıklılık anlamlarına gelmektedir (Arendt, 2006).

Zamana meydan okuyan, kalıcılığı ve sarsılmazlığı simgeleyen otorite kavramı, günlük hayatta farklı türleriyle ortaya çıkmaktadır. Bu türler, bağlama göre değişmekte ve birbirine dönüşebilmektedir. Farklı bağlamlarda bireylerin nasıl otorite olabildiklerini görmek açısından, farklı otorite türlerinin açıklanması gerekmektedir.

Otorite Türleri

Otorite türleri, otoritenin meşrulaştırılma biçimlerindeki farklılıklar olarak ele alınmaktadır. Bilgi, emir verebilme, gelenekler ve toplumsal kabul, kişisel özellikler, yasalar ve akıl gibi farklı kaynaklar, otoritenin meşrulaştırılmasını sağlamaktadır. Otorite türleri, meşruiyet zeminindeki farklılıklar kapsamında ele alınmaktadır.

Epistemik Otorite ve Deontik Otorite

"Otoritenin alanı önerme veya emirlerden oluşan bir sınıftır" (Bochenski, 2015, s. 44). Bu temellendirmeye göre otoritenin epistemik ve deontik olmak üzere iki türü vardır ve her otorite mutlaka bu iki türden biridir. Epistemik otorite önermelerle ilgilidir. İlişki içindeki kişilerden biri bir alanda önermeler öne sürmekte, diğer kişi ise her önermeyi doğru olarak kabul etmektedir. Böyle bir durumda her önermesi kabul edilen taraf epistemik otorite olacaktır. Deontik otoritede ise söz konusu olan emirlerdir. Bir kişi bir alanda gerçekleşmesini istediği şeyler için bir başkasının verdiği tüm emirleri takip etmenin zorunlu olduğuna inanıyorsa emirleri veren kişi deontik otoritedir. Deontik otorite söz konusu olduğunda bu otoriteyi kabul eden kişinin bir amacının olması önemlidir. Bu amacın olmaması durumunda "körü körüne bir kabul vardır" (Bochenski, 2015, s. 80).

Geleneksel Otorite

"Geçmişten gelen kuralların kutsallığına" (Weber, 2020, s. 226) dayanan otorite geleneksel otoritedir. Geleneksel otoritede geleneklere uyulmakta ve otorite sahibine geleneksel konumları sebebiyle boyun eğilmektedir (Weber, 2020). Geleneksel otorite konusunda Metz (1978) bu otoritenin temelindeki ahlaki düzenin yaygın değerler,

gelenekler ve göreneklerden oluştuğunu belirtmektedir. Buna göre geleneksel otorite sahibi kişi "ahlaki düzenle yakından özdeşleşir" (Metz, 1978, s. 17-18) fakat bu, ahlaki düzene tamamen bağlı olduğu anlamına gelmemektedir. Bu kişi zaman zaman kişisel özelliklerini kullanarak karar verebilir ve otoritesini kabul eden kişileri yönlendirebilir. Otorite sahibi kişinin konumu yalnızca bu ahlaki düzenden değil aynı zamanda tarihten de beslenir. Geleneksel otorite olarak görülen kişi kendinden önce gelenler bu konumsallığı kabul ettikleri için "tarih tarafından kutsallaştırılmıştır" (Heywood, 2013, s. 277).

Karizmatik Otorite

Otorite olarak görülme noktasında geleneklerin yanı sıra otorite sahibi bireylerin kişisel özellikleri de rol oynamaktadır. Diğerlerinden "doğa üstü, insan üstü hiç değilse istisnai özellikleri" (Weber, 2020, s. 241) ile ayrılan bir kişi karizmatik otoritedir. Karizmatik otorite olarak görülen kişiler diğerlerinin "akli melekelerinden ziyade, duygular ve heyecanlarla ilgili manevi dünyasına" (Ok, 2017, s. 47) hitap eden bazı özellikleri sebebiyle otorite olarak görülmektedir. Bu özellikler sıklıkla Tanrı tarafından verildiğine inanılan ve otorite sahibi kişiyi ayrıcalıklı kılan özelliklerdir. Karizmatik otorite olarak görülmenin tek yolu bu özelliklere sahip olmak değildir. Kişiler diğerleri üzerinde "ünlü bir siyasi ya da dini lidere bağlı olarak olağanüstü bir huşu" (Alasuutari, 2018, s. 168) oluşturulabilir ve böylelikle karizmatik otorite haline gelebilir.

Karizmatik otorite olarak görülen kişi otoritesinin devamını sağlamak adına çeşitli performanslar sergilemek durumundadır. Kamusal alandaki bu performanslar ise "liderin bireysel özellikleriyle ilişkilendirilen duygusal bir bağ oluşturur" (Reed, 2013; Akt. Alasuutari, 2018, s. 178-179). Böylesi performansların uzun bir süre gerçekleştirilmemesi durumunda karizmatik otorite sorgulanmaya başlar (Ok, 2017).

Rasyonel (Yasal-Ussal) Otorite

Bu otorite türünün temelinde rasyonel olduğuna inanılan kurallar ve bu kurallar aracılığıyla kendisine yetki verilen kişilerin emir verme hakkı olduğu inancı yatmaktadır (Weber, 2020). Rasyonel düşünce ile oluşturulan kurallar dahilinde yetkisi bulunan kişi yine bu kurallar çerçevesinde emirler vermektedir. Diğerleri ise meşruluğunu tanıdıkları kurallar sebebiyle emirlerin uygulayıcısı konumundadır. Metz (1978) rasyonel otoritede

ahlaki düzenin rasyonelleştirildiğini ve kodlandığını ifade etmektedir. Bu otorite söz konusu olduğunda ast konumunda bulunan kişiler diğer otorite türlerinden farklı olarak bir emrin temellendirilmesini isteyebilir. Böyle bir durumda rasyonel otorite sahibi kişi astlara tatmin edici ve rasyonel bir açıklama yapmalıdır.

Güç ve otorite çoğu zaman birbiri yerine kullanılmakta ve iki kavram arasında ayrım yapmak güçleşmektedir. Güç daha çok kişisel özelliklerle, bireyin öne çıkan taraflarıyla tanımlanırken otorite bir pozisyonla ilişkili olarak ele alınmaktadır (Alkan ve Erdem, 2019; Walaszek, 1976). Otorite, kişinin bulunduğu pozisyonla ve bu pozisyonun kişiye tanıdığı haklarla ilgilidir. Güç ise daha çok yetenek kavramı ile ilgili görülmektedir (Alkan ve Erdem, 2019). Bir kişi yönetici pozisyonunda ve otorite olarak görülüyor olabilir. Otorite olması kişinin güç sahibi olacağı anlamına gelmemektedir. Otorite gücü beraberinde getirmemekte, kişiler zaman zaman otorite olsalar dahi güç sahibi olamayabilmektedir. Kreitner (2009) böyle bir durumda kişinin astlarına bir şey yaptırma hakkı bulunduğunu fakat bunu gerçekleştirecek yetenekten mahrum olduğunu belirtmektedir. Gücün olduğu fakat otoritenin olmadığı durumda kişi başkalarına istediğini yaptıracak yeteneğe sahiptir fakat bu yeteneği uygulama hakkı yoktur. Güç ve otorite ilişkisi hakkında Arendt (2006) otoritenin her zaman itaat talep ettiğini belirtmekte, argümantasyon ve gücün olduğu yerden otoritenin başarısız olduğunu ifade etmektedir. Arendt (2006) otoriteyi ikna etmek için çabalamayan, bulunduğu yerde gücü dışlayan bir kavram olarak görmektedir.

Güç ve otorite, taraflar arasındaki yaş farkı, öğretmenlerin ve öğrencilerin sorumluluklar üzerinden konumlandırılması gibi farklı nedenlerle, öğretmen öğrenci ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Öğretmenler, dersleri vermek, öğrencileri değerlendirmek, ders içi süreçlerde ve okul genelinde disiplini sağlamak gibi sorumluluklar üzerinden güç sahibi ve otorite olarak görülmektedir. Öğrenciler ise öğretmenlerin söylediklerini yapmakla, kurallara uymakla sorumludur ve bu sorumluluk sebebiyle güce maruz kalan ve otoriteye boyun eğen taraf olarak konumlanmaktadır. Böylece öğretmen öğrenci ilişkileri, öğretmenin otorite olarak görüldüğü hiyerarşik bir güç ilişki haline gelmektedir.

Öğretmen öğrenci ilişkileri ve bu ilişkilerin hiyerarşik yapısıyla ilgili farklı fikirler bulunmaktadır. Frymier ve Houser (2000)'a göre öğretmen öğrenci ilişkisi diğer ilişkilerde görülen bazı özelliklere sahiptir. İlişki kurulurken bireyler tanışır, çeşitli bilgileri paylaşır ve beklentilerini ortaya koyar. Bu özellikler öğretmen öğrenci ilişkisinde de görülmektedir. Bununla birlikte Frymier ve Houser (2000) diğer ilişkilerden farklı

olarak öğretmen öğrenci ilişkisinin belli bir zaman dilimi ile sınırlı ve arkadaşlık ilişkilerinde görülen eşitlikten yoksun olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda bu ilişkide iki tarafın hedefleri vardır ve bu hedeflere ulaşılması için tarafların müzakere etmesi ve çatışmaları çözmesi gerekmektedir. Goldstein (1999) öğretmen ve öğrencinin başarılı ve üretken bir biçimde çalışması için bağlantı kurmaları gerektiğinden bahsetmektedir. Öğretmen öğrenci ilişkisi tek taraflı olarak görülebilmekte ve öğretmen üzerinden tanımlanabilmektedir (Saban, Koçbeker ve Saban, 2007). Öğretmen bilginin kaynağı, doğru ve yanlışı bilen ve öğrencileri buna göre tedavi eden kişi (Çelikten, 2006; Saban vd., 2007) olarak görülmektedir. Öğrenci bu kaynaktan beslenen pasif bir bireydir. Öğrencinin pasif olmasından kastedilen ise öğrenme sürecine aktif katılmaması, öğretmenin aktardıklarını alması ve biriktirmesidir. Öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki öğretmenin ön planda, ilişkinin belirleyicisi konumunda olduğu bir ilişkidir. Saban vd. (2007)'in yaptığı çalışmada öğretmen adayları öğretmenlik mesleğini betimlerken öğretmenin üstün bir otorite figürü, öğrencinin ise mutlak bir itaatkar olduğundan bahsetmektedir. Aynı çalışmada öğretmen adayları sınıf ortamını öğretmenin öğrencilerden daha fazla otoriteye sahip olduğu ve güç ilişkilerinin hakim olduğu bir alan olarak görmektedir. Roberson (2014) bu tanımların eksik kaldığını savunmakta ve öğretmen öğrenci ilişkisinin zamana yayılan etkilerinin görmezden gelindiğini belirtmektedir. Roberson (2014)'a göre öğretmen öğrenci ilişkisi karmaşık bir kişiler arası ilişkidir. Bu ilişkide karşılıklı etkileşim yoluyla hedef ve değerler paylaşılır. Öğrenci, öğretmenin hedef ve değerlerini kabul ya da reddedebilir. Bu durum öğrencide sosyal ve akademik gelişim sürecini şekillendirecektir.

Frymier ve Houser (2000)'ın aksine Roberson (2014) hiyeraşik bir ilişkiden ziyade karşılıklı paylaşımın olduğu bir ilişkiye dikkat çekmekte ve öğrencinin söz sahibi olduğunu vurgulamaktadır. Roberson (2014) ile benzer bir biçimde Badley ve Patrick (2022) öğretmen öğrenci ilişkilerini karşılıklı olarak görmekte ve bu ilişkiyi mütekabiliyet kavramı üzerinden ele almaktadır. Yabancı kaynaklarda "reciprocity" olarak geçen ve Türkçeye "karşılıklılık, mütekabiliyet" şeklinde çevrilen bu kavram, öğretmen öğrenci ilişkisi bağlamında kullanılan temel kavramlardan biri olarak görülmektedir (Badley ve Patrick, 2022). Kavram, öğretmen öğrenci ilişkisinin geleneksel ilişki biçiminin dışına çıkmasını ifade etmektedir. Geleneksel ilişki biçiminde öğretmen ve öğrencinin rolleri ve bu rollerin getirdiği sorumluluklar ve sınırlar bellidir. Mütekabiliyet kavramı ise rollerden ziyade tarafların birbirleriyle olan ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu ilişki içinde taraflar ilişki öncesinde tanımlanmamakta, ilişki içinde

karşılıklı olarak var olmaktadır. Örneğin öğrencinin öğretmene saygı duyması önemli olmakla birlikte öğretmenin de öğrenciye karşı saygı çerçevesinde hareket etmesi beklenmektedir. Mütekabiliyet kavramı sevgi, güven, dürüstlük gibi değerlerin karşılıklı olarak sergilendiği bir ilişkiye işaret etmektedir. Böyle bir ilişki geleneksel bakış açısının aksine her iki tarafın da aktif çaba gösterdiği ve var olduğu bir ilişkidir.

Öğretmen öğrenci ilişkisinde güç ve otorite kavramları ele alınırken tartışmaların bir kısmı sınıf yönetimi bağlamında öğretmen merkezli ve öğrenci merkezli yaklaşımlar üzerinden ilerlemektedir. Öğretmen merkezli yaklaşımda öğretmen sınıfı kontrol altına almakta, sorumluluğunu yerine getirerek öğretim programındaki içerikleri öğrencilere aktarmaktadır. Öğrenci ise pasif bir roldedir. Takip etmekte, not tutmakta, kurallara uymakta ve öğretmenin söylediklerini yapmaktadır. "İletişim öğretmenden öğrencilere doğru yapılmaktadır" (Gümüş, 2007, s. 45). Bu ise otoritenin baskın olduğu, güç sahibinin ve güce maruz kalanın net olarak tanımlandığı bir ilişkidir. Öğrenci merkezli yaklaşımda ise öğrenci daha fazla hareket alanına sahiptir. Pasif bir dinleyici değildir. Öğretmen merkezli yaklaşımda sınıfta hakimiyet kuran öğretmenin rolü bu yaklaşımda "rehberlik etmektir" (Gümüş, 2007, s. 45).

Öğretmenlerin otoritelerini kurmaları noktasında, öğretmen öğrenci ilişkileri önemli görülmektedir. Badley ve Patrick (2022)'e göre, öğretmenler, öğrencileriyle kurdukları ilişkiler üzerinden otorite olabilmektedir. Öğrenci ve öğretmen arasında kurulan sağlıklı bir ilişki içinde öğretmen, otoritesini paylaşarak otorite olabilmekte ve böylece öğrencileri sürece dahil etmiş olmaktadır (Badley ve Patrick, 2022). Özellikle göreve yeni başlayan öğretmenler sınıfa ilk girdikleri andan itibaren içlerinde bir korku duymakta, bu korkuyu belli etmemek adına "otoriter maskelerin" (Freire, 2021; s. 115) arkasına sığınmaktadır. Bu maskenin arkasına sığınmak yerine "öğrencilerle birlikte öğrenme arzularını ortaya koyan" (Freire, 2021; s. 115) öğretmenler zamanla öğrenciler tarafından otorite olarak görülecektir (Badley ve Patrick, 2022).

Eğitim ortamında farklı otorite türleri bulunmaktadır. Bunlardan en sık görülen otorite türü "epistemik otorite"dir (Bochenski, 2015). Epistemik otorite bir konu veya alanda sahip olunan bilgi üzerinden temellendirilmektedir. Öğretmenler geleneksel güç ilişkisi içinde bilen taraf olarak görülmekte, bu durum öğretmenleri epistemik otorite konumuna getirmektedir. Eğitim ortamında görülen otorite türleriyle ilgili Harjunen (2011), iki otorite türünden bahsetmektedir. Bunlar pedagojik otorite ve otoriter otoritedir. Pedagojik otorite olarak adlandırdığı ilk otorite türü, öğretmenin akademik alandaki uzmanlığı yani bilgi uzmanlığı olarak açıklanmaktadır. İkinci otorite türü olan

otoriter otorite ise "öğrencilerin ve etkileşimlerinin yönetimindeki uzmanlık" anlamına gelmektedir (Harjunen, 2011, s. 404). Öğretmen bu iki otorite türü arasındaki hassas dengeyi sağlayarak otorite olmaktadır. Steutel ve Spiecker (2000) meşru öğretmen otoritesini teorik ve pratik otorite şeklinde ayırmıştır. Teorik otorite bilgi uzmanlığı, pratik otorite ise öğrencilerin yönetilmesi anlamına gelmektedir. Pace ve Hemmings (2007) meşru öğretmen otoritesini öğretilmesi gereken içeriği ve bu içeriğin nasıl öğretileceğini kapsayan mesleki otorite ve öğrencilere iyi davranışı öğreten ahlaki otorite olarak ayırmaktadır. Pedagojik – teorik – mesleki otorite ve otoriter – pratik – ahlaki otorite, öğretmen otoritesine dair anlayışı oluşturmaktadır (Roberson, 2014).

Genellikle sınıf ortamına ve ders saatlerine sıkışmış gibi görünen öğretmen ve öğrenci ilişkileri, makro boyutta toplumdan ve tarafların ailelerinden miras aldıkları ve sınıf ortamına taşıdıkları kültürden bağımsız düşünülemez. Öğretmenlerin ve öğrencilerin kültürleri, sınıf ortamında kurulan ilişkilerde görünür olmakta ve bu ilişkileri şekillendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında okul, bireylerin etkileşime geçtiği bir mikro düzlem olmanın ötesine geçerek mikro ve makro düzlemlerin kesişim alanı haline gelmektedir. Toplum, mensubu olan bireylere çeşitli roller vermektedir. Bu roller doğrultusunda bireyler çeşitli sorumluluklara ve haklara sahip olmakta ve bu rollerin gerekliliklerini yerine getirerek var olmaktadır. Öğretmen öğrenci ilişkisi bu roller kapsamında şekillenmektedir. Toplum öğretmenlerden gelecek nesli eğitmesini beklemekte (Pişkin ve Parlar, 2021) ve öğretmen kültürün aktarıcısı olarak görülmektedir (Ünsal, 2021). Hukuk terimlerinden biri olan In Loco Parentis, toplumun öğretmenden beklentilerini ve öğretmene verdiği yetkileri ortaya koyan bir kavramdır. "Ebeveynin yerinde" anlamına gelen bu kavram öğretmenleri okul sınırları içinde anne ve baba yerine koymakta; öğrencilerin akademik, sosyal ve ahlaki gelişimlerinden sorumlu tutmaktadır. Bu doğrultuda öğretmenler öğrencilerinden, öğrencilerin ebeveynlerine gösterdiği itaati beklemektedir (Metz, 1978). Bununla birlikte farklı araştırmalarda öğretmenliğin "kutsal bir meslek" olduğundan bahsedilmektedir (Aslan, 2016, s. 257; Çermik, Doğan ve Şahin, 2017; Çubukçu, Özenbaş, Çetintaş, Satı ve Şeker, 2012; Hatipoğlu ve Kavas, 2016, s. 1014; Ünsal, 2021, s. 1488). Öğretmene verilen yetkiler ve kutsallık üzerinden şekillenen bu bakış açısı öğretmenin sınıf içinde otorite olmasını sağlamakta ve farklı güç kaynaklarını kullanmasını meşrulaştırmaktadır çünkü "toplumsal yapı ve kültürel değerler gücün meşrulaştırılmasındaki en temel kaynaklardır" (Sever vd., 2016, s. 521).

Öğretmen öğrenci ilişkilerini, bu ilişkilerdeki otorite konumsallığını ve ilişkilerin güç üzerinden şekillenen hiyerarşik yapısını biçimlendiren kültür kavramı tanımlanması

zor kavramlardan biridir. Güvenç (1979) kültür üzerine yapılan 164 farklı tanımın olduğundan bahsetmektedir. Kültür kelimesinin kökeni Latince ekip biçmek, sürmek anlamına gelen "colere" fiiline dayanmaktadır. Kelimenin kökenindeki bu anlam ile ilgili Erickson (2011) kültürün karşıt teriminin doğa olduğundan bahsetmekte ve kavramın ilk kullanıldığı zamanlarda "doğa durumunu dönüştüren insan faaliyetlerine atıfta bulunduğunu" (Erickson, 2011, s. 25) belirtmektedir. Kültürün Voltaire tarafından "insan zekâsının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi" (Güvenç, 1979, s. 96) anlamında kullanılmasıyla kavramın tanımı değişmeye başlamıştır. Kültür, zamanla, ilk anlamının dışında, insan yaşamıyla bağlantılı olacak şekilde tanımlanmaya başlamıştır. İnsan tarafından yaratılan kültür toplumsal araçlarla aktarılmakta (Marshall, 1999) ve sosyal süreçlerle öğrenilmektedir (Sapir, 1921). Kültür insan tarafından yaratılmakla birlikte insanın yaşam biçimini oluşturmakta ve varlığının yapısını belirlemektedir (Linton, 2007). Kültür dikkatimizi vermeyi ve görmezden gelmeyi seçtiğimiz konuları belirler (Hall, 1976). Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere insan kültürün hem yaratıcısı hem de kültüre maruz kalandır. İnsan yaşamını oluşturan kültür karmaşık bir içeriğe sahiptir. Tylor (1871) kültürün bu yönüne dikkat çekmekte ve kültürü "bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür" (Tylor, 1871:I, 1) şeklinde tanımlamaktadır. Turhan (1959; Akt. Güvenç, 1979) da kültürü "bir milletin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden" bir bütün olarak tanımlamakta ve bu bütünün içinde bilgi, alaka, görüş, zihniyet ve davranış şekillerinin bulunduğunu ifade etmektedir. "Kültür, yalnız bir milletin dini, ahlaki, hukuki, düşünsel, estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenkdar bir mecmuasıdır" (Gökalp, 2018, s. 34).

Kültürü oluşturan davranış kalıpları, değer yargıları ve normlar aile tarafından bireylere aktarılmaktadır (Akın ve Öztürk, 2021; Durden, Escalante ve Blitch, 2014). Habitus, kişiye ailesi tarafından aktarılan davranış kalıplarını, değer yargılarını ve normları, kısacası kişinin alışkanlıklarını ve yatkınlarını temsil etmektedir. Habitus, "insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi stokunu anlatır" (Palabıyık, 2011, s. 128). Bireylerin dünyayı görme biçimi ve bu dünyadaki konumuna dair fikirleri, habitusu oluşturmaktadır (Dumais, 2002). Kişilerin eylemlerini, düşünme biçimlerini etkileyen habitus, öğretmenler ve öğrenciler arasında kurulan ilişkide görünür olmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler, birbirleriyle kurdukları ilişkilerde habitusları gereğince davranmaktadır.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve süreci, verilerin çözümlenmesi, geçerlik ve güvenirlik, araştırmacının rolü açıklanmaktadır.

Araştırma Deseni

Bu araştırma güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerini ele alan nitel bir durum çalışmasıdır. "Başkalarının öykülerini iyi dinlemek, açıklamaları yorumlayıp yeniden anlatmak nitel araştırmanın birçok türünün ayrılmaz bir parçasıdır" (Glesne, 2020). Nitel araştırma sosyal yapılarla, bireysel deneyimlerle ve bunların arasındaki ilişkilerle ilgilenmektedir (Wincher, 2005; Akt. Glesne, 2020). Araştırma kapsamında öğretmen öğrenci ilişkileri konusunda, öğretmen ve öğrencilerin bireysel deneyimlerine ve görüşlerine odaklanılmıştır.

Durum çalışması sınırlı bir sistemin ya da belirli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemlerin çoklu bilgi kaynaklarıyla derinlemesine incelendiği, söz konusu sistemle ya da sistemlerle ilgili verilerin toplandığı ve bu veriler ışığında betimlemenin yapıldığı bir nitel araştırma desenidir (Chmiliar, 2010; Creswell, 2021; Merriam, 2013). Durum çalışmasında ele alınan konu ya da konular derinlemesine araştırılmakta, araştırma sırasında farklı veri toplama yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Durum çalışmaları bir konu ya da olgu hakkında detaylı bilgi edinmek için kullanılmaktadır. Ele alınan konu bütüncül bir yaklaşımla araştırılmakta, konu ile bağlantılı farklı durum ve olgular ortaya çıkarılmaktadır. Durum çalışmasında "durumun karmaşıklığına, biricikliğine ve parçası olduğu sosyal bağlamla olan bağlantılarına" odaklanılmaktadır (Glesne, 2020). Baxter ve Jack (2008)'e göre durum çalışmalarında durum farklı merceklerden ele alınmakta böylece durumun farklı yönleri görülmektedir. Durum çalışmasının temelinde gerçekliğin kişilerin bakış açısına bağlı olduğu fikrini savunan inşacılık paradigması bulunmaktadır. Bu paradigmada "çoğulculuk vurgulanır" (Miller ve Crabtree, 1999, s. 10; Akt. Baxter ve Jack, 2008, s. 545) ve bu paradigma doğrultusunda şekillenen durum çalışmasında katılımcı ve araştırmacı arasındaki iş birliği

önemlidir. Araştırmacı ele aldığı durumu katılımcıların öyküleri aracılığıyla daha iyi anlamakta ve betimlemektedir. Yöntem olarak durum çalışmasının seçiminde araştırma soruları yol göstericidir. Yin (2014)'e göre nasıl ve neden sorularının sorulduğu bir araştırmada durum çalışmasının kullanılması daha uygundur. Bu sorular daha fazla ve derinlemesine açıklama talep eden sorulardır ve bağlantıların ortaya çıkarılmasını hedeflemektedir. Bu araştırmada güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerine bütüncül bir yaklaşımla odaklanılması sebebiyle durum çalışması en uygun yöntem olarak görülmüştür. Öğretmen öğrenci ilişkileri, araştırmanın durumunu, güç ve otorite kavramları ise araştırmanın bağlamını oluşturmaktadır.

Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda örüntülerin ortaya çıkarılmasına ve betimlenmesine odaklanılmaktadır. Araştırmacı araştırma konusu kapsamında örüntüleri ortaya çıkarmak için verileri katılımcılarından toplamakta ve bu veriler ışığında sorularına yanıt aramaktadır. Bu sebeple nitel araştırmalarda katılımcı seçimi önemli görülmektedir. Nitel araştırmalarda yaygın kullanılan katılımcı seçim yöntemlerinden biri amaçlı örneklemdir. Patton (2015)'a göre amaçlı örneklem seçiminde araştırma sorularının yanıtlanması adına amaca uygun katılımcılar seçilmekte ve böylece derinlemesine bilgi edinilmektedir. Amaçlı örneklem yönteminin türlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örneklemesi ele alınan durumla ilgili farklı yönleri ortaya koymak adına kullanılmaktadır (Glesne, 2020). Araştırmanın odağında bulunan güç ve otorite kavramlarının ilkokul ve ortaokul düzeyindeki öğrenciler için anlaşılması ve anlatılması zor kavramlar olacağı düşünüldüğünden, çalışmanın liselerde yürütülmesine karar verilmiştir. Öğretmen öğrenci ilişkilerini güç ve otorite kavramları bağlamında ele almak adına, liselerin ve katılımcıların seçimi noktasında maksimum çeşitlilik örneklemesi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Ankara'nın Çankaya ve Keçiören ilçelerinde bulunan üç Anadolu Lisesi ve bu Anadolu Liselerinde eğitim gören farklı kademe ve cinsiyetlerden öğrenciler ve öğretmenler maksimum çeşitlilik yöntemine uygun olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

Odak noktası derinlemesine bilgi toplamak olan nitel araştırmada genelleme amacı güdülmediğinden katılımcı sayısının belirlenmesinde amaç ve veri doygunluğu göz önünde bulundurulmaktadır. Bu araştırmada araştırma amacı, soruları ve veri doygunluğuna ulaşılması göz önünde bulundurularak 13'ü öğretmen, 23'ü öğrenci olmak

üzere 36 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların bilgileri Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 1

KOAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri

Öğrenci	Okul	Sınıf	Anne Mesleği	Baba Mesleği
KÖC1K	Çankaya 1	10	-	-
KÖC2K	Çankaya 1	12	Ev Hanımı	Esnaf
KÖC3K	Çankaya 1	10	-	-
KÖC4K	Çankaya 1	9	Ev Hanımı	-
KÖC5K	Çankaya 1	11	-	-
KÖC6K	Çankaya 1	9	Ev Hanımı	-
KÖC7E	Çankaya 1	12	-	-

Tablo 2

KOAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri

Öğretmen	Okul	Branş	Tecrübe
KÖT1E	Çankaya 1	Müzik	24 Yıl
KÖT2E	Çankaya 1	Görsel Sanatlar	42 Yıl
KÖT3E	Çankaya 1	Beden Eğitimi	-
KÖT4E	Çankaya 1	Tarih	33 Yıl
KÖT5E	Çankaya 1	Matematik	32 Yıl

Tablo 3

KEAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri

Öğrenci	Okul	Sınıf	Anne Mesleği	Baba Mesleği
KEÖC1E	Keçiören	9	Özel Güvenlik	Ev Hanımı
KEÖC2E	Keçiören	10	-	-
KEÖC3K	Keçiören	11	-	-
KEÖC4K	Keçiören	11	-	-
KEÖC5K	Keçiören	12	Ev Hanımı	Emekli
KEÖC6E	Keçiören	9	Ev Hanımı	Tesisatçı
KEÖC7E	Keçiören	12	Ev Hanımı	Servisçi

Tablo 4

KEAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri

Öğretmen	Okul	Branş	Tecrübe
KEÖT1K	Keçiören	İngilizce	28 Yıl
KEÖT2K	Keçiören	İngilizce	25 Yıl
KEÖT3K	Keçiören	Bilişim Teknolojileri	22 Yıl
KEÖT4K	Keçiören	Felsefe	3 Yıl

Tablo 5

AAL Öğrenci Katılımcı Bilgileri

Öğrenci	Okul	Sınıf	Anne Mesleği	Baba Mesleği
AÖC1K	Çankaya 2	12	-	-
AÖC2K	Çankaya 2	9	-	-
AÖC3E	Çankaya 2	9	-	-
AÖC4K	Çankaya 2	10	Kreş Öğretmeni	Kargocu
AÖC5K	Çankaya 2	12	-	-
AÖC6K	Çankaya 2	10	-	-
AÖC7E	Çankaya 2	9	Sekreter	-
AÖC8E	Çankaya 2	9	Memur	Şoför
AÖC9K	Çankaya 2	9	-	-

Tablo 6

AAL Öğretmen Katılımcı Bilgileri

Öğretmen	Okul	Branş	Tecrübe
AÖT1E	Çankaya 2	Felsefe	31 Yıl
AÖT2K	Çankaya 2	Rehberlik	33 Yıl
AÖT3E	Çankaya 2	Felsefe	-

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda seçilen yönteme bağlı olarak değişmekle birlikte genellikle görüşme, gözlem, katılımcı gözlem, doküman analizi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Görüşme ve gözlem durum çalışmalarında sıklıkla kullanılan yöntemlerdir. Maccoby ve Maccoby (1954; Akt. Brinkmann, 2018) görüşme yöntemini "görüşmecinin başka bir kişi ya da kişilerden bilgi veya görüş ya da inanç ifadeleri almaya çalıştığı yüz yüze sözlü bir alışveriş" olarak tanımlamaktadır. Görüşme araştırmacı ve katılımcı arasında gerçekleşen, araştırılan konu ile ilgili katılımcıların fikirlerine başvurulan bir yöntemdir. Görüşmeler yapılandırılma düzeylerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Verilerin sayısallaştırılmasına odaklanan ve soruların standart hale getirildiği yapılandırılmış görüşmeler belli araştırmalarda faydalı olabilmektedir (Brinkmann, 2018). Yapılandırılmamış görüşmelerde araştırmacı soracağı sorulara görüşmenin akışı içinde karar vermektedir. Bu araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme Brinkmann ve Kvale (2015, s. 6; Akt. Brinkmann, 2018, s. 1002) tarafından "tanımlanan olguların anlamını yorumlamak için görüşülen kişinin yaşam dünyasına ilişkin betimlemeler elde etmek amacıyla yapılan bir görüşme" şeklinde tanımlanmaktadır. Brinkmann (2018) amaç ve betimlemeler kelimelerinin önemine dikkat çekmektedir. Bu çalışmada

belirlenen amaç doğrultusunda güç, otorite ve öğretmen öğrenci ilişkileriyle ilgili katılımcıların fikirleri ve yaşamları "Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Görüşme Formları (EK 1)" doğrultusunda betimlenmiştir. Görüşme formu alan yazın taraması doğrultusunda şekillendirilmiş ve tez danışmanı Doç. Dr. Ahmet Kaysılı tarafından gözden geçirilmiş, formla ilgili uzman görüşü alınmış ve pilot uygulama için hazır hale getirilmiştir. Pilot uygulama kapsamında her liseden 2 öğretmen ve 2 öğrenci seçilmiş, pilot uygulama sonrası katılımcılarda karşılık bulmadığı görülen sorular formdan çıkarılmış ve form son haline getirilmiştir. Formun son halinde katılımcı öğretmenlere 9, katılımcı öğrencilere 11 soru yöneltilmiştir.

Durum çalışmalarını diğer desenlerden ayıran en önemli özelliklerden biri farklı yöntemlerin bir arada kullanılmasıdır (Baxter ve Jack, 2008; Yin, 2014). Bu araştırma kapsamında görüşmelerin yanı sıra gözlem yönteminden yararlanılmıştır. Gözlem belirli bir araştırma sorusu kapsamında sistematik bir biçimde yürütülen bir süreçtir (Merriam, 2023). Gözlem araştırmacıya katılımcıların görüşmeler esnasında dile getirdiklerini görme ve dile getirilmeyenleri yakalama şansı sunmaktadır. Gözlemler de görüşmelerde olduğu gibi yapılandırılma düzeylerine göre ayrılabilmektedir. Bu araştırma kapsamında güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerine odaklanılması sebebiyle katı bir gözlem formu yerine betimleyici ve açıklayıcı notlar olmak üzere iki bölümden oluşan "Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Gözlem Formu (EK 2)" kullanılmıştır. Gözlem formunun katı tutulduğu araştırmalar araştırmacıya esneklik sağlamaması sebebiyle tercih edilmemiştir. Merriam (2023, s. 114)'ın belirttiği üzere "daha az yapılandırılmış gözlemler sadece bir yeri tarayan kameralara benzer". Araştırma soruları kapsamında nelerin gözlemleneceği belli olmakla birlikte gözlemler esnasında katı bir forma bağlı kalınmaz. Öğretmen öğrenci ilişkilerinde daha önce fark edilmeyen yönlerin fark edilmesi, güç ve otorite kavramlarının öğretmen öğrenci ilişkilerinde ortaya çıkma biçimlerinin belgelenmesi, daha az yapılandırılmış gözlem formu ile mümkün olmuştur.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler ve gözlemler 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı'nın Ekim ve Aralık ayları arasında KOAL, KEAL ve AAL liselerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasından önce araştırmanın sürdürülebilmesi için

gereken etik ve yasal izinler Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (EK 3) ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan (EK 4) alınmıştır. Görüşme ve gözlemler üç okulda haftanın üç gününe yayılacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ve katılımcı arasındaki ilişkinin önemli görüldüğü nitel araştırmalarda sürecin sağlıklı yürüyebilmesi adına katılımcılara güvence verilmesi gerekmektedir. Bu güvencenin verilmesi adına öğretmenler için Aydınlatılmış Onam Formu (EK 5) ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın güncellenen araştırma izni yönergesi kapsamında katılımcıların reşit olmamaları sebebiyle veliler için bir Aydınlatılmış Onam Formu (EK 6) hazırlanmış, söz konusu form öğrencilerle paylaşılmıştır. Görüşmelerin kalıcılığının sağlanması adına görüşmeler sırasında ses kaydı alınmış ve bununla ilgili katılımcıların onayladığı bir form (EK 7) hazırlanmıştır. Ses kaydı araştırmacı tarafından görüşme esnasında fark edilmeyen verilerin daha sonra fark edilmesi ve herhangi bir detayın atlanmaması açısından faydalı bir uygulama olarak görülmektedir. Araştırma kapsamında 13 öğretmen ve 23 öğrenci ile görüşülmüştür. Öğretmenler ve öğrenciler genellikle aynı çevrede yaşamaktadır. Görüşmelerin katılımcı bilgilerini gizlemek için kodlanması noktasında öğrenci ve öğretmen için iki farklı kodlama yapılmıştır. Öğretmenler için sırasıyla görev yapılan okulun ilk harfi KOAL için K, KEAL için KE, AAL için A; katılımcının öğretmen olduğunu belirten ÖT kısaltması, görüşme sırasını belirten rakam ve son olarak öğretmen cinsiyetini belirten kadın öğretmen için K ve erkek öğretmen için E harfleri kullanılmıştır. Kodlama noktasında öğrenciler için sırasıyla öğrencisi oldukları okulun ilk harfi KOAL için K, KEAL için KE, AAL için A olacak şekilde kodlanmış, katılımcının öğrenci olduğunu belirten ÖC kısaltması, görüşme sırasını belirten rakam ve öğrencinin cinsiyetini belirten kız öğrenciler için K, erkek öğrenciler için E harfleri kullanılmıştır. Okulların öğrenci profili birçok noktada benzerlik göstermekle birlikte okulun bulunduğu yere göre çeşitli farklılıklar olduğu görülmektedir. KOAL Çankaya ile Mamak arasında bulunmakta, öğrencilerin çoğunluğunun Mamak'tan geldikleri görülmektedir. Bu durum öğretmenler tarafından KOAL'ın bulunduğu mahallenin nüfusunun yaşlanmasıyla açıklanmaktadır. KOAL eski ve köklü bir kurum olarak görülmekte, idare öğrencilerin isteklerini dikkate almakta ve bu durum öğrencilerin okula aidiyetlerini etkilemektedir. Okulun imkanları diğer okullara göre daha fazladır. Araştırmacı görüşmelerden önce müdürle tanışmış, araştırma ve veri toplama süreci müdürle paylaşıldıktan sonra müdürün araştırmacıyı yönlendirdiği başka bir öğretmenle sürece devam edilmiştir. Bu okulda 5 öğretmen ve 7 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Öğretmen görüşmeleri öğretmenler odası, kütüphane ve boş sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Öğrenci görüşmeleri okul binasının girişinde bulunan, öğrencilerin

nöbet tuttukları alanda gerçekleştirilmiştir. Keçiören'de bulunan KEAL, öğrencilerin büyük bir kısmının Keçiören'de yaşadığı bir okuldur. Okul eskidir ve imkanları sınırlıdır. Araştırmacı müdür tarafından rehberlik öğretmenine yönlendirilmiş, maksimum çeşitlilik örneklemesine uygun olacak şekilde rehberlik öğretmeniyle paylaşılan kriterler doğrultusunda öğrencilere onam formları dağıtılmış ve görüşmelere başlanmıştır. Bu okulda 4 öğretmen ve 7 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler rehberlik öğretmeninin odasında gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerden önce araştırmacı öğretmenler odasında kendini tanıtmış, çeşitliliği sağlayabilecek ve gönüllü olan öğretmenlerle görüşmeler yine rehberlik öğretmeninin odasında gerçekleştirilmiştir. AAL Çankaya ilçesinde bulunmakta, KOAL ve KEAL'e göre daha avantajlı bir bölgede yer almaktadır. Okuldaki öğrencilerle ilgili öğretmenler farklı kültürlerden gelen öğrencilerle birlikte ailelerin genel olarak çocuk merkezli olduğunu ve maddi durumlarının iyi olduğunu belirtmektedir. Öğrencilerin giyim tarzları, kullandıkları kelimeler ve davranışları bakımından özellikle KEAL'den farklı bir görüntü sergiledikleri dikkat çekmiştir. Okulun fiziksel imkanları sınırlıdır. Bu durum öğretmenler tarafından dile getirilmiş, dersliklerin yetersizliğinden ve küçük olmasından bahsedilmiştir. Bu okulda 4 öğretmen ve 9 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Öğretmen görüşmelerinden biri bahçede geri kalan görüşmeler ise araştırmacıya ayrılan ve öğretmenlerin yemek yemek için kullandıkları küçük bir odada gerçekleştirilmiştir. 8 öğrenci görüşmesi yine bu alanda gerçekleştirilirken, bir öğrenci görüşmesi fotokopi odasında gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmelerden önce katılımcılara süreçle ilgili bilgilendirme yapılmış, ses kaydı için verdikleri imzalı onaya ek olarak sözlü onay alınmış ve görüşmeyi istedikleri an bitirebilecekleri belirtilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların fikirlerini daha iyi anlamak ve betimlemek adına sondaj soruları sorulmuştur. Ses kaydının alınmasına izin vermeyen KEAL'deki bir, KOAL'daki bir öğretmen hariç tüm görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerin ses kayıtları aynı gün içerisinde metne aktarılmıştır. Görüşmelerin genelinde araştırmacının yaptığı açıklamalar ve paylaştığı onam formları doğrultusunda güvenin sağlandığı görülmüş, bu durum katılımcıların kendilerini ifade etme biçimlerine yansımıştır.

Araştırma kapsamında gözlem yöntemi için derslerden önce öğretmenlere bilgi verilmiş ve gönüllülük esasına dayanılarak gözlemler gerçekleştirilmiştir. Gözlemler esnasında alınan notlar sistematik bir şekilde kaydedilmiş ve dijital ortama aktarılmıştır. Notlar betimleyici ve yansıtıcı notlar olmak üzere iki kısımda kaydedilmiştir. Betimleyici notlar araştırmacının sınıfın fiziksel durumunu, gözlem esnasında gerçekleşen olayları ve

araştırmacının sınıfla ilgili fark ettiklerini aktardığı bölümdür. Bu bölümde olaylar kronolojik sırayla aktarılmıştır. Yansıtıcı notlar kısmı araştırmacının gerçekleşen olayları yorumladığı bölümdür. Araştırmacı bu bölümde alan yazında gördüklerini, düşüncelerini ve yorumlarını paylaşmaktadır. Yansıtıcı notlar araştırmanın veri analizi kısmında araştırmacıya yol göstermektedir. Gözlem metinlerinde gizliliğin sağlanması adına sırasıyla okul adı için okul adının ilk harfi, verinin gözlem metninde yer aldığını belirten G harfi, gözlem sırasını belirten rakam, öğretmen cinsiyetini belirten kadın öğretmen için K, erkek öğretmen için E harfleri ve son olarak sınıf düzeyi için 9,10,11,12 rakamları kullanılmıştır. Tüm gözlemler bir ders saati boyunca yapılmıştır. Gözlem yapılan okullarda bir ders saati 40 dakika sürmektedir. KOAL'de 4 farklı sınıfta gözlem yapılmıştır. Gözlem yapılacak sınıflar çeşitlemeyi sağlaması açısından farklı sınıf düzeylerinden seçilmiştir. Tüm gözlemler 05.12.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. KG1K10 kodlu sınıf 10. sınıf öğrencilerinden oluşmakta, sınıfta Matematik dersi işlenmekte, dersi kadın öğretmen vermektedir. Sınıf kalabalık, dikdörtgen planlı, akıllı tahtanın bulunduğu, öğretmen masasının pencere kenarına konumlandırıldığı bir sınıftır. Araştırmacı gözlem sırasında kapı tarafında en arka sıranın bir önünde bulunmaktadır. İkinci gözlem KG2K9 kodlu sınıfta gerçekleştirilmiştir. Kimya dersini anlatan kadın öğretmenin dersinde sınıfın fiziksel durumu KG1K10 ile aynıdır ve öğrenciler 9. sınıf öğrencisidir. Araştırmacı sınıfta başka bir yer bulunmaması sebebiyle pencere kenarında, en ön sırada oturmaktadır. KG3K12 kodlu sınıfta öğrencilerin 12. sınıf olmaları sebebiyle test çözmelerine müsaade edilmiştir. Araştırmacı orta sıranın ortasında oturmaktadır. KOAL'de gözlem yapılan son sınıf KG4K11 kodlu sınıftır. Bu sınıfta Türk Edebiyatı dersi kadın öğretmen tarafından verilmektedir. Sınıf diğer sınıflara göre daha küçüktür ve öğrenci sayısı azdır. Araştırmacı orta sıranın en arkasında oturmaktadır. KEAL'de 3 sınıfta gözlem yapılmıştır. KEAL ve AAL'de gözlem yapılan sınıfların belirlenen sayıda olmaması öğretmenlerin gönüllü olmamasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu okullarda idare ve öğretmenler çok fazla araştırmacının okula araştırma amacıyla geldiklerini ifade etmiştir. Okullarda yaşanan araştırma yorgunluğu Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli uygulamaları kapsamında okulları ziyaret eden müfettişlerin yarattığı yoğunlukla birleşince öğretmenler araştırma sürecine katkıda bulunmak istememiştir. KEAL'de gözlem yapılan ilk sınıf KEG1K10 kodlu, Türk Dili ve Edebiyatı dersinin verildiği sınıftır. Bu sınıfta 11.12.2024 tarihinde gözlem yapılmıştır. Öğrenciler 10. Sınıf öğrencisidir. Araştırmacı orta sıranın en arkasında bulunmaktadır. Fizik dersinin erkek öğretmen tarafından işlendiği KEG2E11 kodlu sınıfta araştırmacı gözlem için orta sıra ve

pencere kenarındaki sıra arasına konan, daha görünür bir yerde bulunan tekli sıraya geçmek durumunda kalmıştır. Gözlem 12.12.2024 tarihinde yapılmıştır. Sınıftaki öğrenciler 11. sınıf öğrencisidir. KEAL'de 12.12.2024 tarihinde yapılan KEG3E9 kodlu sınıfta kadın öğretmen Türk Dili ve Edebiyatı dersini vermiştir. Araştırmacı bu sınıfta duvar kenarında arka sırada bulunmaktadır. Sınıf 9. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. AAL'de yapılan ilk gözlem 17.10.2024 tarihinde gerçekleştirilen AG1E11 kodlu gözlemdir. Sınıfta seçmeli derslerden biri olan Türk Düşünce Dünyası dersi erkek öğretmen tarafından işlenmiştir. Öğrenciler 11. sınıf öğrencisidir. Araştırmacı kapının girişinde bulunan boş sandalyelerden birinde oturmaktadır. Bu durumun sebebi daha önce AAL öğretmenleri tarafından dile getirilen fiziksel imkanların yetersiz oluşudur. Sınıf oldukça küçük ve havasızdır. Öğretmen masası yerine öğrencilerin sıralarından biri kullanılmaktadır. Bu sıralar tekli ve taşınabilir sıralardır. Dersi veren öğretmen tarafından öğrencilerin seçmeli derslerde iki gruba ayrılması sebebiyle böyle bir uygulama yapıldığı ve Türk Düşünce Dünyası dersini seçen öğrencilerin bu sınıfta ders gördüğü öğrenilmiştir. Bu okulda yapılan ikinci ve son gözlem AG2GE12 kodlu gözlemdir. Bu sınıfın öğrencileri 12. Sınıf öğrencisidir. Ders felsefe dersidir ve erkek öğretmen tarafından verilmektedir. Araştırmacı duvar kenarının en arkasında oturmaktadır. Araştırmacı gözlemlerin çoğunda bilinçli bir biçimde arka sıralarda olmayı tercih ederek gözlemci etkisini en aza indirmeyi ve sınıfın bütününü daha iyi gözlemlemeyi hedeflemiştir. Bu açıdan, araştırmacının daha fark edilebilir bir yerde oturmak durumunda kaldığı KEG2E11 kodlu sınıfta gözlemci etkisinin öğretmenler ve öğrenciler tarafından dile getirilmesi araştırmacının gözlem esnasında bulunmayı seçtiği yerin önemini göstermektedir. Gözlemci etkisi gözlem yapılan ortamda normal şartlarda sergilenen bazı davranışları kısıtlamakta, bazı davranışların sergilenmesine neden olmaktadır. Araştırmacı bu etkinin farkında olarak gözlem sürecinden önce öğretmene ve öğrencilere durumu açıklamış, "müfettiş" olmadığını, notlar alacağını ve bu notların bir araştırma kapsamında kullanılacağını, kodlama sistemiyle okulun, öğretmenin ve öğrencilerin gizleneceğini belirtmiştir.

Verilerin Çözümlenmesi

Nitel araştırmalarda "veri analizi, verinin anlamını dışarıya aktarma sürecidir" (Merriam, 2023, s. 167). Bu süreçte araştırmacı verileri anlamlı hale getirmek amacıyla tümevarımsal bir yaklaşım kullanmaktadır. Ön okuma yapılması ile başlayan süreç,

kodlama, kodlardan kategorilere ve temalara gidilmesi ile devam etmektedir (Creswell, 2021). Temaların altında işlenen veriler dışarıya açılmakta ve anlamlı hale gelmektedir. Dey (1993, s.54-56) nitel çalışmalarda gerçekleştirilen veri analizi sürecini dağa tırmanma metaforuyla açıklamaktadır:

> İlk olarak, daha bilimsel bir bakış açısı kazanmak için dağımızın dünyanın genel sağduyusu üzerinde yükseldiği konusunda ısrar etmeliyiz. Dağımız herhangi bir şekilde ya da büyüklükte olabilir; kısa bir lisans projesinin küçük tepeleri ya da büyük ölçekli araştırma projesinin sarp tepesi… Çok büyük bir kısmı için aynı görevler ikisini de içerir. Dağa yavaş yavaş tırmanılır ve tırmanırken bir seferde tek bir adıma odaklanırız ama gördüğümüz manzara yol boyunca attığımız adımların sayısına değmektedir. Genellikle durup ufka bakarız ve bunu yaparken de stratejik bir noktadan ülkeyi çevreleyenleri görürüz. Dolambaçlı yolları, değerleri, belirgin terslikleriyle bu tırmanış analitik sürecin yaratıcı ama sıradan olmayan karakterini yansıtmaktadır. Süreç yavaş ve yorucu olabilir ama bazı nefes kesici durumlarla ödüllendirilirsiniz.

Durum çalışmalarında verilerin çözümlenmesi bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilmektedir. Veri analizi "durumun çeşitli parçalarını ya da durumu etkileyen faktörleri değil, durumun bütününü anlamak amacıyla verilerin bir araya getirilmesini sağlamalıdır" (Baxter ve Jack, 2008, s. 555). Bu araştırmada mikro etkileşim düzleminde öğretmen ve öğrenciler arasında gelişen ilişkiler ele alındığından bütüncül ve tümevarımsal bir yaklaşımla içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde amaç metne hakim olmak, metindeki anlam birimlerine ulaşmaktır. Bu noktada araştırmacı elde ettiği verileri analiz ederken yorumlayıcı bir yaklaşımla hareket etmektedir fakat bu durum onu nesnellikten uzaklaştırmamaktadır çünkü içerik analizi araştırmacıya analiz sırasında kullanması gereken ilkeler sunmaktadır. Bu ilkeler doğrultusunda içerik analizi toplanan verilerin araştırma sorusu ve amacı bağlamında okunmasıyla başlamaktadır (Hancock ve Algozzine, 2006). Araştırmacı verileri okurken metinle ilgili notlar alarak kodlama yapmış ve kategorilerle temaları ortaya çıkarmıştır. Veri analizi sürecinde alan yazın taraması yapılarak verilerin "dünyanın genel sağduyusu üzerinde yükseldiğinden" (Dey, 1993) emin olunmuştur. Görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen veriler ayrı ayrı ele alınmış, iki farklı veri türü için kodlama gerçekleştirilmiştir. İlk okuma sonrasında oluşan kod, kategori ve temalar ikinci okumalar sırasında netleştirilmiş, gözlem ve görüşme olmak üzere iki farklı kaynaktan elde edilen veriler karşılaştırılmış. Kod, kategori ve temaların son haline getirilmesiyle veri analizi süreci tamamlanmıştır. Görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen veriler ayrı ayrı ele alınmış, iki farklı veri

türü için kodlama gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler araştırma sorusu doğrultusunda karşılaştırılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmalarda güvenirlik, araştırmanın planlama ve uygulama aşamalarında araştırmacının özenli ve dikkatli davranmasıyla ilişkilidir. Nitel araştırmalar paradigma farklılığından ötürü geçerlik ve güvenirlik noktalarında nicel araştırmalardan ayrılmaktadır. Nicel araştırma paradigmasının kullandığı iç geçerlik, dış geçerlik, güvenirlik ve nesnellik gibi kavramların nitel araştırmalardaki karşılığı inanırlık, aktarılabilirlik, güvenirlik ve doğrulanabilirliktir (Merriam, 2023). Nitel araştırma paradigmasının göreceli, çok boyutlu, bütünlüklü bakış açısı bu kavramların kullanılmasında rol oynamaktadır. Araştırma kapsamında inandırıcılığın ve tutarlılığın sağlanması adına veri üçgenlemesi yapılmış ve uzman görüşü alınmıştır. Aktarılabilirliğin sağlanması noktasında ise araştırma süreci ve araştırmanın bulguları detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

İnandırıcılık

İnandırıcılık kavramı, nicel araştırmalarda kullanılan iç geçerlik kavramına denk düşmektedir. Bu kavram araştırmanın dış geçerlikten önce sağlaması gereken bir kriterdir çünkü "anlamsız bilgilerin genel uygulanabilirliği mümkün müdür gibi bir soruya cevap aramak gereksizdir" (Guba ve Lincoln, 1981, s. 115; Akt. Merriam, 2023). İnandırıcılık araştırma verilerinin araştırmacı tarafından toplandığını, başka bir sürecin ürünü olmadığını açıklamakta ve bulguların doğruluğunun kontrol edilmesini ifade etmektedir. (Creswell, 2021; Mills, Durepos ve Wiebe, 2010). Nitel araştırmalarda inandırıcılığın sağlanması adına uzman görüşü ve üçgenleme stratejileri kullanılmaktadır. Denzin (1978; Akt. Merriam, 2023) veri toplamada birden çok yöntemin kullanılması, veri kaynaklarının birden fazla olması, birden fazla araştırmacının araştırma sürecine katılımı ve farklı kuramların işe koşulması olmak üzere dört farklı üçgenleme türü önermektedir. Bu araştırma kapsamında inanılırlık koşulunun sağlanması adına veriler görüşme ve gözlem yöntemi kullanılarak toplanmış, böylece veri toplama yöntemleri üzerinden üçgenleme stratejisi kullanılmıştır. Üçgenleme stratejisine ek olarak görüşme soruları

hazırlanırken “alanda uzman kişilere başvurularak” (Yıldırım ve Şimşek, 2011) uzman görüşü stratejisinden faydalanılmıştır.

Tutarlılık

Tutarlılık kavramı nicel araştırmalardaki güvenirlik kavramına denk gelmektedir. Güvenirlik “elde edilen bulguların yeniden üretilip üretilememesi ile ilgilidir” (Merriam, 2023, s. 211). Nitel araştırmalar bulguların yeniden üretilmesinden ziyade deneyimleri ve durumları olduğu gibi açıklamayı hedeflemektedir. Nitel araştırmanın farklı doğasına uygun olarak Lincoln ve Guba (1985; Akt. Merriam, 2023) güvenirlik kavramının karşılığı olarak tutarlılık kavramını önermektedir. Merriam (2023, s. 213)’a göre tutarlılık “çalışmanın bulgularının sunulan verilerle tutarlı” olmasıdır. Tutarlılık konusunda “yapabileceklerimizin en iyisi eldeki sonuçlara nasıl ulaştığımızı açıklamaktır” (Dey, 1993, s. 259). Tutarlılığı sağlamak adına sonuçlara ulaşma yolunun açıklanması dışında üçgenleme, uzman incelemesi yöntemleri kullanılmakta ve araştırmacının konumunu açıklaması beklenmektedir. Bu araştırma kapsamında araştırma sürecinde uzman görüşü alınmış, veri toplama süreçleri detaylı bir biçimde açıklanmış ve araştırmacının rolü başlığı altında araştırmacı konumunu açıklamıştır.

Aktarılabilirlik

Nicel çalışmalarda “bir çalışmanın sonuçlarının farklı durumlara ne derece uygulanabileceği” (Merriam, 2023, s. 214) dış geçerlik kavramına işaret etmektedir. Bu kavramın nitel araştırmalardaki karşılığı aktarılabilirlik kavramıdır. Bir çalışmanın sonuçlarının farklı durumlara uygulanabilmesi ile ilgili Stake (1978; Akt. Patton, 2015) genellenebilirliği sağlamak yerine özele odaklanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bir çalışmanın kendine has yönlerini ortaya koymak, dış dünyayla bağlantısını sağlayan farklı bir genelleme biçimidir. “Nitel araştırmalarda, araştırmacı, çoğunluk hakkındaki genel doğrunun ne olduğunu bulmak yerine, dikkatli ve titiz bir biçimde belirli ya da özgün olanı derinliğine anlamak ister” (Merriam, 2023, s. 215). Durum çalışmalarında bu amaç daha belirgindir çünkü “hem deneyler hem de durum çalışmaları, son derece yerel olma sorununu paylaşır.” (Patton, 2015, s. 1025). Lincoln ve Guba (1985; Akt. Merriam, 2023) aktarılabilirliğin sağlanması konusunda sorumluluğu çalışmanın bulgu ve sonuçlarını farklı durumlara uygulamaya çalışanlara yüklemektedir. Bu noktada

araştırmacının sorumluluğu araştırma ortamını, sürecini betimlemek ve araştırma bulgularını detaylı bir şekilde ele almak, örneklem seçimi sürecinde özenli olmaktır. Araştırma ortamının betimlenmesi araştırmanın bulgu ve sonuçlarını farklı durumlara uyarlamak isteyenlerin kendi durumlarıyla araştırma durumu arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemelerini sağlayacaktır. Bu çalışma kapsamında araştırma süreci, okulların durumu, öğrencilerin ve öğretmenlerin profili betimlenerek aktarılabilirlik sağlanmıştır. Bunlara ek olarak bulgular detaylı bir biçimde ele alınmış ve katılımcı görüşleriyle desteklenmiştir.

Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda "veriler kendi kendilerine konuşmazlar, her zaman bir yorumcu ya da tercüman vardır" (Ratcliffe, 1983, s. 149). Araştırmacı nitel araştırmada başlıca veri toplama kaynağıdır ve toplanan verilerin konuşmasını sağlar. Bu sorumluluk doğrultusunda araştırmacı kendi fikirleri üzerine düşünmek ve bu fikirleri eleştirel bir biçimde ele almak, ön yargılarını açıkça ifade etmek, bir veri toplama aracı ve veri tercümanı olarak süreci okuyucularla paylaşmak durumundadır.

Veri toplama sürecinden önce güç ve otorite kavramlarıyla ilgili çeşitli fikirlerim vardı. Yaptığım okumalar sırasında bu fikirlerin bir kısmının içinde yetiştiğim kültürün ürünü olduğunu fark ettim. Süreç boyunca içinde yetiştiğim kültürün, ön yargılarımın ve araştırmaya konu olan kavramlarla ilgili fikirlerimin farkına varmaya ve bu fikirlerin araştırma sürecini etkilememesine gayret ettim. Kendi yaşamımda güçle ilgili sorunlar yaşadığım, güce maruz kaldığım ve otorite figürleriyle ilişkilerimi sorguladığım zamanlar oldu. Tez kapsamında gerçekleştirdiğim okumalar bu yaşantıları görünür kıldı. Deneyimlerim üzerine düşünerek kavramlarla ilgili fikirlerimi fark ettim ve araştırma sürecine bu farkındalıkla devam ettim. Öğretmen öğrenci ilişkileri konusunda eğitim hayatı boyunca ilham aldığı öğretmenler bulunan, bazı öğretmenleri tarafından güce maruz bırakılan bir araştırmacı olarak 2025 yılında bazı olayların geçmişi yansıtacak şekilde geliştiğini gördüm. Bazı olaylar ise kendi öğrencilik yaşantımdan hayli farklıydı. Güç kavramını duyan öğretmenlerin tedirginliği, otorite konusundaki farklı fikirler, öğretmenlerin araştırmanın konusu sebebiyle gözlem noktasında yardımcı olmaktan çekinmeleri gibi farklı durumlar sahada karşılaştığım ve aşmaya gayret ettiğim zorluklardı. Bu zorlukları araştırmayı açık ve net bir biçimde anlatarak, kullanılan yöntemleri gerekçelendirerek ve araştırmanın bulgularında yer verilen samimiyet ve

güvene dayalı ilişkiler kurmaya gayret edip “dışarlıklı” olmanın ötesine geçerek aşmaya çalıştım.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde 36 katılımcı ile yapılan görüşmelerin ve 9 farklı sınıfta yapılan gözlemlerin sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesiyle ulaşılan bulgular yorumlanmaktadır. Verilerin çözümlenmesi sonucunda Öğretmen Öğrenci İlişkileri, Otorite, Güç, Sosyokültürel Boyut olmak üzere 4 temaya ulaşılmış, bu temalar 12 kategori ve 41 kod başlığı ile yorumlanmıştır. Verilerin çözümlenmesiyle elde edilen temalar araştırma sorusu, amacı ve araştırma deseni olan durum çalışmasının bütüncül bakış açısına uygun olacak şekilde sıralanmıştır. Öncelikle öğretmen öğrenci ilişkileri, bu ilişkilerin durumu incelenmiş, daha sonra bu ilişkilerin güç ve otorite boyutlarına odaklanılmış ve son olarak Sosyokültürel Boyut teması ile ilişkilerin kültür ve toplumla bağlantısı ortaya konmuştur. Temalar, kategoriler ve kodlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Bulgular

Temalar	Kategoriler	Kodlar
Öğretmen Öğrenci İlişkileri	Olumlu İlişkiler	Samimiyet Öğretmenden Fazlası Anlayış Ders İçi Süreçler Güven Destek Ders Dışı Konular: Hayatı Paylaşmak Denge – Sınır Saygı
	Olumsuz İlişkiler	Sorumlulukların Yerine Getirilmemesi Eşitsizlik Saygısızlık Güvensizlik

(Devam ediyor)

Tablo 7 (Devam)

Bulgular

Otorite	Otoritenin Görünümü	Düzeni Koruyan Bilgili Dengeli - Tutarlı
	Otorite Olamamak	"İçi Boş" Otorite Umursamamak
	Öğretmen Otoritesini Etkileyen Unsurlar	Zorunlu ve Kolay Eğitim Cinsiyet Basın – Sosyal Medya Değişen Zaman
	Otoriteye Bakış Açısı	Otorite Gereklidir Otoriteyi Sorgulama – Otoriteyle Çatışma
Güç	Öğretmenlerin Kullandığı Güç Kaynakları	Ödül Ceza
	Öğretmenin Güce Bakış Açısı	Güçsüz Olmaz Eski – Yeni Kıyaslaması
	Güç Karşısında Öğrenci	Zıtlaşmalar - Sorgulamalar Kabul, Korku ve Sinme
Sosyokültürel Boyut	Öğretmenin Arka Planı	Güzel Bir Çocukluk Sert – Otoriter – Katı Ebeveynler Aileden Öğrenilenler
	Öğrencinin Arka Planı	Parçalanmış Aileler Aile Üyeleriyle İlişki Aileden Öğrenilenler
	Eğitim Ortamında Güç, Otorite ve Kültür	Uyum Sağlamak Lazım Toplum Saygı Duymuyor Büyüğümüz Sonuçta Ayağa Kalkın Bakalım!

Öğretmen Öğrenci İlişkileri

Güç ve otorite kavramlarının öğretmen öğrenci ilişkilerindeki görünümünü açıklayabilmek için, tarafların birbirleriyle kurdukları ilişkileri ele almak gerekmektedir. Öğretmen öğrenci ilişkileri, öğretmenlerin ve öğrencilerin birbirlerinin davranışları hakkındaki fikirleri ve okul ortamında yaşananlar üzerinden ele alınmaktadır. Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri ve Olumsuz Öğretmen Öğrenci İlişkileri kategorilerinde geçen "olumlu" ve "olumsuz" kelimeleri, tarafların davranış biçimleri üzerinden açıklanmaktadır. Öğretmen ve öğrenci arasında kurulan olumlu ilişkilerde, öğretmenler bu ilişki üzerinden otorite olarak görülmekte, güç kaynaklarının kullanımı sınırlandırılmaktadır. Olumsuz ilişkilerde ise, taraflar arasında güvensizlik oluşmakta,

öğretmen otorite olarak görülmemekte ve bu durum öğretmenin güç kaynaklarını kullanmasına neden olmaktadır.

Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri

Öğretmen öğrenci ilişkilerinin olumlu olması, tarafların birbirlerine davranış biçimleri üzerinden değerlendirilmektedir. Öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmenin farklı özellikleri ve davranışları ilişkiyi etkileyebilmektedir. Öğrencilerin sevdikleri ve olumlu ilişkiler kurdukları öğretmenler genellikle öğrenciyle iletişim kuran, samimi, öğretmen rolünün dışına çıkarak öğrenciye çocuğu veya arkadaşı gibi davranan, öğrenciye anlayış gösteren, ders içi süreçleri eğlenceli hale getirerek verimli ders anlatan, arkadaş seçimi gibi hayata dair konularda öğütler veren ve deneyim paylaşımında bulunan, karşılıklı güven ve saygı prensibiyle hareket ederek sınırların korunmasını sağlayan, öğrenciye akademik ve duygusal destek veren öğretmenlerdir. Bu olumlu özellikler öğrencinin öğretmeni sevmesini, öğretmenle iletişim kurarken rahat hissetmesini sağlamaktadır. Bu doğrultuda Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri kategorisi, Samimiyet, Öğretmenden Fazlası, Anlayış, Ders İçi Süreçler, Güven, Destek, Ders Dışı Konular: Hayatı Paylaşmak, Denge – Sınır ve Saygı alt kategorilerinden oluşmaktadır. Öğrenciler kendilerine yakın buldukları öğretmenlerin samimi olduklarını ifade etmekte, öğretmenlerini yalnızca öğretmen olarak değil ebeveyn olarak gördüklerini belirtmektedir. Öğretmenden Fazlası kodu altında, öğrencilerin ve öğretmenlerin fikirleri doğrultusunda öğretmenlerin öğretmen rolünün dışına nasıl çıktıkları açıklanmaktadır. Öğrencilerin olumlu ilişkiler kurdukları öğretmenlerin bir diğer özelliği anlayışlı olmalarıdır. Öğrenciler öğretmenlerinden ev ortamında yaşadıkları sorunlar ve dersler konusunda anlayış beklemektedir. Öğretmen tarafından bu anlayışın gösterilmesi, öğretmen ve öğrenci arasında olumlu bir ilişkinin kurulmasını sağlamaktadır. Ders içi süreçleri eğlenceli hale getiren ve öğrenciye akademik ve duygusal anlamda destek verebilen öğretmenler, öğrencilerle olumlu ilişkiler kurmaktadır. Öğretmenlerin kendi hayatlarından örnekler vermeleri, deneyimlerini paylaşmaları, öğrencilerle kurdukları ilişkide denge ve sınırı gözetmeleri ve saygı çerçevesinde hareket etmeleri olumlu ilişkilerin diğer özellikleridir.

Samimiyet. Samimiyet veya yakınlık, iki kişinin "duyguları deneyimlediği ve ifade ettiği, sözlü ve sözsüz iletişim kurduğu, sosyal güdüleri tatmin ettiği, sosyal

korkuları artırdığı veya azalttığı, kendileri ve benzersiz özellikleri hakkında konuştuğu ve öğrendiği ve 'yakın' hale geldiği kişilerarası bir süreçtir" (Reis ve Shaver, 1988, s. 367). Tanımda yer alan "sosyal güdülerin tatmin edilmesi" ifadesi sosyalleşme süreçlerine dikkat çekmektedir. Tackie (2022) öğretmenlerin "sosyalleşme aracı" olduğunu, bu sebeple öğrencilerle samimi ilişkiler kurmaları gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcı öğrenciler samimiyeti "sevecenlik" (KEÖC1E), "cana yakınlık" (KEÖC2E), "tatlı bir şekilde ders anlatma" (KEÖC5K) olarak tanımlamaktadır. Öğretmenler için samimiyet, "öğrencileri sürekli dinlemek" (KEÖT1K) ve "çocukların bir şeyleri öğretmene daha rahat söyleyebilmesi" (AÖT2K) anlamına gelmektedir. Öğrencileri sürekli dinleyen öğretmenlerin, öğrencilerin içlerinden geçenleri daha rahat ifade etmelerini sağladıkları söylenebilir. KEÖT1K adlı öğretmenin Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri kategorisinin Destek kodunda aktarılan "Dertlerini anlatırlar bana" ifadesi, öğretmenin samimiyete dair fikirleriyle tutarlı eylemlerde bulunduğunu göstermektedir. KEÖC6E kodlu öğrencinin "Ağzındaki lafı gizlemeyen, küfreden öğretmenle daha samimi oluyoruz. Üstü kapalı anlatanları sevmiyorum. Mesela fizik hocamız var, arada bir küfrediyor" ifadeleri, samimiyetin kültürel boyutunu ortaya koyması açısından önemlidir. Öğrenci küfretmenin bir samimiyet göstergesi olduğunu belirtmektedir. Bu öğrenci için küfretmeyen öğretmen "ağzındaki lafı gizleyen" öğretmendir. Öğrencinin öğretmenleriyle olan ilişkilerini değerlendirirken toplumsal ve kültürel kalıplarla düşündüğü görülmektedir. Samimiyetin tanımı, ailesinde ve yakın çevresinde gördükleri ve kültürel olarak kendisine aktarılanlar üzerinden şekillendiği söylenebilir. KEÖC6E kodlu öğretmen samimi öğretmenin aynı zamanda "kral öğretmen" olduğundan bahsetmekte, "kral öğretmenin" özelliklerini "öğrencisiyle yakınlaşır, dost gibi davranır" ifadeleriyle açıklamaktadır.

Öğretmenden Fazlası. Öğrenciler için olumlu ilişkiler kurdukları ve sevdikleri öğretmenlerin önemli özelliklerinden birisi, öğretmenin eğitim ortamında öğretmen rolünün dışına çıkmasıdır. Katılımcıların ifadelerine göre öğretmenler okul ortamında öğretmen olmanın dışında "arkadaş", "anne", "baba", "anneanne" olarak görülmektedir. Öğretmenin, öğretmen rolünün dışına çıkarak "arkadaş", "anne", "baba" olarak görülmesinin arkasında, öğrenciyle kurduğu ilişkide sergilediği davranışlar yatmaktadır. KÖC7E kodlu öğrenci, "İlkokul öğretmenim mesela, benim anneannem gibiydi. Bizi evine davet ederdi. Hep beraber giderdik ailelerimizle" ifadeleriyle, öğretmeni öğretmen rolünün dışına çıkaran davranışlara örnek vermektedir. AÖC6K kodlu öğrenci, "her şeyin konuşulabildiği" öğretmenin "arkadaş gibi" olduğunu ifade etmektedir.

KÖC6K: Öğretmenden çok anne şefkati gibi geliyor bana. Onlar anne baba şefkati gibiler.
KEÖC1E: Sanki öğrenciye karşı kardeşiymiş gibi çocuğuymuş gibi iletişim kuran hocalar cana yakın oluyor.
KEÖC2E: Babacan olmaya çalışıyorlar hani vardır ya babacan diye bir tabir, hani ilkokulda derler ya ben sizin ikinci babanızım diye, o şekilde yaklaşan hoca. Ben sanki bir arkadaşımla sohbet eder gibi onunla sohbet edebiliyorum.
KÖC6K: Öğrenciyle arkadaş gibi oluyor. Bizimle daha çok arkadaş çerçevesi içindeydi.
KEÖC5K: Kadın bir hocamız ondan sonra sanki böyle anne şeyiymiş gibi böyle anlatıyor.

Öğrenci okul dışında anne ve babanın, okulda ise öğretmenin sorumluluğu altındadır. "Bir ebeveynin yerine; bir ebeveynin hak, görev ve sorumluluklarını fiilen üstlenen kişi" (Edwards, 1971, s. 114) anlamına gelen In Loco Parentis kavramı bu durumu açıklamakta ve bazı ülkelerde öğretmenler hukuki olarak anne ve babanın yerinde görülmektedir. Ülkemizde resmiyette böyle bir durum bulunmamakta fakat pratikte öğretmenler anne ve baba yerine konmaktadır. Öğretmenler öğrencileriyle ilişkilerinde ebeveyn rolünü kabul ettiklerini belirtmektedirler. Bu durum Türkiye'nin kolektivist bir ülke olmasıyla açıklanabilir. Aslan (2016)'nın belirttiği üzere Türk kültüründe aile bağları önemli görülmektedir. Böyle bir kültürde bu hitap şekilleri ve öğretmenlerin kendilerini ebeveyn olarak görmeleri doğal bir durumdur. KG4K11 kodlu, 05.12.2024 tarihli gözlemde öğretmenin öğrencilerine "yavrular" şeklinde hitap etmesi söz konusu durumun göstergesi olarak kabul edilebilir. KEÖT1K kodlu öğretmenin öğrencilerinden bahsederken kullandığı "Hepsi çocuklarım gibi. Öğrenciden ziyade çocuklarım gibi görüyorum onları", KÖT2E kodlu öğretmenin "Öğrenciler bana 'baba' diyor. Yani baba dediklerine göre nasıl bir öğretmen olduğuma siz karar verirsiniz" ifadeleri öğretmenlerin okul içinde öğretmen rolünün ötesine geçtiklerini göstermektedir.

Anlayış. Anlaşabildikleri ve sevdikleri öğretmenleri anlatırken öğrenciler, öğretmenlerinin anlayışlı olduğundan bahsetmektedir. Öğretmenin anlayışlı olması, öğretmenin öğrencilerle kurduğu olumlu ilişkilerin özelliklerinden biridir. Anlayış "başka bir kişinin fikirlerini, duygularını ve ihtiyaçlarını bilmek" (McCroskey ve Teven, 1999, s. 92) olarak tanımlanmaktadır. Bir kişinin konuştuğumuz ve düşündüğümüz şeyleri bildiğini, endişelerimizi anladığını gösterecek biçimde davranması bu kişinin anlayışlı olduğunu göstermektedir. McCroskey ve Teven (1999)'e göre bireyler böyle kişilere daha yakın hissetmektedir. Öğrenciler ilgiyi ve bu ilginin pratiğe dökülmüş hali olan anlayışı bazı öğretmenlerinde görebildiklerini ifade etmektedir. Bununla birlikte öğretmenler de

anlayışlı olduklarını ifade etmekte ve öğrencinin dilinden anlamanın önemli olduğunu vurgulamaktadır. KÖC4K kodlu öğrenci öğretmenin anlayışlı olmasının arkasında yatan sebepleri sorgulamakta ve "Yaşı gereği mi, artık deneyimleri mi bilmiyorum ama bize çok anlayışlı davranıyor" ifadesiyle yaşın ve deneyimlerin bireyi anlayışlı hale getirebileceğini belirtmektedir. Anlayışlı öğretmenler, öğrencilerin dertlerini fark edebilen, kendi dilini öğrenciye aktarırken onların dilini anlayabilen, nazik öğretmenlerdir. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri, anlayışlı öğretmenlerin sözü edilen özelliklerini sıralamaktadır.

> KÖC5K: Yani moralimin bozuk olduğunu falan hemen anlar, sarılır falan.
> AÖC1K: Çoğu kişiyle yakın olmalı. O öğrencinin yaşadığı şeyleri ya da ne bileyim karşı tarafı anlayabilmek, ya da atıyorum bizim yaşadığımız bir zorluğu hocanın biz demeden anlayabilmesi.
> AÖC7E: Anlayışlı, nazik hani karşındaki anlayabilen böyle hocalar. Onlarla konuştuğum zaman hani anlaşabildiğimi hissediyorum.
> AÖT4K: Öğrencinin dilinden anlarken kendi anlayacağın dili de bir öğretmen olarak öğrenciye iyi anlatmak gerekiyor, önceden anlatmak gerekiyor.

Öğretmenin anlayışlı olması KÖC5K ve AÖC1K kodlu öğrencilerin ifadelerinde görüleceği üzere, öğrencinin durumunu "hemen ve öğrenci demeden anlamak" ve gereken desteği vermekle bağlantılı görülmektedir. AÖC7E kodlu öğrencinin ifadeleri, anlayışlı olmanın yalnızca öğretmenle ilgili olmadığını, öğrencinin anlaşıldığını hissetmesinin önemli olduğunu göstermektedir. AÖT4K kodlu öğretmen anlayışlı olmakla ilgili ifadelerinde mütekabiliyet kavramına işaret etmektedir (Badley ve Patrick, 2022). Öğrencileri anlamanın önemini göz önünde bulundurmakla birlikte öğretmenin, kendi dilini öğrenciye iyi ifade etmesi gerektiğini söylemektedir. Bu ifadeler öğretmen öğrenci arasında tek taraflı ve öğretmen üzerinden kurgulanan bir ilişki yerine karşılıklı anlayışa dayalı bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Öğrenci öğretmeninden farklı alanlarda anlayış beklemektedir. Aile yaşamı ve ev hayatı bunlardan biridir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan bazı öğrenciler bu zorlukları dile getirmiştir. Özellikle anne babası ayrılmış olan öğrenciler küçük kardeşin bakımı ve anne ya da babaya yardımcı olma gibi sorumlulukları üstlenmektedir. Öğrenciler bu sorumluluklar sebebiyle okulda kötü bir performans gösterebilmekte ve ev hayatından kaynaklanan sorunlarla ilgili öğretmenlerinden anlayış beklemektedir. Kardeşine bakmak zorunda kalan AÖC2K kodlu öğrencinin ifadeleri bu duruma işaret etmektedir.

AÖC2K: Annemle babam ayrılar ve kardeşim yanımda, annem de çok kardeşimin yanında kalamadı. O yüzden kendimi çok büyük sorumluluk altında hissettiğim zamanlar oluyor. Hocam ben bazen derslere çok katılamıyorum. Bazen çok yorgun oluyorum. Dersi dinleyemiyorum, o yüzden dersten geri planda kalıyorum. Hocam ben öğretmen olsaydım hani her öğrencim hakkında bilgi toplamaya çalışırdım ve herkese de ona göre davranırdım. Hani ayrım yapmak gibi olmasın ama bence bazı öğrencilere farklı davranmak lazım. Bir zorluğu olana, ailesel, çevresel.

Öğrenciler, öğretmenlerin, öğrenci bakış açısına sahip olmalarının, halden anlamalarının ve empati yapabilmelerinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu davranışları sergileyen öğretmenlerle iyi ilişkileri olduğunu ifade eden öğrenciler için anlayış beklenen bir diğer konu ise dersler, ödevler ve ders içi süreçlerdir. KÖC1K "Derslerde bir şey unuttuğumuzda anlayışlı davranıyor" ifadesiyle ders içi süreçlerde öğretmeninden anlayış gördüğünü belirtmektedir. AÖC7E kodlu öğrenci, öğretmenlerin sınıftaki öğrenciler arasında ayrım yapmadan, öğrenci "en tembeli olsa bile" anlayışlı davranmaları gerektiğini belirtmektedir. KÖT2E kodlu öğretmen de öğrencilerden beklenen sorumluluklar konusunda anlayışlı davrandığını ifade etmektedir. Bununla birlikte KÖT2E kodlu öğretmen için bu anlayışın ön koşulu samimi bir şekilde iletişim kurmak ve sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda mazereti öğretmenle paylaşmaktır.

KÖC1K: Çok anlayışlı. Derslerde falan bir şey unuttuğumuzda anlayışlı davranıyor.
AÖC7E: Empatiyle yaklaşsalar daha iyi olur ve bence sorusu ne olursa olsun dersle ilgili sorusu ne olursa olsun bence her türlü anlayışla davranması lazım. Hani en tembeli olsa bile.
KÖT2E: Görevini yerine getiremeyebilirsin, geçerli bir mazeretin vardır ama bunu samimi bir şekilde söylediğin zaman, ispat ettiğin zaman bir sıkıntı olmaz.

Bazı öğretmenler ergenlik döneminin zorluklarının farkında olduklarını belirtmekte ve öğrencilerin istenmeyen davranışlarını ergenlik dönemiyle bağdaştırmaktadır. KEÖT2K ve AÖT2K kodlu öğretmenler için anlayışlı olmanın nedeni ergenlik döneminin özellikleridir. Rehberlik öğretmeni olan AÖT2K kodlu öğretmenin ifadelerinde görüleceği üzere ergenlik dönemi kimlik arayışı ile özdeşleştirilmekte, bu dönemin geçici olduğu ifade edilmekte ve öğrencilere bu bilgi ışığında davranılmaktadır. Öğretmenin ifadelerindeki dikkat çekici nokta öğrencilere duyulan güvendir. Öğrenciler de ergenlik döneminin özelliklerini bilmekte ve bazı davranışları bu dönemin doğal bir sonucu olarak görmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerin içinde bulundukları döneme dair farkındalığını AÖC8E kodlu öğrenci de paylaşmakta, "Lisede öğrenciler biraz daha nasıl

diyeyim, ergenlikle beraber kurallara uymayan, daha böyle asi" ifadeleriyle bu dönemin özelliklerini sıralamaktadır.

> KEÖT2K: Bize karşı çıkmaları. O da yaşlarının verdiği bir şey.
> AÖT2K: Biz rehber öğretmeniz ya, bunların aykırılık yanlarını biz kimlik kazanma ile örtüştürebiliyoruz. Hani bir çocuk sıra dışı bir şeyler yapıyorsa biz kendi donanımızdan dolayı "ya bu ergen, bu kimlik savaşında, kendini ispata çalışıyor, evet absürt ama o aslında öyle kalmayacak, şimdi öyle"yi biz daha kolay kabul ediyoruz ama diğer öğretmenler orada çatışabiliyor. Bugün evet yaramazlar, bugün evet ceza alabiliyorlar, karşına yanlış bir şeyle gelebiliyorlar ama eminim ki onlar bu ergenlik dönemini atlatıp yarın hayata atılınca birer beyefendi, hanımefendi olacaklar inancı hep var.
> AÖC8E: Hani lisede öğrenciler biraz daha nasıl diyeyim, ergenlikle beraber kurallara uymayan, daha böyle asi.

Ders İçi Süreçler. Öğretmen ve öğrenciler okul sınırları içinde en fazla zamanı ders saatlerinde geçirmektedir. Bu sebeple ders içinde kurulan iletişim, dersin işleniş biçimi, öğrencilerin derse katılım durumları öğretmen öğrenci ilişkilerini etkilemektedir ve olumlu öğretmen öğrenci ilişkilerinin bir boyutunu oluşturmaktadır. Öğrenciler öğretmenleri ders anlatış biçimleri üzerinden değerlendirmekte ve ders anlatış biçimlerine göre bazı öğretmenlerin mesleğini sevdiğini belirtmektedir. Öğrencileri derse katan, zaman zaman espriler yapan, anlatılan konuyu oyunlaştıran öğretmenler öğrenciler tarafından iyi öğretmen olarak nitelendirilmektedir. Bazı öğretmenler öğrencilerle benzer fikirlere sahiptir ve dersi drama yöntemiyle anlattıklarını ve zaman zaman espri yaptıklarını ifade etmektedir. AÖT3E kodlu öğretmenin "Derslerde eğlensinler istiyorum" ifadesi öğretmenin dersinde araştırmacı tarafından yapılan AG2E12 kodlu, 24.10.2024 tarihli gözlemde doğrulanmıştır. Bu derste öğretmen öğrencilerine esprili bir biçimde ders anlatmış, konuyla ilgili öğrencilerin verdikleri örnekleri sohbet havasında ele almıştır. Öğretmenin mesleğine dair fikirlerinin pratiğe döküldüğünü göstermesi bakımından bu gözlem önemli görülmektedir. "Öğrenciye ders bitene kadar karşılıklı diyaloglar şeklinde, soru cevap şeklinde fikirlerini alarak, drama yöntemi katarak, öğrenciyi konuya katarak anlatmaya çalışıyoruz" ifadeleriyle, öğrencileri derse katmak adına farklı yöntemler kullandığını belirten AÖT1E kodlu öğretmenin 17.10.2024 tarihinde (AG1E11 kodlu gözlem metni) gözlem yapılan sınıfında, durumun öğretmenin belirttiği gibi olmadığı görülmüştür. Ders, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitabı kullanılarak işlenmiş, öğrenciler sırayla kitaptaki metni okumuştur. Öğretmen metni okuyan kişinin değişmesi için öğrencilere uyarıda bulunarak yönlendirme yapmış, görüşme sırasında bahsi geçen yöntemler kullanılmamış ve öğrencilerin dersten sıkıldıkları, davranışlarına

ve mimiklerine yansımıştır. Aşağıda yer alan alıntılar, öğrencilerin olumlu ilişkiler kurdukları öğretmenlerin ders içi süreçlerdeki davranışlarını ve ders anlatma biçimlerini göstermektedir.

> AÖC1K: Daha etkili mi desem, etkili anlatıyor bazıları. O yüzden ders daha akıcı oluyor, daha fazla akılda kalıyor. Dinleyenler daha fazla oluyor.
> AÖC2K: Anlattığı konuyu iyi anlatan öğretmene de iyi öğretmen derim.
> AÖC3E: O kadar güzel ders anlatıyor ki diğer hocalara göre, hiç sıkılmıyoruz. Ben konuşurum, çok konuşkan biriyim normalde ama ben hiç onun dersinde konuşmam mesela. Öyle bir anlatıyor ki dersten hiç sıkılmıyorsun, keyif alıyorsun dersi dinleyeyim diyorsun, bir şeyler öğreneyim diyorsun. Genelde dersi sıkıcı geçirmemeleri, bizi ön planda tutmaları hani bizi derse katmaları. Hani derslerinde bize bir sürü aktivite yaptırıyor, bizi konuşturuyor, bizi ön plana çıkarıyor.
> AÖC4K: Ders anlatmasını iyi biliyor. Öğretmen bize daha aklımızda kalması için oyun oynatıyor mesela. Bir de çok eğlenceli geçiyor.
> KEÖC4K: Konuyu da gerçekten yani anlaşabilecek şekilde anlatmaya çalışır. Hani anlamayan olursa ona farklı bir şekilde anlatmaya sonuna kadar yani anlaşılmasını sağlayarak anlatmaya çalışır.
> KEÖC5K: Bu benim işim bir kere anlatırım, giderim değil anlamadığınız yerde yine anlatıyor. Yanına gittiğimizde tekrar anlatıyor.

Öğrenciler, öğretmenlerden beklentilerini ifade etmekte ve bir dersin keyifli geçmesi için öğretmen tarafından yapılması gerekenleri belirtmektedir. Derslerin iyi geçmesi öğrenciler için dersin anlaşılması ve derse katılım anlamına gelmektedir. Derste eğlenmek ve sıkılmamak öğrenciler için dersi ve öğretmeni sevmenin koşullarındandır. Öğretmenle okul içinde geçirilen zamanın büyük bir bölümünü dersler oluşturmaktadır. Bu sebeple ders içinde öğretmenle kurulan iletişim, dersin anlatılma biçimi, öğrencinin derse katılımı öğretmen öğrenci ilişkilerini etkilemektedir.

> KÖC4K: Kendilerinin moral motivasyonlarına göre ders içerisine adapte ederdim ve sürekli önce konu tekrarı bireysel olarak da yardımcı olmaya çalışırdım.
> AÖC1K: Ful ders odaklı gitmemeli diye düşünüyorum. Tamamen ders odaklı ve hızlı gitmemesi gerektiğini düşünüyorum. Bizim anlamamıza odaklanmalı diye düşünüyorum.
> AÖC3E: Önemsemeli ders içinde. Derste söz hakkı vermeli, konuşturmalı. Bilip bilmediği şeyleri sorgulamalı.
> AÖC6K: Onları sıkmadan, zorlamadan bazen aralar vererek ama dersin düzenini de böyle çok bozmadan, eğlendirerek öğrencileri. Yani dersten zevk alsınlar, sıkılmasınlar.
> KEÖC1E: Dersi sevdirmeli öyle çok üstüne gitmemeli öğrencinin. Yavaş yavaş, anlata anlata.

Öğrencilerin ifadelerinde görüldüğü üzere öğrenciler, mesleği iş olarak gören öğretmenlerle işini severek yapan öğretmenler arasında ayrıma gitmektedir. “Bir kere

anlatıp giden" öğretmen ile öğrenciye dersi sevdiren öğretmen arasındaki ayrım, öğretmen öğrenci ilişkisinin durumunu belirlemektedir. KEÖC6E kodlu öğrencinin ifadeleri, "işini severek yapan" öğretmenin, öğrencinin akademik başarısını nasıl şekillendirebileceğini göstermektedir. "İşini severek yapan" öğretmenin özellikleri diğer katılımcıların ifadeleriyle öğretmenin öğrenciyi derse katması, derste oyun oynatması, öğrenciyi ön plana çıkarmasıdır.

Güven. Güven, eğitim bağlamında "bir bireyin ya da grubun diğer tarafın iyi niyetli, güvenilir, yetkin, dürüst ve açık olduğuna duyduğu inanca dayanarak ona karşı savunmasız olma isteği" (Hoy ve Tschannen-Moran, 1999, s. 189) olarak tanımlanmaktadır. Buna göre güvenin temelinde savunmasızlık vardır. Bir kişiye güvenmek, onun karşısında savunmasız olabilmek anlamına gelmektedir. Tanımda geçen "savunmasız olma isteği" ifadesi öğretmen öğrenci ilişkilerinde karşılıklıdır (Russell, Wentzel ve Donlan, 2016). Öğrenci öğretmenin karşısında hatasını kabul etmekte, öğretmen ise öğrencilerden geri bildirim almaktadır (Luo, 2024). Böyle bir durumda öğretmen ve öğrenci savunmasız kalmayı göze almakta ve bu da aralarındaki güven ilişkisine işaret etmektedir. Romero (2015)'ya göre öğrenciler güven duydukları bir ortamda savunmasız kalma riskini göze alarak soru sorabilmektedir. AÖT2K kodlu öğretmenin "öğrenciye, benim de yanlışım olabilir, benim bilgim bu ama doğrusunu araştırırız gibi davranmak lazım" ifadeleri, bir öğretmenin öğrencileriyle ilişkilerinde savunmasız olma isteğini pratiğe nasıl dökebileceğini açıklamaktadır. KÖC4K kodlu öğrencinin, "Bir hata yaptığımda bunu dürüstçe itiraf etmeliyim ve bunun için duraklamamalıyım" ifadeleri, güvenin, "savunmasız olma isteği" ile olan bağını göstermektedir. Bu ifadelerde güven, hata yapmaktan ve yapılan hatayı itiraf etmekten korkmamak anlamına gelmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadeleri, güvenin güvenilirlik boyutuna işaret etmektedir. Güvenilirlik, tutarlılık ve önemsemenin birleşmesiyle oluşmaktadır (Hoy ve Tschannen-Moran, 1999). Öğretmenler ve öğrenciler arasında güvenin inşa edilebilmesi iki tarafın davranışlarında ve söylemlerinde tutarlı olmasına bağlıdır. Tutarlı davranışların zamanla birikmesi ile taraflar birbirini öngörülebilir bulmakta ve bu sayede birbirine güvenmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmenin ifadelerinde dikkat çeken bir diğer nokta ise öğrencinin öğretmene güvendikten sonra öğretmenin sözünü dinlemesidir. Burada "sözünü dinlemek" ifadesi otoriteye işaret etmektedir. Öğrenci zamanla öğretmene güvenmekte ve bir süre sonra

öğretmenin söyledikleri öğrenci için önemli hale gelmektedir. Bu, öğrencinin öğretmeni bir otorite figürü olarak görmesi demektir.

> KEÖT3K: Güven aslında, bence öğrenci size güvenirse, size inanırsa, dolayısıyla sizin söyleyeceğiniz akademik de olsa günlük, sosyal hayat da olsa birçok şeyi dinliyor size güvendiği takdirde, tutarlı olmanız çok önemli, bir gün bir şeye kızıp ertesi gün aynı şeye kızmadığınızda işler biraz karışabiliyor çünkü hakikaten sizde o tutarlılığı o güveni görmek istiyor öğrenci.

KÖT5E kodlu katılımcının "güven tek başına yeterlidir. Öğrenci eğer öğretmenine güvenmezse ondan sakınır, korkar, öğrenmek istemez ya da [öğretmeni] hesaba katmaz" ifadeleri eğitim ortamında güvenin önemine işaret etmekte ve güven duygusunun kaybolmasının nelere yol açabileceğini göstermektedir. Olumlu öğretmen öğrenci ilişkileri kapsamında bu araştırmanın bazı katılımcıları öğretmenleriyle güvene dayalı bir ilişkileri olduğunu belirtmiştir. KÖC2K kodlu öğrencinin "öyle bir güveni bize veriyorlar", KÖC4K kodlu öğrencinin "ona [öğretmenine] canı gönülden güveniyorum" ifadeleri güvenin, öğrenci tarafından tek taraflı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu ifadelerde güven, mütekabaliyet esasına zıt bir biçimde öğretmen tarafından "verilen" bir şey olarak görülmektedir.

Destek. "Öğrenciler zamanlarının çoğunu okulda geçirdiklerinden, öğretmen desteği hayati önem taşıyabilir" (Lei, Cui ve Chiu, 2018). Öğretmen desteği öğrencinin akademik başarısını ve okula devam durumunu etkilemektedir. Tikkanen, Pyhältö, Soini ve Pietarinen (2021) tarafından yapılan çalışmada tükenmişlik yaşamasına rağmen öğrencilerine sosyal destek vermeye devam eden öğretmenler ele alınmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin verdiği sosyal destek, öğrencilerin iyi oluş halleri açısından önemlidir.

Bu çalışmanın katılımcısı olan öğrenciler birçok konuda öğretmenlerinin vereceği desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Dersler konusunda, aile yaşamındaki problemlerde, okul içindeki küçük ya da büyük çaplı sorunlarda öğrenciler öğretmenlerinden destek beklemekte ve katılımcı öğrenciler bazı öğretmenlerden bu desteği gördüklerini belirtmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin destek ihtiyacının farkında olduklarını belirtmektedir. Öğrenciler için öğretmen, "duygusal destek veren bir arkadaş" (Aslan, 2016, s. 261)'tır. Öğretmenlerin duygusal destek veren bir arkadaş olmaları durumunu AÖT4K kodlu öğretmenin, "Duygusal anlamda çok fazla desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünüyorum pek çok öğrencinin. Bu kimi zaman dostça bir sohbet, kimi

zaman işte duygusal yardım" ifadelerinde görmek mümkündür. Öğrenciler aile üyelerinden destek isteyemedikleri zamanlarda öğretmenlerinden destek isteyebilmektedir. KEÖT1K kodlu öğretmenin "Dertlerini anlatırlar bana. Ailelerine anlatamazlar ama bana anlatırlar. Yargılamayacağımı bildikleri için sanırım" ifadeleri bu durumun sebebini ve öğretmen öğrenci ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır. AÖC3E kodlu öğrenci, öğretmeninden destek istediği konuları "Beden dersine eşofman getirmeyi unutunca ona gidiyorum, 'hocam unutmuşum, yok yazılmayayım' diyorum. Yardımcı oluyor. Büyük ya da küçük sorunlarda ona gidiyorum" ifadeleriyle özetlemektedir.

Öğrencilerin öğretmenleriyle kurdukları ilişkiler çoğunlukla okul ortamında gerçekleşmekte ve ilişkinin temel konusu eğitim faaliyetleri olmaktadır. Bu sebeple desteğe ihtiyaç duyulan ve öğretmen tarafından destek verilen konuların başında da eğitim faaliyetleri gelmektedir. Öğrenciler, özellikle sınava hazırlık süreçlerinde öğretmenlerinden destek gördüklerini ifade etmektedir. Bu destek yalnızca, öğrenci tarafından anlaşılmayan konuların öğretmen tarafından anlatılmasından ibaret değildir. Öğretmenler öğrencilerin başarılı olması adına öğrencilere materyal sağlamakta, alanları dışındaki derslerde öğrenciye destek olmaktadır. KÖC6K kodlu öğrencinin "Derslerimde başarılı olmam için ellerinden geleni yaptılar" ifadesi, öğretmenlerin, öğrencinin akademik başarısına katkı sunma noktasında verdikleri desteği göstermektedir. KEÖC6E ve AÖC9K kodlu öğrencilerin aşağıda yer alan ifadelerinde, öğretmen desteği, öğrencilerin girecekleri sınav odağında toplanmaktadır.

> KEÖC6E: Sınava çalışırken soruyor, yani normalde onun şeyi değil işi değil ama diyor ki anlamadığınız konu var mı? Hani öğrencilere yardımcı olmak istiyorlar. Öğrenci, bizi önemsediğini gösteriyor o şekilde yani. Ortaokulda bir öğretmenim vardı, bana test kitapları verdi LGS döneminde.
> AÖC9K: Biz seneye üniversite sınavına gireceğiz, o sınav için sürekli bir yönlendirme halinde. Yardım ediyor. Sadece edebiyat için de değil diğer dersler konusunda da yardım ediyor.

Öğrencilerin öğretmenlerinden destek talep ettikleri bir diğer konu ise ailevi sorunlar ve özel hayat problemleridir. Eğitim ortamında öğrencilerin sorumlulukları ve sınırları öğrenci rolü üzerinden belirlenmektedir. Evde ise durum değişmekte, öğrenci rolünün yanına "abla, kız evlat, erkek evlat" gibi farklı roller eklenmektedir. Bu sebeple öğrenciler evlerinde çeşitli problemler yaşayabilmekte ve ister istemez bu problemleri okul ortamına da yansıtmaktadır. Öğretmenler bu noktada öğrencilerin kendilerine çeşitli sorunlarla geldiklerini belirtmektedir. AÖT1E kodlu öğretmenin, "Aileleriyle ilgili özel durumlarını falan bizlerle de paylaşıyorlar. Dilimizin döndüğü kadarıyla kendileriyle

bildiğimiz şeyleri paylaşıyoruz" ve KÖC4K kodlu öğrencinin "Ailemle olan sorunlarıma bile yardımcı oldu kendisi" ifadeleri, öğrencilerin aileleriyle yaşadıkları sorunları okula taşıdıklarını göstermektedir. Bu sorunlara verilen yanıt noktasında öğretmen görüşleri farklılaşmaktadır. Bazı öğretmenler öğrencilere destek olunması gerektiğini ifade ederken diğerleri öğrencinin özel hayatına fazla müdahil olmanın sorun teşkil edebileceğini belirtmektedir. Bu sorunlardan biri, öğrenci tarafından paylaşılan sorunların neden olduğu ve öğretmenin taşıması gereken duygusal yüktür (Hasateş, Bademci ve Zabcı, 2021). Sözü edilen duygusal yük ve öğretmenin, öğrencinin özel hayatına müdahil olma noktasında gözetmesi gereken sınırla ilgili alıntılar aşağıda yer almaktadır.

> KEÖT2K: Ben özel şeyleri tabii kurcalamam hani birebir bazı arkadaşlarımız yapıyor yani çok ailenin içine dalıyorlar, her şeyi öğrenmek istiyorlar, ben çocuklar anlattıkça irdelemeye çalışıyorum hani kötü bir şey var mı arkasından ne gelecek, iyisini de anlatıyor kötüsünü de anlatıyor çocuk ama çok fazla girdiğimiz zaman başka şeylerde çıkabiliyor, o zaman bizim şeyimiz kaldırmıyor, psikolojimiz de kaldırmıyor o zaman iş daha profesyonele dönüyor.
> AÖT3E: Yok o konuda pek çizginin dışına çıkmamaya çalışıyoruz, o sıkıntılı olabiliyor çünkü. Bizim açımızdan da onlar açısından da sıkıntılı.

Ders Dışı Konular. Öğretmenlerin, öğrencilerin hayatlarına ilgi göstermesi (Booker, 2021) ve kendi hayatlarından anekdotlar paylaşması (Garcia-Moya vd., 2020) öğrencilerle olumlu ilişkiler kurma noktasında önemli görülmektedir. Araştırmanın katılımcısı olan öğrenciler de bunu belirtmekte ve hayatını paylaşan öğretmenlerle daha iyi anlaştıklarını ifade etmektedir. Öğrencilere göre öğretmenin hayatını paylaşması ve ders dışı konularda bilgi vermesi önemlidir. Katılımcı öğretmenlerden AÖT4K "Ne öğrendiysem ondan [öğretmenimden] öğrendim diyebilirim hayata bakış açısı olarak" ifadesiyle, hayata dair öğrendiklerinin kaynağı olarak kendi öğretmenini göstermektedir. Bu durum öğretmen öğrenci ilişkilerinin eğitim ortamının sınırlarını aşabildiğini ve eğitimin yalnızca öğretim programının hedeflerini gerçekleştirmek olmadığını göstermektedir. KEÖC5K kodlu öğrencinin "Sadece ders anlamında değil, sana bir yerde ailenden sonra, işte toplumda nasıl olmayı gösterdi, saygıyı gösterdi, sevgiyi gösterdi. Yani sana ahlaki şeyleri de gösteriyor bir yerde, bilgiden sonra." ifadeleri öğretmenin öğrenciye kültür aktarma ve öğrenciyi toplumsallaştırma noktasında önemli bir figür olduğunun altını çizmektedir. … Öğretmen "ahlaki şeyleri" ve toplumda nasıl olunması gerektiğini öğreterek, "toplumun kendi insan ideali" (Durkheim, 2016, s. 53) doğrultusunda öğrencileri toplumsallaştırmaktadır.

Öğrenciler, kişisel hayatlarını öğretmenleriyle paylaşmak istediklerini ve öğretmenleriyle sürekli iletişim halinde oldukları için özel hayatlarının öğretmenler tarafından bilindiğini belirtmektedir. AÖC8E kodlu öğrencinin "Ders dışı konuları da konuşabilirim. Mesela sosyal hayatımı. Okuldan ibaret değil hayatımız. O yüzden sosyal hayatımı da paylaşmak isterim mesela" ifadeleri, öğrencinin, ders dışı konular olarak gördüğü özel hayatını öğretmenle paylaşma isteğini göstermektedir. "Sürekli iletişim kurduğumuz için onlar [öğretmenler] biliyorlar bizim hayatımızı" ifadesiyle AÖC9K, öğretmenleriyle kurdukları iletişimin kesintiye uğramadığını ve ders saatlerinin dışına taştığını belirtmektedir. Öğretmenler kendi deneyimlerini sınıf ortamına taşıyarak, öğrencilere çeşitli konularda öğütler vermektedir. KEÖC1E kodlu öğrenci, öğretmeninin bir anısını anlattığını ve "bir yeteneğin üzerine gitmeyi, tek bir şey yapmayı" anlattığını aktarmaktadır. KEÖC4K, "bir tehlike karşısında nasıl davranmamız gerektiğini öğütlüyor. Hayatımıza aldığımız insanlar, mesela arkadaş olarak, bizim için doğru kişiler mi, onu öğütlüyor" ifadeleriyle, öğretmenlerin öğrencilerine öğüt verdikleri farklı alanları açıklamaktadır. "Hayatın yalnızca liseden ibaret olmadığını, her şeyin okul olmadığını" (KEÖC2E) belirten öğretmenler, öğrencilerini "ileriki hayatlarında ne yapacakları konusunda, kendi hayatlarından örnekler vererek ve öğüt verdikleri konuları hikayeleştirerek" (KEÖC6E) eğitim sürecini okul sınırlarının dışına taşımaktadırlar.

Denge – Sınır. Çalışmanın katılımcıları olan öğrenciler için sınır ve denge, ders sırasında sınıf düzeninin makul müdahalelerle korunmasını, zaman zaman ders dışı konuların konuşulup şakaların yapılmasını ve arkadaşlarla konuşulan konuların öğretmenlerle konuşulmamasını ifade etmektedir. AÖC7E kodlu öğrencinin ifadeleri sınıfta düzeni sağlamaya çalışan öğretmenin dengeyi nasıl koruyabileceğini açıklamaktadır. KEÖC1E kodlu öğrencinin "Yani çok sıkmadan çok da rahat bırakmadan hem ders işleyecek hem biraz sohbet edecek öğrencilerle" ifadesi, denge ile kastedilenin ne olduğunu göstermektedir. Öğrenci, öğretmenin dersini işlemesini beklemekte fakat tamamen derse odaklanmak yerine öğrencilerle sohbet edilerek dengenin sağlanması gerektiğini belirtmektedir.

> KÖC5K: Derste gerektiği yerde gülüp eğlenir de gerektiği yerde kızar da.
> KÖC6K: Dozunda şakalar dozunda şeyler yapıyor.
> AÖC4K: Bir tane öğrenci mesela yaramaz bir öğrenciyle konuşurken arasına şey yapabilir yani çit örebilir. Ya bunun olması gerekiyor bence bütün öğretmen öğrenci ilişkilerinde.

AÖC7E: Ders de biri diyelim ki konuştu. Uyarabilir [öğretmen] ama şöyle uyarabilir, hiç nazikliğini bozmadan işte böyle küfretmeden, bağırmadan bence konuşan öğrenciyi gayet nazik bir şekilde, anlayışlı bir şekilde uyarabilir.
AÖC8E: Mesela dersin içine ara sıra öğrencilere arkadaşça yaklaşırdı ama ara sıra da disiplini elden bırakmazdı.
KEÖC5K: Sonra hoca yanımıza gelip konuşuyor işte sohbet açıyor. Bu da daha iyi oluyor. Çünkü tamamen ders odaklı değil de arada ara verdiğimiz oluyor.
KEÖC4K: Öğrencilerle daha çok sohbet tadında ama çok da hani tepeme çıkmalarına izin vermeden. O çizgiyi koruyarak güzel bir ders işlemeye çalışırdım ben olsam.

Öğrenciler için öğretmenleriyle ilişkilerinde korudukları sınırlardan biri konuşulacak konularla ilgilidir. Öğrenciler arkadaşlarıyla konuştukları konuları öğretmenleriyle konuşmadıklarını, öğretmenlerine karşı belli bir üslubu her zaman koruduklarını ifade etmektedir. Öğretmenler benzer bir şekilde, öğrencileriyle samimi olsalar dahi sınırları her zaman koruduklarını belirtmektedir. Öğretmenlerin öğrencileriyle ilgili bilmesi gereken şeyler olduğu kadar bilmemesi gereken şeyler de vardır (Aultman, Williams-Johson ve Schutz, 2009) ve bu sınırların aşılması iki taraf için de rahatsız edici sonuçlar doğurabilmektedir.

KÖC3K: Arkadaşlarımla konuştuğum konuyu öğretmenlerimle çok konuşmam, anlatmam yani ve kelimelerime çok dikkat ederim.
KÖT2E: Herkes kendi bulunduğu yeri bilecek. Arada belli bir mesafe olacak ama bu ne sert olacak ne de çok yumuşak olacak. Orta çizgiyi bulmak zorundayız.
KEÖT1K: Sınır. Öğrencilerimle sohbet ederim, dertlerini dinlerim ama mesela bana yapamayacakları şeyleri de iyi bilirler.
KEÖT2K: Karşılıklı saygı sınırını aşmamaya. Yani çok laubali olmam, onlar da böyle nasıl söyleyeyim hani böyle bir gevşek gevşek yaklaşamazlar, duracağı yeri biliyor hani yine dediğim gibi öğretmenine göre davranışını çok güzel ayarlıyor çocuk.
AÖC9K: Orta seviyeli olmak bence ne çok yakın olmalı, hayatımızın içine girmeli ne de daha fazla böyle uzak kalmalı bize bence.
KEÖC5K: Fazla yakınlık değil benim dediğim aslında böyle yeri geldiğinde dengeli bir şekilde hem dersini en güzel şekilde anlatıp hem de aramızın iyi olduğu bir samimiyetten bahsediyorum. Ne yakınlık ne de çok uzaklık.

KEÖT3K kodlu öğretmen, öğretmen öğrenci ilişkilerinde korunması gereken sınırların sosyal medya aracılığıyla ortadan kalktığını ifade etmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmen söz konusu çalışmalarla aynı doğrultuda ifadeler kullanarak meslektaşlarını eleştirmektedir.

KEÖT3K: Öğretmen öğrenci arasında birazcık sınırlar olması gerektiğini düşünüyorum. Mezun olana kadar öğrenci ve öğretmen ilişkisini bir noktada korumaları gerektiğini düşünüyorum. Hiçbir zaman okulla, işle ilgili bir çalışma

> içinde değilsek Instagram'dan onları takip etmiyorum ya da onların beni takip etmesine izin vermiyorum. "Ya hocam işte dün gece nerede eğleniyordunuz"u söyleyemiyorlar. Öğrenciler çok rahat, yanlış bir eleştiri olsun istemem ama öğretmenlerimizin de bir kısmı çok rahat olmaya başladı. Özel hayatlarını öğrenciyle paylaşmamak gerektiğini düşünüyorum, kişisel fikirlerini çok sınırsız bir şekilde öğrenciyle paylaşmamak gerektiğini düşünüyorum.

Öğretmenlerin öğrencileriyle kurdukları ilişkilerde dengeli olma ve sınırı koruma davranışlarını ifade ederken kullandıkları "tatlı sert" benzetmesi konuyla ilgili fikirlerini özetlemesi bakımından önemlidir. KÖT1E kodlu öğretmen "Öğrencilerim de bunu [sınırları koruma davranışını] biliyor, iletişim böyle tatlı sert devam ediyor" ifadeleri öğretmenin sınırları korumak adına nasıl davrandığını göstermektedir. Sınırlar söz konusu olduğunda KEÖT3K "Tatlı sert yani şöyle, öğrencilerle aram iyidir ama karşılıklı saygı çerçevesinde iyidir. Kendime göre tabii ki sınırlarım var" ifadeleri KÖT1E kodlu öğretmenin ifadeleriyle benzerlik göstermektedir. Öğrenciyle samimi olmak, konuşmak ve sohbet etmek ilişkinin tatlı yanını simgelemektedir. Bu durumun devam edebilmesi ve her iki tarafın da zarar görmemesi için sınırların varlığının hatırlatılması ise sert tarafın yüzeye çıkması olarak görülmektedir. AÖT1E kodlu öğretmen kendi öğrencilik döneminde de "tatlı sert" müdahalelerin yapıldığını "Bir yanlış yapamazdık, yaptığımız zaman öğretmenlerimiz mutlaka çağırır, bizi tatlı sert uyarırdı" ifadeleriyle aktarmaktadır. Öğretmen öğrenci ilişkisi zamanla değişse de bazı davranışların muhafaza edildiğini göstermesi açısından AÖT1E isimli öğretmenin ifadeleri önemlidir.

Saygı. Öğretmen öğrenci ilişkilerinde saygı, tarafların, ilişkinin başında belirledikleri sınırlara riayet etmeleri ile gösterilmektedir. Saygının gösterilmesi noktasında öğretmenler, her öğrencinin bir değeri olduğunu bilerek davranmalı (Goodman, 2009; Akt. Roberson, 2014) ve başkalarına saygı gösterme konusunda öğrencilere model olmalıdır (Roberson, 2014). Öğrenciler öğretmenleriyle iletişim kurarken saygılı davrandıklarını ve söz konusu sınırları aşmadıklarını belirtmektedir. Katılımcı öğretmenlerden KEÖT3K, öğrencilere saygı duymanın onlardan daha fazlasını beklemekle eşdeğer olduğunu belirtmektedir. Bu ifadelere bakıldığında saygı, bireyin potansiyelini fark etmek üzerinden kurgulanmaktadır. Roberson (2014)'a göre öğrencilere saygı göstermenin yollarından biri, öğrencilerle ilgili yüksek beklentilere sahip olmaktır. Böylece öğretmen her bir öğrenciyi anladığını ve onların potansiyelini gördüğünü ifade etmiş olmaktadır. KEÖT3K kodlu öğretmen, "Ona [öğrenciye] saygı duyduğunuzda hissediyor, yani onu olduğu noktadan daha üstte gördüğünüzde, belki

akademik olarak daha iyisi olduğunu düşündüğünüzde, hayatta duruş anlamında daha üste koyduğunuzda daha mutlu oluyor" ifadeleriyle saygının, öğrencilerle ilgili yüksek beklentilere sahip olma yönünü göstermektedir. Saygı, öğretmen öğrenci ilişkilerinin önemli bir bileşenidir. Öğrenciler, öğretmenlerle sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için saygının gerektiğini ifade etmektedir. AÖT4K kodlu öğretmen için öğrenciye saygı duymak, öğrenciyi zedeleyecek bir davranışta bulunmamak anlamına gelmektedir. Öğretmen, bu düşüncesini "Ben rencide etmem mesela. Özellikle arkadaşlarının yanında yapmam" ifadeleriyle açıklamaktadır. Benzer şekilde AÖT2K kodlu öğretmen "Kişiliğini ezmemeye çalışıyorum. Başarılı olabilir, başarısız olabilir. Saygıyı yitirmemeye, onun bana, benim ona" ifadeleriyle, öğrenciye gösterdiği saygı doğrultusunda, öğrencinin karakterine zarar verebilecek davranışlardan uzak durduğunu belirtmektedir. KE12ÖC2K, "Öğretmenlere saygı duymamız gerekiyor. Saygı duyduğumuzda iletişimimiz güçleniyor" ifadeleriyle, saygının, öğretmen öğrenci iletişimini güçlendiren yönünü ortaya koymaktadır. Saygı, katılımcı ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda karşılıklı bir şekilde ortaya konması gereken bir değerdir. Öğretmen öğrenci ilişkilerinin tek taraflı olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, tarafların karşılıklı saygıya yaptıkları vurgu daha anlamlı hale gelmektedir. Karşılıklı saygıya yapılan vurguyu ve bu vurguya ek olarak saygının, öğretmenin ve öğrencilerin davranışlarına nasıl yansıdığını AÖC8E, AÖC4K ve AÖC6K kodlu öğrencilerin ifadelerinde görmek mümkündür. Aşağıda yer alan ifadelerde görüleceği üzere saygı, kişinin iletişim kurma biçimlerinde görünür olmaktadır.

> AÖC8E: Önce onu dinlerim. Bir de saygılı konuşurum hani arkadaşlarımla konuştuğum gibi onunla konuşmam. Onun benim düşüncelerime ve görüşlerime saygı duyduğu an, benim onun görüşlerine ve düşüncelerine saygı duyduğum an bir öğretmenle ilişki başlıyor bence.
> AÖC4K: Öğrencilere saygı duyduğu için [öğretmen] onlarla böyle saygılı konuşur. Ya karşılıklı saygı olunca iletişim iyi olur.
> AÖC6K: Tabii ki saygılı oluyorum başta saygı, konuşmama kelimelerime dikkat ediyorum. Ya öğretmen saygı olmazsa aramızdaki iletişim de çok kötü olur. Öğretmen de öğrenci ona ne kadar saygı duyuyorsa o da ona o kadar saygı duymalı.

Olumlu öğretmen öğrenci ilişkileri, öğretmenler ve öğrenciler arasında samimiyet, güven, saygı gibi belli özelliklerin ve destek olma, anlayışlılık gibi davranış biçimlerinin gösterilmesiyle gelişmektedir. Bu özellikler, ilişki içinde öğretmene informal bir güç vermekte (Alkan ve Erdem, 2019) ve öğrencilerin seslerini duyurabilmelerini ve böylece güç sahibi olabilmelerini sağlamaktadır. Bu özelliklerin

görülmediği, öğretmen ve öğrencilerin olumlu ilişkilerde görülenden farklı davranışlar sergilediği ilişkiler, olumsuz ilişkiler olarak görülmektedir.

Olumsuz Öğretmen Öğrenci İlişkileri

Öğretmen öğrenci ilişkileri, karşılıklı sorumlulukların yerine getirilmemesi, öğretmenlerin öğrenciler arasında ayrım yapması; karşılıklı saygısızlık, tutarsızlık ve yalan söylemeye bağlı olarak güvenin kırılması sonucu olumsuz bir hal alabilmektedir. Böyle durumlar gerilimlere yol açmakta ve sınıf atmosferini etkilemektedir. Öğrencilerin dersi takip etmek, not almak; öğretmenlerin ders anlatmak, ders esnasında düzeni sağlamak gibi sorumlulukları yerine getirmemesi ilişkinin bozulmasına neden olmaktadır. Tutarsız davranışlar, sınıf ortamında eşitliğin sağlanmaması ve belirli öğrencilere farklı davranılması öğrencinin öğretmene duyduğu güveni zedelemektedir.

Sorumlulukların Yerine Getirilmemesi. Eğitim ortamında sorumluluk, eğitim öğretim süreci ile bağlantılı olarak şekillenmektedir. Öğretmenler öğretim programları ve sınava hazırlık süreçleri kapsamına öğrencilere gerekli bilgileri vermekle sorumludur. Katılımcı öğrenciler öğretmenin sorumluluklarından bahsederken dersleri ön plana çıkarmaktadır. Öğretmenlere göre öğrencilerin sorumlulukları ise dersleri takip etmek, ders içinde öğretmenin söylediklerini yapmak ve çalışkan olmaktır. KÖT4E kodlu öğretmenin "Tembelliğe toleransım yoktur" ifadesi öğrenciden beklenen çalışkanlık davranışını göstermektedir. Sözü edilen çalışkanlık sorumluluğunun yerine getirilmemesiyle ilgili KÖC2K kodlu öğrenci, "Öğretmenlerin en yakındığı şey de kuşaktan kuşağa bunun azalıyor olması, öğrencinin çalışma oranı" ifadeleriyle, öğretmenlerin şikayetlerini dile getirmektedir. Öğretmen öğrenci ilişkilerinde karşılıklı olarak sorumlulukların yerine getirilmemesi ilişkiyi zedelemektedir. Öğrencilerin sorumlulukları ve bu sorumlulukları yerine getirmemeleriyle ilgili AÖT1E kodlu öğretmen, "Sınıfta, derste ders anlatırken sessizce dinlemesi gerektiğini, not alın dediğim zaman not alması gerektiğini, kalemini kitabını çıkarıp hazırlanması gerektiğini, bunları bilmiyor öğrenci. Biliyorsa da umursamıyor. Yazmıyor, not almak istemiyor" ifadelerini kullanmaktadır. Öğrencinin sorumluluklarını, öğretmenin söylediklerini yapmak olarak gören AÖT1E kodlu öğretmenin sınıfında 17.10.2024 tarihinde yapılan gözlemde, öğretmenin ifadelerine benzer olaylar yaşanmış, öğretmen ders boyunca öğrencilere kısa ve net emirler vererek yapmaları gerekenleri bildirmiştir. Bazı öğrenciler söylenenleri

yapmamış ve sıkıldığını belli etmiştir. Öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirmemesiyle ilgili AÖT1E kodlu öğretmenle benzer şekilde, KEÖT2K kodlu öğretmen "Bunu [sorumsuzluğu] derslere de yansıtıyorlar, yani gözlemlerimiz bu. Sorumlulukları yok, gelecekle ilgili kaygıları yok" ifadelerini kullanmaktadır. Katılımcı öğrenciler, öğretmenlerin sorumluluklarını sınıf içinde ders anlatabilecek ortamı sağlamak, ders anlatmak ve anlattığı dersi iyi anlatmak olarak görmektedir. AÖC7E kodlu öğrenci, "Bazı öğretmenlerimiz ders anlatamıyor. Ben acayip sinir oluyorum. Ben diyorum, bu okula neden geldim o zaman? Bu okula bir şey öğrenmek için geldim. Tek ben değil, karşımdakinin [öğretmenin] de çabalaması lazım" ifadeleriyle, sorumlulukların okul ortamının amacına uygun olarak eğitim vermek ve almak üzerinden, mütekabiliyet esasına göre şekillendiğini belirtmektedir. Aynı öğrenci öğretmenin ders anlatamamasının nedeninin, öğretmenin dikkat dağınıklığı olduğunu belirtmekte ve öğretmenin "dış etkenlere dersten çok takıldığını" ifade etmektedir. AÖC7E kodlu öğrenciye göre öğretmenin dikkatinin dağılmasıyla sınıftaki herkesin dikkati dağılmakta ve ders verimsiz geçmektedir. Öğretmenlerin sorumluluklarını yerine getirmemesi, AÖC1K, KEÖC4K ve KEÖC5K kodlu öğrencilerin aşağıda yer alan ifadelerinde görüleceği üzere, derslerin anlatılmaması, sınıf ortamında ezbere dayalı ve öğretmenin fazla çaba harcamadığı yöntemlerin kullanılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

> AÖC1K: Bir tane hocamız vardı ders anlatmıyordu hiç. Üstüne soruları bile kendisi çözmüyordu, örnek çözümlü soruları gösteriyordu böyle oluyor diye ama kendisi anlatmıyordu. Bazı hocalar sadece kitabı açar, okur falan ya. O hocalarla zorlanıyorum. Hiçbir şey anlamıyorum o dersten mesela.
> KEÖC4K: Derslerini çok iyi anlatmıyorlar. Tekrardan anlatmaya çalışmıyor, "nereyi anlamadın, niye anlamadın" gibi böyle darlayıcı sorular soruyor.
> KEÖC5K: Bazı hocalarımız var falan slaytı açıp anlatıyor. Tamamen ezbere yönelik olmamalı.

Öğretim programlarındaki değişiklikler öğretim süreçlerini ve kültürünü (Wong, 2016) değiştirmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin uygulamaya konulması, sınıf içinde öğretmenin ve öğrencinin sorumluluklarını değiştirmiştir. Yeni modelle birlikte öğrenciler kendi öğrenme süreçlerinde daha aktif bir rolde bulunmakta ve bu durum Maarif Modeli ortak metninin öğrenci profili kısmında "öğrenme sürecine aktif ve düzenli bir şekilde katılır" (Milli Eğitim Bakanlığı, 2024, s. 10) ifadesiyle yer almaktadır. Bu durum, araştırmanın katılımcısı olan KEÖC6E kodlu öğrenci tarafından dile getirilmektedir. Modelde geçen sorumluluk değişimi öğretmen öğrenci ilişkilerini etkilemektedir. Öğrenci, öğretmene yüklenen sorumlulukların farkında olmaması

sebebiyle sorumluluklarının artmasını öğretmenin kararı olarak görmekte ve bu durum öğretmeni yetersiz görmesine sebep olmaktadır. Araştırmacının gözlem yaptığı KG2K9 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıfta öğretmen ile öğrenciler arasında geçen diyalog, KEÖC6E kodlu katılımcının ifadelerini destekler niteliktedir. KG2K9 kodlu sınıfta 05.12.2024 tarihinde yapılan gözlemde öğretmen yeni öğretim programı kapsamında aldığı eğitimler ve Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin ziyaretleri doğrultusunda öğrencilerden bir dosya hazırlamalarını, performans ödevlerini bu dosyada biriktirmelerini istemiştir. Öğrenciler performans ödevleri konusundaki kafa karışıklıklarını dile getirmiş ve öğretmenin açıklamalarından memnun olmadıklarını belirtmiştir. Öğretim programı değişikliğinin sınıf ortamına, tarafların sorumluluklarına ve öğretmen öğrenci ilişkilerine yansımalarını KEÖC6E kodlu öğrencinin ifadelerinde görmek mümkündür.

> KEÖC6E: Ders anlatışı iyi değil ya. Konuya başlıyoruz. Direkt soru çözüyor yani tam anlatmıyor. Şimdi yeni müfredatta böyle. İşte öğrencinin önceden hazırlıklı gelmesini istiyor, sınıfa konuyu bilerek gelin diyor. Daha çok böyle öğrenci aktif olsun diyor yeni şeyde. Öğretmen daha çok pasif, daha çok öğrenciyi gözlemleme amacıyla kendilerini tanıtıyorlar. Ortaokulda hoca anlatırdı biz öğrenirdik. Şimdi tam tersi oldu. E şimdi mesela performans ödevi veriyor. Onu verince benim yapasım gelmiyor, yapasım gelmeyince de dersten soğuyorum. Dersi de bu sefer dinleyesim gelmiyor.

Eşitsizlik. Karpouza ve Emvalotis (2019)'in çalışmasında öğretim üyeleriyle öğrenciler arasında anlamlı ilişkilerin kurulması için öğretim üyelerinin tüm öğrencilere eşit ve adil davranmaları gerektiği belirtilmektedir. Öğrenciler arasında ayrım yapılması, öğretmen öğrenci ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğretmenlerin ayrımcı davranışları öğrencilerde öfkeye sebep olmaktadır. Bu çalışma kapsamında, sınıf ortamında öğretmen tarafından sergilenen ayrımcı davranışların kaynağı değişmektedir. AÖC7E kodlu öğrencinin, "Hoca bazen cinsiyetçi. Sınıfta biri ayağını yere vuruyor, hoca 'kimin yaptığını bulamazsam tüm erkeklere ceza veririm diyor. Bunun erkek olduğu ne malum?" ifadeleri, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden yapılan ayrımcılığa dikkat çekmektedir. KEÖC4K kodlu öğrencinin ifadeleri, ayrımcılığın toplumsal arka planını ortaya koymakta ve öğrencilerin ebeveynlerinin mesleklerinin, öğretmenin sınıf ortamındaki davranışlarını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu durum toplumdaki eşitsizliklerin eğitim ortamında pekiştirilebileceğini göstermekte (Graham, 2018; Hurn, 2016), öğrencilere mensubu oldukları toplumsal sınıfın sınırlarının dışına çıkamayacakları mesajını vermektedir.

> KEÖC4K: Okulun da hani en iyi öğretmeni olarak bilinirdi. Herkes öyle bilirdi onu ama biraz öğrenci kayırma gibi bir huyu vardı. Anne baba mesleğine bakarak öğrencilere yaklaşıyordu. Dersi onlar anlamadığında daha çok üstüne düşerek hani bir kere daha tekrarlıyordu ama diyelim başka birisi anlamadı. Onun o kadar üstüne düşerek anlatmıyordu.

Saygısızlık. Katılımcı öğretmenler, öğrencilerin kendilerine karşılık vermesi, dersin içeriğiyle ilgili öğrencilerin alaycı ifadeler kullanmaları ve dersin dinlenmemesi gibi davranışları saygısızlık olarak gördüklerini belirtmektedir. KEÖT1K kodlu öğretmen bu durumu "Saygısızlık mesela, ona da izin vermem. Dinlemek zorunda beni, ben ders anlatırken" ifadeleriyle özetlemektedir. Katılımcı öğretmenlerden bazıları kılık kıyafet konusunda kurallara uyulmamasını saygısızlık olarak gördüklerini belirtmektedir. AÖT4K kodlu öğretmen "Biz mesela kılık kıyafetimize çeki düzen vermeden okula gidemezdik. Kılık kıyafet bir saygı mıdır? Evet, belirli ortamlarda saygıdır. Yani sonuçta müdürün odasına pijamalarımla gitmiyorum" ifadeleriyle, okul ortamında uygun kıyafetleri giymenin bir saygı belirtisi olduğunu belirtmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmen, kıyafet kurallarına uyulmamasıyla ilgili "Cropla okula geliyor olmaları. Kılık kıyafetteki uç noktalar beni en çok sinirlendiren noktalar" ifadelerini kullanmaktadır.

KEÖT3K kodlu öğretmen, "Öğrencilerimden, bizlerin öğretmenlerine gösterdiği saygıyı göremiyoruz. Z kuşağı mı diyeyim, artık Z kuşağının sonu mu diyeyim, inşallah sonudur, saygı kavramıyla ilgili tanımları bizimkinden farklı diye düşünüyorum" cümleleriyle, saygı konusunda öğrencilerle ortak bir noktada buluşamadıklarını ve öğrencilerden saygı görmediklerini ifade etmektedir. KÖT1E kodlu öğretmen, AÖT4K kodlu öğretmenin ifadelerine benzer şekilde "saygı konusunda gevşemeler" olduğunu belirtmekte ve öğrencinin saygısız davranışlar sergilemesi noktasında "Öğrenci tek başına olduğu zaman öğretmene saygılı, kibar ama birileriyle birlikte olunca, arkadaşlarıyla falan farklılaşıyor" ifadelerini kullanmakta ve saygısız davranışların sergilenmesinde akran etkisine dikkat çekmektedir.

Öğretmenlerin saygısızlığa verdikleri tepkiler konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. KÖT1E kodlu öğretmen saygısız öğrenciye katlanamadığını ve gereken tepkiyi verdiğini belirtmektedir. KEÖT2K kodlu öğretmen "Siz bir şey söylüyorsunuz, o yanlış anlıyor, hemen böyle bir diklenmeler, bir kabarmalar. Orada biz de ters tepki versek işin rengi değişiyor da bizim de durmamız gereken yer var. Yoksa olay büyük yani" ifadeleriyle, öğretmenin saygısızlığa tepki vermesi noktasında sınırların bulunduğunu dile getirmektedir.

KÖT3E kodlu öğretmen, öğretmenin bir saygınlığı olması gerektiğini, bunun ortadan kalkması durumunda öğrencinin "kapı önüne çıkıp çok rahat sigara içebileceğini" ifade etmektedir. AÖT1E ve AÖT3E kodlu öğretmenlerin aşağıda yer alan ifadeleri, öğrencilerin öğretmenlerle ve arkadaşlarıyla iletişim kurarken sergiledikleri ve öğretmenler tarafından saygısızlık olarak görülen davranışları özetlemektedir.

> AÖT1E: Siz bir şey söylüyorsunuz öğrenciye uyarı mahiyetinde, beş tane şey söylüyor size. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilerde de var ama daha çok kız öğrencilerde görüyorum, kendi aralarında argo konuşmaları, küfürlü konuşmaları görüyorum. Buna üzülüyorum.
> AÖT3E: Küfrederek öğretmenle ya da arkadaşlarıyla konuşmaları bence. Bu bir sorun. Siz "gerçek olan somut olandır" diyorsunuz mesela, "hadi ya" diyor, böyle bir yapıyla karşılaşıyorsunuz. "Hadi ya" ne yani!

Saygısızlık yalnızca öğretmenlerin mustarip olduğu bir sorun değildir. Öğrenciler, öğretmenlerinin kendilerine saygısızlık yaptığını belirtmekte ve bazı durumlarda saygısızlığın ötesine geçen olumsuzlukların yaşandığını belirtmektedir. Öğrenciler için saygısızlık, öğretmenler tarafından özellikle sınıf ortamında ya da akranlarının yanında azarlanmak, hakaret işitmek ve tepki görmektir. Bu gibi davranışlar zamanla öğrencinin öğretmenden korkmasına neden olmakta ve öğretmen öğrenci ilişkilerini zedelemektedir. AÖC9K kodlu öğrencinin, "Bize 'bunu yapamazsın, şunu yapamazsın, sen bunu yapacak bir beyin kapasitesine sahip değilsin' diyordu" ifadeleri, öğretmenin öğrencilere saygı duymadığını göstermektedir. Bu örnekte öğretmen, Olumlu Öğretmen Öğrenci İlişkileri kategorisinin Saygı kodunda sözü edilen ve saygı kapsamında değerlendirilen, öğrencinin daha fazlasını yapabileceğine duyulan inançtan yoksun olarak görülmektedir. Öğretmen, öğrencilerin verilen görevleri yerine getiremeyeceklerini hakaretle dile getirerek öğrencilere saygısızlık yapmaktadır. Benzer şekilde AÖC1K kodlu öğrenci, öğretmenin öğrencileri sürekli azarladığını, öğrencilere bağırdığını ve "gereksiz yere yükseldiğini" ifade etmektedir. KEÖC3K kodlu öğrenci, öğretmenin, yönelttiği sorunun bilinmemesi üzerine tepki gösterip kızdığını belirtmektedir. Öğrenci, öğretmenin saygısızlık kapsamında değerlendirilen bu davranışıyla ilgili "Bir şekilde öğrenmeye çalışıyoruz, sevmememize rağmen ama destek çıkmak yerine tepki göstermesi" ifadelerini kullanmaktadır. Öğrencilerin gösterdiği çabanın görülmemesi, aksine yetersiz oldukları noktalar sebebiyle tepki görmeleri saygısızlık olarak görülmektedir. KÖC5K kodlu öğrencinin ifadeleri öğrencilerin ev ortamında görmedikleri bir davranışla okul ortamında karşılaşılabileceklerini göstermektedir. Ev ortamında kaba kelimeleri duymamış, bu kelimelere aşina olmayan bir öğrenci okul ortamında bu kelimelere maruz

kalabilmektedir. Bu durumda öğrencinin kültürü ile öğretmenin kültürü çatışmakta, öğretmen ve öğrenci arasındaki bağ zarar görmektedir.

> KÖC5K: "Salak mısınız siz mal mısınız" falan. Böyle kaba kelimeler yani çok kaba ve hele ki bir erkek öğretmenin bir kız öğrencisine böyle konuşması hiç hoş değil. Ki benim babamın hiç kullanmadığı kelimeler, yani bana karşı hiç kullanmadığı kelimelerdir. Hareketi yapamayınca bağırıyor. Biri mesela bot giyip gelmiş, ona bağırıyor "salak mısınız siz, bot giymiş" falan. Ondan sonra hareketi yapamayana herkesin içinde bağırıyor.

Güvensizlik. Tutarlı davranışlar, dürüstlük ve ilişki içinde olunan kişinin yanında hata yapmaya açık olmak güvenin temelini oluşturmaktadır. Öğretmen öğrenci arasında tutarsızlığa ve dürüstlüğün zedelenmesine bağlı olarak güvensizlik oluşmakta, bu durum ilişkinin bozulmasına yol açmaktadır. KEÖC7E kodlu öğrencinin, "Sınavdan önce 50 tane soru attı hani bunlar çıkacak diye iki tanesini sordu. Ben zaten fenle, biyolojiyle boğuşurken yani bir de gittim ona çalıştım. Elli soru, ezberledim onları, çıkmadı mesela hani derslerde de test çözmemize izin veriyor ama ders işliyor. Yani bir ders sessiz ol da hani biz ders çalışalım yani" ve AÖC7E kodlu öğrencinin, "Çok ikiyüzlü gibi yani kaba olmasın, kaba olmak da istemiyorum ama çok garip davranıyordu. Yani bir çok iyi davranıyor, bir derste yargılıyor" ifadeleri, öğretmenlerin zaman zaman tutarsız davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Öğrenci tutarsız davranışlara maruz kaldıkça öğretmene karşı güveni zedelenmekte, öğretmenle ilgili fikirleri değişmektedir. İlişki içinde tarafların belirlenen anlaşmalara uymaması da güvensizliğe yol açmaktadır. Taraflar arasında güvenin olmaması, her ne kadar öğretmen ve öğrenci sorumluluk bağıyla birbirine bağlı olsa da bir ilişkinin kurulamayacağı anlamına gelmektedir çünkü güven ilişkiden bağımsız düşünülemez, ilişkinin doğasında bulunur (Platz, 2021). KÖC3K kodlu öğrencinin ifadeleri öğretmen öğrenci ilişkisinin kalıcı, çaba göstermeksizin sürdürülebilir bir ilişki olmadığını vurgulamaktadır. Öğrencilerin öğretmenlerine verdikleri sözü tutmamaları, KÖC3K kodlu öğrencinin aşağıda yer alan ifadelerinde görüleceği üzere, taraflar arasındaki güveni yok etmektedir. Güvenin ortadan kalkmasıyla öğretmen yalnızca öğretme sorumluluğuna odaklanmakta, bunun dışında öğrenciyle iletişim kurmamaktadır.

> KÖC3K: Hoca güvenip mesela bir yere gidiyor işi olduğu için "sessiz durun, ben size güveniyorum, başınıza öğretmen getirmiyorum" falan diyor. Biz işte kantine gidiyoruz, tuvalete gidiyoruz, çok konuşuyoruz. Sınıfın içinde koşuşturuyoruz ilkokul çocukları gibi. Sonra hoca da gelip bize diyor ki "bir daha size

güvenmeyeceğim, güvenim kırıldı" falan. O yüzden hocaların da bize karşı güveni kırılıp sadece derslerini işleyip çıkıyorlar.

Öğretmen öğrenci ilişkileri, öğretmenin ilişkiyi başlatan taraf olarak görüldüğü bir ilişkidir. İlişki öğrencinin karşılık vermesi sonucu iletişim kurulmasıyla başlamaktadır. Bu aşamada sınırların netleştirilmesi, tarafların birbirini tanımasıyla ilişki kurulmakta, zamanla iki taraf arasında yaşananlar doğrultusunda ilişki olumlu ya da olumsuz şekilde seyredebilmektedir. Burada olumlu ve olumsuz kelimeleri, ilişkinin okul ortamında kurulması sebebiyle ilk olarak derslerin verimli işlemesi üzerinden ele alınmakta, daha sonra ilişkinin, eğitim ortamının hedeflerini aşan insani boyutuyla karşılaşılmaktadır. İki tarafın birbirine güvendiği, samimiyete dayalı, saygının ön planda olduğu ilişkiler olumlu ilişkiler olarak görülmektedir. Olumlu ilişkilerde taraflar ders dışında sohbet etmekte, hayatlarını birbirlerine açmaktadır. Olumsuz ilişkiler ise öğretmenin yalnızca derse odaklandığı, öğrencinin bu durumu ilgisizlik olarak yorumladığı ilişkilerdir. Bu ilişkilerde taraflar birbirine güvenmemekte, samimiyete dayalı bir ilişki kurulmamaktadır. Öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkilerin durumu, öğretmen öğrenci ilişkilerinde güç ve otoritenin görünümünü belirlemektedir. Otorite teması altında, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki ilişkilerde otorite kavramı ele alınmaktadır.

Otorite

Öğretmenin otoritesi sınıf ortamında farklı şekillerde görünür olmaktadır. Katılımcılar için sınıfta düzeni koruyan, bilgili, bir bakışıyla öğrencilere çeki düzen verebilen, davranışlarında denge ve tutarlığı gözeten öğretmenler otoritedir. Bazı katılımcılar otorite denince sert ve sinirli öğretmenleri anımsadıklarını ifade etmektedir. Öğretmen otoritesi verili olmanın ötesinde öğrenci ile ilişki üzerinden şekillenmektedir. Bu açıdan öğretmen otoritesi bu çalışma kapsamında otoritenin ilişkisel tanımının karşılığını vermektedir. Öğretmen otoritesini etkileyen farklı unsurlar bulunmaktadır ve bu unsurların bir kısmı okul ortamının dışındadır. Otorite olamayan öğretmenler, öğrenciyi ve ders sırasındaki düzensizliği umursamayan, bilgisi olmadığı düşünülen öğretmenlerdir. Otoritenin gerekliliğini savunan öğrencilerin yanı sıra otoriteyi sorgulayan ve otoriteyle çatışan öğrenciler bulunmaktadır.

Otoritenin Görünümü

Öğretmen otoritesi, geçmişte olduğu gibi verili ve öğrenci tarafından mutlak bir itaatle karşılanan bir kavram olmaktan uzaktır ve okulların, öğrencileri kontrol etme noktasında kullandıkları geleneksel yöntemler etkililiğini kaybetmektedir (Metz, 1978). Günümüz şartlarında öğretmen, öğrencilerle kurduğu ilişki üzerinden otorite olabilmektedir. Öğretmen otoritesinin sağlanabilmesi için öğretmenin ilk dersten itibaren kendini tanıtması, öğrencilerini tanıması, sorumluluk ve talepler noktasında öğrenciyle anlaşması önemlidir. Katılımcı öğrenciler, öğretmenlerini otorite olarak görmelerinin arkasında sevginin ve kurulan olumlu ilişkilerin bulunduğunu belirtmektedir. KÖT3E kodlu öğretmenin "Öğrencinin önce o öğretmeni sevmesi gerekiyor" ifadesi, öğretmen ve öğrenci arasındaki sevginin, öğretmen otoritesinin kazanılması noktasındaki yerini göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin, sınıf ortamının pasif alıcıları ve boyun eğenleri olmadığını, aksine öğretmene otoritesini öğrencilerin verdiğini göstermektedir (Badley ve Patrick, 2022).

Düzeni Koruyan. Katılımcılara göre kuralları olan, bu kurallara uyulmasını isteyen ve uyulmaması durumunda gerekeni yapan öğretmenler otorite sahibidir. KÖC3K kodlu öğrencinin, "Kuralları vardır. Bu kuralları herkes dinliyordur öğretmenler de olmak üzere herkes, kendine ait kuralları vardır" ifadeleri, öğretmenin kurallarının olmasının öğretmeni otorite haline getirdiğini göstermektedir. Öğrenci, öğretmeni kuralların varlığı üzerinden otorite olarak görmektedir. Kurallar, sınıf ortamında düzenin sağlanması amacına hizmet etmektedir. KÖC4K kodlu öğrencinin, "Herkesin istediği şekilde davranmasına müsaade etmeyen yani ortamın kurallarına uyması gereken öğrenciler yetiştiren bir öğretmen geliyor. O an dersin ortamını bozmaya müsaade etmiyorlar. Yani dersin gidişatının bozulmaması için ve diğer kişilerin hakkının yenmemesi için kesinlikle ortamın kurallarının olması gerektiğini anlatıyor ve bu şekilde de davranıyorlar" ifadeleri, bu düzenin bozulmasına engel olan, düzeni koruyan öğretmenlerin, öğrencilerin gözünde otorite olduğunu göstermektedir. Ders sırasında konuşmak, dersin gidişatını bozacak hareketlerde bulunmak yani öğretmen otoritesine karşı gelmek KÖC4K kodlu öğrencinin ifade ettiği üzere diğer öğrencilerin eğitim hakkının elinden alınması anlamına gelmektedir. Otorite sahibi bir öğretmen böyle bir duruma müsaade etmemekte ve tüm öğrencilerin hakkını korumaktadır. Öğretmenin kurallar koyması, kurallara uyulmasını sağlaması ve düzeni koruması öğretmen otoritesini meşru bir zemine oturtmakta ve

öğrencilerin gözünde pekiştirmektedir. Öğretmenin kurallara uyulmasını sağlaması, öğrenciyle arasındaki ilişkiyi pekiştiren bir işleve sahiptir. KÖC2K, bu durumu açıklayan "Bir şey soracaksam otoriter öğretmenlere soruyorum çünkü her şeyi kuralına göre yapıyorlar bence ve her şeyi açıkça, olması gerektiği gibi söylüyorlar" ifadeleri, öğretmenlerin kurallara uymasının önemini de göstermektedir. Öğretmen, yalnızca kuralları açıklayan ve kurallara uyulmasını sağlayan kişi değildir, aynı zamanda kurallara uyan kişidir. KÖC2K kodlu öğrencinin, "O hocanın dersinde dersle alakalı olmayan herhangi bir konuşma yapılamaz, onun kurallarına göre böyledir ve aynı şekilde o da dersinden başka herhangi bir mevzuyla ilgili hiçbir yorumda, söylemde bulunmaz, dersiyle ilgilenir" ifadeleri, öğretmenin davranışlarının, öğrencinin otoriteyle ilgili fikirlerini etkilediğini göstermektedir. Öğrenci, öğretmeninin davranışlarını göz önünde bulundurarak otoriteyi tanımakta ve tanıtmaktadır.

Katılımcı öğrencilerden KEÖC6E'ye göre, öğretmenler düzenin korunmasını bazen tek bir bakışlarıyla sağlayabilmektedir. "O bir bakış attığı zaman, onun ne yapmak istediğini anlamak, bir bakışı 'artık susmam gerek', bize onu anlatır. Otoriter öğretmen öyle olur" ifadeleri, otorite olabilen öğretmenin, sözsüz iletişim yöntemlerini etkili bir şekilde kullanabilen bir öğretmen olduğunu göstermektedir. Araştırmacının gözlem yaptığı KG1K10 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıfta öğretmenin, derste konuşmaya başlayan öğrencileri bakışıyla susturması katılımcı ifadelerini doğrular niteliktedir. Otorite sahibi öğretmen burada bağırmak ve sinirlenmek yerine sözsüz iletişim kurarak varlığını ve varlığının temsil ettiği kuralları hatırlatmaktadır. Benzer şekilde KEÖT4K kodlu öğretmen, "öğrenciye baktığım zaman anlıyor" ifadesiyle, bir bakışıyla düzeni sağlayabilen ve otorite konumunda bulunan öğretmeni betimlemektedir. Öğretmenin düzeni korumak üzerinden şekillenen ve otorite olarak kabul edilmesini sağlayan davranışları kimi zaman uç noktalara kayabilmekte, katılımcı öğrencilerin ifadeleriyle öğretmen, öğrencilerin gözünde "katı" ve "sert" olarak görülmektedir.

KEÖC4K kodlu öğrencinin ifadeleri, otorite konusundaki başka bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Kurallara uyulmadığında sinirlenen ve gerekeni yapan öğretmen otorite sahibidir fakat otorite olmak için mutlaka "sert" olmak gerekmez. "Dersin düzeninin bozulmasına sinirlenen ve durumu kendine göre düzeltmeye çalışan" öğretmen otorite sahibidir ve öğrenci, öğretmenin sinirlenmesini meşru bulmaktadır. Öğretmenin, dersin düzeninin bozulmasını engellemek adına "kendine göre" yapacakları, öğrencinin gözünde haklı davranışlardır. Buradaki "kendine göre" ifadesi, yoruma açık bir ifade olarak görülebilir ve öğretmenlerin çeşitli davranışları sınıf düzeninin korunması adına

meşru görülebilir. Kurallar etrafında şekillenen bu gibi ifadeler kurallara uyulmasını sağlama noktasında aşırılıklara kaçılmaması gerektiğini göstermektedir. AÖC3E kodlu öğrenci yalnızca kurallara odaklanarak otorite olmaya çalışan öğretmenleri eleştirmektedir. Kimi kurallar saçmadır fakat öğretmen, "kendi yolunu çizmekte", öğrencinin sesini duymamakta, kurallarla ilgili eleştirisini kabul etmemekte ve yalnızca kuralların uygulanmasına odaklanmaktadır. Bu durum öğretmenin otorite olarak görülmediğini ve bu durumu güç kaynaklarını işe koşarak telafi etmeye çalıştığını göstermektedir.

KÖC7E kodlu öğrencinin, otorite sahibi öğretmenle ilgili "Çok disiplinlin, biraz katı. Emir vererek konuşan, kimseyi konuşturmayan. İnsanlar çıt çıkarmaya korkuyorlar onun [otorite sahibi öğretmenin] dersinde" ifadeleri, güç ve otorite kavramları konusunda yaşanan karmaşayı göstermektedir. Öğrencinin ifadelerinde geçen öğretmen, güç kaynaklarını kullanmaktadır fakat öğrenci için bu otorite olmak anlamına gelmektedir. Olumlu ilişkiler üzerinden şekillenen, kurallara uyduğu ve uyulmasını sağladığını için otorite olabilen öğretmenle, KÖC7E'nin ifadelerinde görülen öğretmen farklı kişiler ve sınıfta düzeni sağlama yöntemleri de farklıdır. Aşağıda yer alan ve AÖC6K kodlu öğrenciye ait ifadeler, otorite olarak görülen öğretmenin, düzeni koruyan davranışlar üzerinden bunu nasıl başardığını göstermektedir.

> AÖC6K: Bazıları gerçekten hani sert bir öğretmen olduğunda hani, daha ilk günden öğrencilere hani o kozu vermediğinde hani o konuşma kozunu, bu sefer yani çok uzun sürmüyor, direkt susuyorlar. O öğretmeni görünce böyle daha çok kendine çeki düzen verirsin. Böyle sınıfta o düzeni koruyabilen bir öğretmen otoritedir, her şeyi yönetebilen. Sınıf konuşurken de ders anlatabilmek, bir olay olduğunda onu hemen bastırabilmek mesela çözüme kavuşturabilmek.

KÖC4K ve KÖC6K kodlu öğrencilerin aşağıda yer alan ifadeleri, düzenin yalnızca davranışlarla sınırlı olmadığını göstermektedir. Öğretmenin otoritesi, öğretmenin sınıfa girmesiyle başlamaktadır. Otoritenin ilk beklentisi sınıfın fiziksel olarak düzenli ve temiz olmasıdır. Bu durum araştırmacının 05.12.2024 tarihinde gözlem yaptığı KG4K11 kodlu sınıfta yaşananlarla benzerlik göstermektedir. KG4K11 kodlu sınıfta öğretmen sınıfa girer girmez öğrencilere sınıfı toplamaları için uyarıda bulunmuş, öğrenciler yerdeki çöpleri kaldırmış ve sıraları düzenlemiştir.

Öğretmen otoritesinin kökleri, öğrencilerin kurallara uymayan arkadaşlarını uyarmalarını sağlayacak kadar derine gitmektedir. KÖC4K kodlu öğrencinin "öğretmenin kızacağı bir şey varsa üzerinde, bedeninde vesaire çıkartmasına uyarıyoruz"

ifadelerinde görüleceği üzere öğrenciler bu kurallara uymakla kalmamakta, kurallara uyulmasını sağlamayı görev edinmektedir. Öğretmenin gözetiminin ve kontrolünün sona erdiği düşünülen noktada öğrencilerin gözetimi ve kontrolü başlamaktadır. Böylece hiyerarşik gözlem aracılığıyla gözetim, disiplin sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmekte (Foucault, 1992) ve gözetimden kaçmak imkansızlaşmaktadır.

> KÖC4K: Öncelikle sıra düzenine dikkat ediyoruz. Sıralar yamuk olursa çünkü bir uyarı veriyor. O yüzden hani sıra düzenini ayarlıyoruz ve sınıfta çöp falan varsa atıyoruz. Zaten hani o gün o dersin hocası geleceği için herkesin okul forması üzerinde oluyor. Hani o öğretmenin kızacağı bir şey varsa üzerinde bedeninde vesaire çıkartmasına uyarıyoruz.
> KÖC6K: Düzenli ve disiplinli. Girer girmez falan kapıyı açtıktan sonra sınıf düzenini kontrol eder ve derse başlar. Yani sürekli kılık kıyafet ve sıra düzenine önem verir mesela. Derste hiç şaka yapmaz. Hep ders anlatmaya odaklanır. Yani onun dersinde hepimiz sessiz kalıyoruz ve dersi dinliyoruz.

Bilgili. Katılımcı öğrenciler ve öğretmenler bir öğretmenin otorite olabilmesi için öncelikle bilgili olması gerektiğini ifade etmektedir. "Öğretmen statü olarak ya da bilgi birikimi olarak öğrencinin nezdinde hep kendisinden daha fazla bilen pozisyonunda"dır ve öğrenci derse girdiğinde "'bu benden çok biliyor' bakışıyla" öğretmeni otorite olarak görmekte ve "soru soracağı zaman" (AÖT4K) bilgisine güvendiği öğretmenlere gitmektedir. AÖT4K kodlu öğretmenle benzer şekilde, AÖT3E kodlu öğretmen "bilgi ve donanım açısından" otorite olduğunu düşünmekte ve öğrencilerin, kendisi tarafından verilen bilgiye güvendiklerini ifade etmektedir. Öğretmen her şeyden önce bilgi ile otorite olmaktadır ve bu sebeple "konusuna hakim olmak" ve "bildiğini öğrencilere hissettirmek" (KÖT5E) zorundadır. Epistemik otorite (Bochenski, 2015) olarak görülen öğretmenler bilgi sahibi, öğrenciyi ikna edebilen öğretmenlerdir. Bu öğretmenlerin, alanlarında diğerlerinden daha fazla şey bildikleri kabul edilmektedir.

Katılımcılar diğerlerinden daha fazla bilgiye sahip olmanın yanı sıra bu bilgiyi aktarma biçiminin, bilgiyi aktarmayı bilmenin de önemli olduğunu belirtmektedir. Öğretmenin bilgi üzerine kurulan otoritesi, Pace ve Hemmings (2007)'in, öğretmenin meşru otoritesinin bir parçası olarak gördüğü, alan bilgisi ile bu bilgiyi aktarmaya dair bilinenler üzerinden tanımlanan mesleki otorite kavramına denk düşmektedir. KÖT3E kodlu öğretmenin "bilgisine güvenebileceğimiz, kendini bu alanda yetiştirmiş bir birey" ifadeleri, öğretmenin aktardığı bilgiye güvenmenin önemini göstermektedir. Bochenski (2015)'in belirttiği üzere, bir kişinin epistemik otorite olarak görülmesinin ardında yalnızca bilgi değil, bu bilgiye duyulan güven yatmaktadır. Aynı öğretmenin, "İkiyle

ikinin toplamı dört yapar diye anlatırsanız, öğrenci bunu anlamaz ve dinlemez sizi. 'Bu anlatamıyor" der ve geçer. Öğrencinin seviyesine inebilecek şekilde anlatırsak otoriteyi de sağlamış oluruz" ifadeleri, mesleki otoritenin kurulması gerektiğini göstermektedir. Öğretmenin bu ifadeleri, katılımcı öğrencilerden AÖC7E tarafından "Hem konusunu bilerek hem de karşıdakinin anlayacağı şekilde anlatıyorlardı" ifadeleriyle desteklenmektedir. Bilginin içeriği konusunda K12ÖC5K kodlu öğrenci "Bize verebilecekleri o kadar çok şey var ki, hem ahlaki açıdan hem din yani kültür açısından. Bize her türlü şeyi öğretebilirler" ifadeleriyle, öğretmenin bilgisinin öğretim programıyla sınırlı olmadığını, öğretmenin bilgisinden bahsedilirken daha kapsamlı bir bilgi bütününe atıfta bulunulduğunu göstermektedir.

Dengeli – Tutarlı. Otorite, öğrenciler ve öğretmenler için davranışlarında tutarlılık ve denge bulunan kişidir. Davranışların dengeli ve tutarlı olması, kişinin güvenilir biri olduğunu göstermektedir. Denge ve tutarlılıkla birlikte gelen güven kişiyi otorite haline getirmektedir. Öğrencilerin öğretmenleriyle ilgili "gerekeni yapmak" olarak ifade edilebilecek görüşleri, öğretmenin özellikle sınıf içinde sergilediği davranışlarda dengeyi gözetmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Uç noktalara kayabilecek herhangi bir davranış öğretmenin otorite konumunu zedeleyebilmekte ve öğrencinin öğretmen hakkındaki fikirlerinin değişmesine neden olmaktadır. "Çok sert de olmaz çünkü o zaman bir korku oluşur öğrencilerin bilinçaltında. Ne çok sert olacaksınız ne çok yumuşak olacaksınız" (KÖT2E), "Çok tutarlı olmalı öğretmen. Çok sevecen oluyor, ertesi gün kızıyor, bağırıyor, çağırıyor. Öğrenci tutarsızlığı sevmez, istemez. Tutarlı olacaksın" (KEÖT1K), "Tatlı sert bir yapısı olmalı öğretmenin. Gerektiğinde öğrenciye sert de olabilmeli" (KÖT4E) ifadeleriyle öğretmenler, otorite olabilme noktasında dengeli ve tutarlı davranışların önemini vurgulamaktadır. Öğretmenin tutarlı olması, söylediklerini yapmasıyla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Booker (2021) öğretmenin eylemlerinin sözlerinden daha görünür olduğunu belirtmektedir. Öğretmenin kurallar ve kurallara uyulmaması durumunda uyguladığı yaptırımların tutarlı olması durumunda öğrenci öğretmene güvenmektedir (Kim, 2022). K10ÖC2E kodlu öğrencinin, "Yeri geldiğinde sesini yükseltip yeri geldiğinde öğrencisini karşısına alıp samimi bir şekilde sevgiyle konuşabilen öğretmen otoriter öğretmendir benim için ve gerçekten, içtenlikle saygı duyarım ona" ifadeleri, "gerekeni yapan" öğretmenlerin otorite olarak görüldüğünü göstermektedir. Öğrenci güvendiği öğretmenleri otorite olarak görmektedir. Söylediğini yapmayan, özellikle kurallar konusunda tutarsızlık gösteren öğretmenler,

öğrenci tarafından ciddiye alınmamaktadır. Bu öğrenciler kuralları çiğnemekte ve bu davranışlarının arkasında öğretmen tutarsızlığının bulunduğunu belirtmektedir. AÖC6K kodlu öğrencinin, "Uyarıyorlar, ceza vermiyorlar. Ceza verseler ya da daha kötü kızsalar ben de giymem bir daha [kıyafet kurallarına uymayan kıyafeti]", KEÖT4K kodlu öğretmenin, "Kolay kolay affetmeyecek, sınırları kesin çizecek, kuralları belirleyecek. Bu kurallara uyulmadığında cezayı kesecek" ifadeleri, öğretmen otoritesinin temelinin tutarlı davranışlar olduğunu göstermektedir.

Otorite Olamamak

Öğretmen bilgili olduğu ve bildiklerini aktarabildiği, öğrenciyle kurduğu ilişkide öğrenciye önem verdiği ölçüde otorite olabilmektedir. Otorite olamayan öğretmenlerle ilgili katılımcı ifadeleri, bu öğretmenlerin bilgisinin tartışmaya açık olduğunu ve öğretmenlerin öğrencileri umursamadığını göstermektedir. Öğretmen öğrenci ilişkileri karşılıklı iletişim üzerinden şekillenmekte ve mütekabiliyet esasına (Badley ve Patrick, 2022) dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında öğretmenin öğrenciyi umursamaması, öğrencinin aynı tepkiyi vermesine, öğretmeni ve öğretmenin dersini umursamamasına yol açmaktadır.

"İçi Boş" Otorite. Öğretmenler eğitim ortamında alana dair bilgileri (Harjunen, 2011) ve bu bilgileri aktarabilme kapasiteleri (Pace ve Hemmings, 2007) üzerinden otorite olmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, öğretmenin alanına dair bilgisinin olmaması durumunda öğrencilerin öğretmeni otorite olarak görmediklerini göstermektedir. AÖC7E kodlu öğrenci, "İngilizce hocamız ki ben ondan daha çok İngilizce bildiğimi düşünüyorum" ifadesiyle bu duruma işaret etmektedir. Benzer şekilde KEÖC4K kodlu öğrenci, "Kendisi de tam olarak o konuyu bilmeden anlatıyor diyebiliriz" ifadesiyle, öğretmenin bilgisizliğinin nasıl göründüğünü betimlemektedir. Öğretmenin bilgisinin olmaması durumunda baskı kurarak otorite olmaya çalışması AÖT3E kodlu öğretmenin ifade ettiği üzere "içi boş otorite"dir. AÖT3E kodlu öğretmene göre "içi boş otorite" söz konusu olduğunda öğretmen, bilgisizliğini öğrenciyi korkutarak, öğrenci üzerinde baskı kurarak ve öğretmen statüsüne sığınarak kapatmaya çalışmaktadır. Öğrenciler böyle bir durumda öğretmeni otorite olarak görmemekte ve yalnızca dersin bitmesini beklemektedir. KEÖT1K kodlu öğretmenin ifadeleri bilgi sahibi olmanın yanı sıra dersin düzenini sağlayabilmenin de öğretmenin otorite olarak görülmesi noktasında önemli

olduğunu göstermektedir. KEÖT1K kodlu öğretmene göre, baskı olmadan, dersin dinlenebileceği ortamın sağlanması gerekmektedir. Bilgisizlik, bilgiyi aktarabilecek ortamın sağlanmaması ve bu durumun baskı ve korku ile kapatılmaya çalışılması öğretmenin otoritesini yok etmektedir.

KÖC2K kodlu öğrenci, aşağıda yer alan ifadelerinde, otoritenin korkudan ve baskıdan uzak bir kişi olması gerektiğini dile getirirken otorite ve güç arasındaki ayrımdan bahsetmektedir. Korkutma ve baskının olduğu bir ortamda otoriteden söz etmek mümkün değildir (Arendt, 2006). Saygı ve korku bu noktada ayrılmakta, otoritenin temelinde saygının olması gerektiği belirtilmektedir. Korku ile otorite olduğunu düşünen bir öğretmen yalnızca derste disiplini sağlayabilmekte, öğrencinin gözünde otorite olamamaktadır. Katılımcının "o çok otoriter olduğunu düşünüyordu ama beni çok korkutuyordu" ifadesi öğretmenin içinde bulunduğu durumla ilgili sahip olduğu yanlış bilinci gözler önüne sermektedir. Öğrencinin susması, kurallara uyması ya da "istendik" yönde davranışlar sergilemesi sonuç olarak düşünülürse, güç ve otorite aynı sonuçları vermektedir. Öğrenci güç uygulanarak susturulabilir veya öğretmeniyle kurduğu ilişkide var olan karşılıklı saygı sebebiyle susmayı tercih edilebilir. Yalnızca sonuçlara bakılarak verilecek bir karar güç ve otorite arasında ayrım olmadığına dair yanıltıcı bir fikre sebep olacaktır. Oysa güç ve otorite arasındaki ayrım öğrencinin susturulma süreciyle ilgili fikirlerinde belirginleşmektedir. Otorite saygı ile temsil edilmekte, aşağılama ve korkutma ise güç uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. KÖC2K kodlu öğrencinin aşağıda yer alan ifadeleri, bu farkı özetlemektedir.

> KÖC2K: Otoriter olduğunu düşünüyordu ama otoriterlik değildi bence onunki. Öğrenciyi aşağılamak, öğrenciyi korkutmak. Korku ile saygıyı karıştıran öğretmenler olduğunu düşünüyorum yani onu da ilk o öğretmenimde görmüştüm. O çok otoriter olduğunu düşünüyordu ama beni çok korkutuyordu.

Umursamamak. Öğretmen öğrencilerle kurduğu ilişki aracılığıyla otorite olabilmekte, öğretmen otoritesinin temelinde öğretmenin öğrenciyle kurduğu ilişkiler yatmaktadır (Badley ve Patrick, 2022; Roberson, 2014). Öğretmen, konumu gereği bu ilişkinin başlatıcısı olarak görülmektedir. Öğrencilerini umursamayan, yalnızca dersini anlatmaya odaklanan bir öğretmen, öğrencileriyle ilişki kuramamakta ve otorite konumunu kaybetmektedir. AÖC6K kodlu öğrencinin, "Derste çok büyük bir otorite kuramıyor öğrencileriyle. 'Ya, bu hoca, ben bunu takmam" diyor. [Öğretmen] daha düz gidiyor, sınıfla arasında çok fazla bir bağ kuramadığı için belki de. Böyle dersini işleyip

çıkınca çok da şey yapmıyorlar [öğrenciler]" ifadeleri bu durumun özeti niteliğindedir. Sınıftaki öğrencilerle bağ kuramayan öğretmen, öğrenci tarafından "takılmamakta"dır. Dersini işleyip gitmeye odaklanan, sınıftaki disiplinle ilgili gereken önlemleri almayan ve müdahalede bulunmayan öğretmenler, öğrenciler tarafından otorite olarak görülmemektedir. Otorite olarak görülmeyen öğretmenler umursanmamaya devam etmekte ve öğretmenin öğrencilerle ilişki kurmamayı seçmesiyle başlayan süreç ilgisizliğin yeniden üretildiği bir döngüye girmektedir. Aşağıda yer alan ifadeler, öğretmenlerin ve öğrencilerin karşılıklı olarak birbirini umursamadığı durumları özetlemekte ve öğretmenin otoritesinin kaybolduğunu göstermektedir. Söz konusu durumu yaşayan meslektaşlarıyla ilgili KEÖT1K kodlu öğretmen, "Sorunları görmezden geliyor [öğretmen], öyle olmaz. Sonra öğrenci seni otorite olarak görmez" ifadesiyle, meslektaşlarını eleştirmektedir.

> AÖC7E: Hocanın direkt dersi salması, böyle doğru düzgün dersi anlatmaması, öğrencilerin konuşmalarına bir şey dememesi direkt öğrencileri birbirlerine bırakması. Sadece şey mantığında, dersimi anlatıp geçeyim mantığında öğretmenler. Yani kimse odak toplayamaz böyle bir derste. Hani toplamak isteyen de toplayamaz. Orası bir park gibi olur, herkesin birbiriyle konuştuğu eğlendiği. Boş ders gibi. Öğretmen sanki orada yokmuş gibi.
> KEÖC6E: Onlar herhalde pek takmıyorlar hani mesleğin gereği gibi görüyor gürültüyü. Aşina gürültüye. Bir şey demiyor.
> KEÖC4K: Bazı öğretmenler gerçekten o otoriteyi kuramıyor ve yani ders gerçekten öğretmene göre öğrenci ders işler ama o dersi öğrencilere göre öğretmen işliyor. Dinleyenle, dinlemeyen, gerçekten ayırt edilemez bir ortam oluşuyor ki sesli gürültülü bir ders de oluyor. O derste sınıfta gerçekten büyük bir gürültü oluyor ve öğretmen hiç sesini çıkartmadan, sürekli öğrenciler konuşarak ders bitiyor.

KEÖC5K kodlu öğrencinin "Otoriter olmayan bir dersten genel olarak sınıftakiler ondan istifade ettiği için, öyle hocalarımız var, ful konuşma, hiç dinlenmiyor. Hoca orada tek başına anlatıyor, yerine oturuyor" şeklinde ifade ettiği, öğretmenin kendi kendine konuşması durumu araştırmacının KG3K12 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) gözlemiyle benzerlik taşımaktadır. Bu sınıfta yapılan gözlemde 12. sınıf öğrencilerine Milli Eğitim Bakanlığı'nın sistemi üzerinden yapılacak bir deneme sınavı ile ilgili öğretmen ve müdür açıklamalar yapmıştır. Müdürün sınıftan çıkmasıyla birlikte öğrenciler eleştirilerini dile getirmiş, açıklama yapmaya çalışan öğretmen dikkate alınmamıştır. Öğretmen sınıfta oluşan gürültüyü kontrol altına almak için çabalamış fakat bu çabaları öğrencilerin daha yüksek sesle eleştiri yapmalarına neden olmuştur. Öğretmenin sesini kontrol etmekte zorlandığı, öğrencilerin arasında dolaşmasına rağmen

sesinin öğrencilere ulaşmadığı gözlemlenmiştir. Elliott ve Stemler (2008)'a göre öğretmenin otoritesini kurma noktasında sesini kullanabilmesi önemlidir. Bağırma, sesin titremesi gibi durumlar öğrencilerin öğretmen otoritesini sorgulamasına yol açarken öğretmenin sesini kontrol edebilmesi, doğru zamanda vurgu yapabilmesi öğretmen otoritesini sağlamlaştırmaktadır. Gözlem yapılan sınıfta Elliott ve Stemler (2008) tarafından belirtilen durum fark edilmiş, öğretmenin sesi öğrencilerin sesleri arasında kaybolmuştur. Öğretmenin hiçbir şekilde otorite olarak görülmediği sınıfta öğretmen bir süre sonra çabalamaktan vazgeçmiş ve öğrencileri kendi hallerine bırakmıştır. Bu durumun 12. sınıf öğrencileri arasında yaygın olduğu fark edilmektedir. Sınava hazırlık sürecine odaklanan öğrenciler kendilerine fayda sağlamadığını düşündükleri öğretmenlere ve uygulamalara karşı ciddiye almama kartını oynayarak açık bir şekilde isyan etmektedir. Bu durum öğretmen öğrenci ilişkilerinde, öğretmenin konumunun okul dışı süreçlere olan bağımlılığını göstermektedir. Öğretmenler gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerek idare tarafından alınan kararların uygulayıcısı olarak görülmekte ve öğrencilerden gelen tepkileri göğüslemek zorunda kalmaktadır. Mikro düzeyde öğretmen öğrenci ilişkilerinin durumu ve bu ilişkideki konumsallıklar bu örnekte görüleceği üzere makro düzeyde alınan kararlara bağlıdır.

Öğretmen Otoritesini Etkileyen Unsurlar

Öğretmen otoritesi, katılımcıların ifadelerinde görüleceği üzere yapısal unsurlardan ve okul dışı süreçlerden etkilenmektedir. Sınıf, iletişimin ve ilişkinin kurulduğu bir mikro düzlem olarak makro boyutta yapıya bağlıdır. Öğretmenin cinsiyeti otorite olarak görülmesini engellemekte, bu durum toplumdaki köklenmiş inançlardan kaynaklanmaktadır. Toplumun genelinin taşıdığı inançlar, resmi kurumların aldıkları kararlar ve zamanın ruhunun değişmesi öğretmenin otorite konumsallığını değiştirmektedir.

Zorunlu ve Kolay Eğitim. Öğrencilerin devam etmeleri gereken kademelerden biri olan lise, katılımcı öğretmenlerin ifadeleriyle öğrenciler için bir zorunluluktan ibarettir. Okula zorla getirilen, belli saatler arasında bina içerisinde bulunması ve derslere girmesi gereken öğrenciler bu faaliyetleri hevesli bir şekilde gerçekleştirmekten uzaktır. Zorunlu eğitimin zorlayıcı koşulları sınıf geçme yönetmeliğiyle dengelenmektedir. Öğretmenlere göre sınıf geçme yönetmeliği öğrencilerin çaba göstermeden mezun

olmalarını sağlamakta, bu sebeple öğrenciler okulu ve öğretmeni ciddiye almamaktadır. Öğrenciler tarafından ciddiye alınmayan öğretmen otorite olamamaktadır. Öğretmeni ve okulu ciddiye almayan öğrenciler diğer öğrencileri etkilemekte ve öğretmen otoritesini zedeleyen davranışlar yaygınlaşmaktadır. KÖT4E kodlu öğretmenin "Hiç kalmadı o, öğretmenin otoritesi hiç kalmadı. Ne ders geçme kaldı, ne sınıfta kalma. İstediklerini yapıyorlar artık. Öğretmeni ciddiye alan yok" ifadeleri, yönetmelik değişikliklerine bağlı olarak öğretmen otoritesinin geçirdiği değişimi göstermektedir. Eskiden sınıf geçme konusunda sorumluluk alması beklenen öğrenciler artık bu sorumluluklardan muaftır ve bu durum öğretmen otoritesini doğrudan etkilemektedir. Katılımcı öğretmenlerin aşağıda yer alan ifadeleri, zorunlu eğitimin ve sınıf geçme yönetmeliğinin, öğretmen otoritesini nasıl etkilediğini göstermektedir.

> AÖT1E: İşin kolaycılığına kaçıyor yani nasıl olsa geçeceğim diyor, sınıf geçme yönetmeliği öğrencilerin maalesef iyiliklerine değildir.
> KÖT2E: Beş altı zayıfı olsun ders ortalaması 50 olsun bu çocuk geçebiliyor. Bu sınıf geçme yönetmeliğini düzenlemek lazım. Herkes lise okumak zorunda değil, herkes akademik eğitim de almak zorunda değil. Çocuklara da yazık oluyor böyle.
> KÖT3E: Bir de eğitim zorunlu olmamalı çünkü okula gelmek istemeyen bireyler var, atıyorum, zorla getirtiyoruz çünkü devamsızlıktan sınıfta kalacak diploma alamayacağım diye. Okumuyor ama geliyor, haylazlık yapıyor. Bu da büyük bir sorun. Yani okuyan öğrenci için hem olumsuz bir şeyler sergiliyor görüntü olarak olsun işte fikir olarak, "e o okumuyorsa ben de okumayabilirim" mantığı sergiliyor diğer öğrenci de.

Cinsiyet. Öğretmenin otorite olarak görülmesi noktasında erkek öğretmenler daha avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Katılımcıların ifadeleriyle bu durum kadın öğretmenlerin "otorite zafiyeti" (AÖT1E), "kadının naif görülmesi" (KEÖT4K) ve fiziksel olarak erkeklerden güçsüz olmasıyla açıklanmaktadır. AÖC1K kodlu öğrencinin, "Kadın öğretmenlerin daha sert bir yapısının olmadığını düşündüklerinden olabilir. Yani aslında toplumdaki o algıdan dolayı olabilir" ifadeleri, kadın öğretmenlerin otorite olma noktasında erkek öğretmenlere göre dezavantajlı bir konumda bulunduğunu göstermekte ve bu durumun sebebini açıklamaktadır. KEÖT4K kodlu öğretmenin ifadeleri öğretmen otoritesinin toplumsal cinsiyet boyutunu ortaya koymakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin söylemlerle yeniden üretildiğini göstermektedir. KEÖT4K kodlu öğretmenin "kadın hocalarımız da var, bazı erkek hocalarımızdan daha fazla çekiniyorlar onlardan" ifadeleri, kadın öğretmenin erkek öğretmene göre daha az ciddiye alınmasının norm, bunun dışına çıkan ve erkek öğretmenlerden daha fazla ciddiye alınan kadın öğretmenlerin ise istisna olduğunu belirtmektedir. KÖT3E kodlu öğretmen, aşağıda yer

alan ifadelerinde, kadın öğretmenlerin yaşadıkları zorlukları otoritelerini kaybetmemek adına anlatmadıklarını ve bu durumun, öğrencilerin kadın öğretmene yönelik olumsuz davranışlarının devamına sebep olduğunu belirtmektedir. Otoritenin kutsallığını ve kalıcılığını vurgulayan isimlerin fikirlerinin aksine bu durum Arendt (2006) ve Mendel (2005)'in belirttiği otorite krizini gözler önüne sermekte ve otoritenin kırılgan yanını ortaya koymaktadır.

> KÖT3E: Yani bir kadın öğretmeni 12. Sınıf öğrencisi çok rahat alt edeceğini düşünebilir. Hem fiziksel olarak hem psikolojik olarak. Erkek öğretmenlere çok fazla şiddet şey yapılmıyor ama kadınlar açısından sadece fiziki olarak değil psikolojik olarak da var bu. İşte söylemler olarak olsun, ondan sonra bunu fiziki olarak dile getirenler de yapanlar da oluyor ama kadın öğretmenlerin bu konuda biraz dezavantajlı olduğunu düşünüyorum erkek öğretmenlere göre. Kadın öğretmenler her şeyi anlatmıyorlar yaşadıkları sorunları, dile getirememeleri de aslında bir sorun çünkü bunu dile getirdikleri zaman bu tür şeylerin belki de önü kesilecek ama dile getirmedikleri için. Dile getirince de kendileri o zaman şey olacak hani nasıl söyleyeyim, küçük düşürmüş olacaklar yani öğrenci bana bunu yaptı ya da bunu söyledi gibisinden dile getirilmiyor ama yaşandığına inanıyorum.

Basın – Sosyal Medya. Öğretmenler toplum önündeki imajlarının sosyal medya hesaplarında yapılan paylaşımlardan ve basında çıkan haberlerden etkilendiğini belirtmektedir. Sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte öğretmenlerin çeşitli sosyal medya platformlarında bazı konulara ilişkin sert eleştirilere maruz kaldıkları bilinmektedir. Öğretmenlerin öğrencileriyle yaşadıkları olaylar sınıf duvarlarını kolaylıkla aşabilmekte ve sosyal medya aracılığıyla birçok kişiye görünür olmaktadır. KÖT3E kodlu öğretmenin, "Sıkı bir sosyal medya takipçisiyim. Öğretmenlerle ilgili bir konu olduğunda alttaki yorumları okuduğumda, inanılmaz derece şok yaşıyorum" ifadeleri, sosyal medya platformlarında öğretmenlerle ilgili çıkan haberlerin, öğretmenleri nasıl etkilediğini göstermektedir. Bu durum öğretmen otoritesinin zamanla yıpranmasına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra KÖT2E kodlu öğretmenin, "Sosyal medyadan görüyoruz, öğretmenin işini engelliyor, onu tartaklıyor. Öldürme olaylarını falan da gördük maalesef" ifadelerinde belirttiği gibi öğretmene şiddet haberleri öğrencilerin ve velilerin, öğretmenin konumuyla ilgili fikirlerinin eyleme dökülmesi olarak görülmektedir.

Değişen Zaman. Katılımcılara göre öğretmenlik mesleğinin durumu ve öğretmen otoritesi zamanla değişmiştir. Öğretmenlik mesleği, KÖT3E kodlu öğretmenin belirttiği üzere eskiye kıyasla daha kolay ulaşılabilen bir meslek haline gelmiş, "'hiçbir şey

olamıyorsa en azından öğretmen olsun' mantığı" sebebiyle öğretmenlik mesleği "alt seviyeye" çekilmiştir. "Eskiden vardı, her yerde saygı görüyorduk. Bir yere gidince mesela, öğretmen olduğumuz için saygı görürdük ama şimdi yok" (KEÖT1K) ifadeleri, öğretmene duyulan saygının zamanla kaybolduğunu göstermektedir. Sümer (2019) yaptığı çalışmada katılımcıların fikirlerine benzer şekilde, öğretmenlerin toplumdaki yerinin değiştiğini ifade etmektedir. Bu durumun, herkesin birbirini tanıdığı mahalle yaşamından, tanıdıklığın azaldığı site yaşamına geçiş süreciyle paralellik taşıdığı görülmektedir. Öğretmenlerin, "Öğretmenlerimizden çok çekinirdik. Dışarıda bile gördüğümüzde hemen yol değiştirirdik, karşı kaldırıma geçerdik" (KÖT1E), "İnanılmaz saygı ve sevgi vardı, hafta sonları dahi sokakta, yetiştiğimiz ilçede, küçük ilçede hafta sonları dahil öğretmenlerimizin kontrolündeydik, bir yanlış yapamazdık, yaptığımız zaman öğretmenlerimiz mutlaka çağırır, bizi tatlı sert uyarırdı" (AÖT1E), "Yazma taktığımı görmüştü öğretmen, çıkar onu demişti sokakta. Burası sokak, köy değil böyle olmaz diye" (AÖT2K) ifadelerinde, eskiden öğretmen otoritesinin okul sınırları dışına taştığı görülmektedir. Kendi öğrencilik dönemlerini anlatan öğretmenlerin ifadeleri, öğretmenlerin eskiden mahalle yaşamının bir parçası olduklarını, öğrenciyle kurulan ilişkinin okul sınırları dışında mahallenin sokaklarında devam ettiğini ve bu sebeple öğretmen otoritesinin öğrenci tarafından her ortamda tanındığını göstermektedir.

Günümüz şartlarında öğretmen, yalnızca okulda olduğunda saygı görmekte, öğretmen, otoritesinin kaynağını "tamamen okulda olmamıza bağlı" (KEÖT4K) şeklinde tarif etmektedir. Öğretmen KEÖT4K kodlu öğretmenin ifade ettiği gibi, "okul dışında otorite olarak görülmemektedir". KEÖT4K kodlu öğretmenin, "Öğrenci ile arası iyiyse [öğretmenin], her yerde her zaman ama öğrenciye okulda olumsuz davranıyorsa dışarıda başka şeyler olabilir" ifadeleri, öğretmen otoritesinin okulla sınırlı olduğunu göstermekle birlikte, öğretmen öğrenci ilişkilerinin, öğretmenin otorite olarak görülmesinin temelinde olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmen, öğrencilerle kurduğu olumlu ilişkiler doğrultusunda otorite oluyorsa, bu otorite okul sınırlarını aşabilmektedir. Öğretmen otoritesinin fiziksel sınırları aşan durumu öğretmenin toplum tarafından saygı duyulan bir figür olduğunu göstermektedir. KEÖT2K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadeleri, kuşak farkı sebebiyle yaşanan çatışmalara dikkat çekmekte ve öğretmenin yeni nesle uyum sağlamaya mecbur kaldığını, otorite olabilmek için tavizler verdiğini göstermektedir.

KEÖT2K: Nesil değiştiği için davranışlar da değişiyor, biz de mecburen onlara ayak uyduruyoruz yani eski tavırlarımız yok. Eskiye göre davranmak isteyen öğretmenlerimiz oluyor, daha bizden yaşça büyük olanlar ama onun karşılığını alamadığı için zorlanıyor ama ben kendim için kendimi uyarlayabildiğimi düşünüyorum çünkü uyarlamazsak işimiz çok zor.

Otoriteye Bakış Açısı

Katılımcıların otorite ile ilgili fikirleri, otoritenin gerekliliği ve otoriteyi sorgulayıp onunla çatışma ekseni üzerinde ilerlemektedir. Otorite, derslerin işlenebilmesi, eğitim ortamında düzenin sağlanması gibi konularda görülmektedir. Dolayısıyla, otoritenin sağladığı düzen ve disiplin ortamının, öğrencinin okul yaşamında başarıya ulaşması için önemli bir etken olduğu düşünülebilir. Otorite, koyduğu kuralların mantıklı bir açıklamasını yapamadığı anda sorgulanmaya başlamaktadır. Öğrenciler kuralları, sistemi ve sistemin dayattığı uygulamaları sorgulamaya başlamakta, bu sorgulamalar zamanla tüm bunların uygulayıcısı olan öğretmene yönelmektedir. Öğretmenin otoritesi mantıklı açıklamalarla meşruiyet kazanamadığı noktada öğretmen ve öğrenci arasında çatışma kaçınılmaz hale gelmektedir.

Otorite Gereklidir. Öğretmen öğrenci ilişkilerinin en belirgin yönü ilişkinin belli bir hedefinin olmasıdır (Frymier ve Houser, 2000). Bu hedefe ulaşma noktasında uyulması gereken kurallar, yerine getirilmesi gereken sorumluluklar bellidir. Katılımcı öğrenciler okula gelme amaçlarının, katılımcı öğretmenler öğrencilere karşı sorumluluklarının farkındadır. Katılımcılar tarafından otoritenin gerekliliğine dair üretilen fikirler bu doğrultuda şekillenmekte ve hak kavramını merkeze almaktadır. Otorite, disiplini ve düzeni sağlayarak, okula gelen öğrencilerin eğitim alma haklarını güvence altına almaktadır. Otoritenin gerekliliği bu noktada sağlamlık ve güvence arayışı anlamına gelmektedir (Sennett, 2011). Otorite olmadan ders işlenebilmesi ve eğitim verilmesi mümkün değildir. Okul içerisinde geçirilen zamanın verimli kullanılabilmesi ve hiçbir öğrencinin zamanını boşa harcadığını düşünmemesi için otorite figürünün sağladığı disipline ve düzene ihtiyaç duyulmaktadır. KÖT2E kodlu öğretmenin "Herkes buraya bir şey öğrenmeye geliyor, eğitilmeye geliyor. Onu sağlamak için sınıfta belli bir otoriteyi sağlamak zorundasın, yoksa işini yapamazsın" ifadeleri bu durumu özetlemektedir. Katılımcıların aşağıda yer alan ifadeleri, eğitim ortamında otoritenin neden gerekli olduğunu göstermektedir.

AÖT4K: Otorite her zaman gerekir sınıfta, disiplin gerekir. Birbirlerinin eğitim haklarına müdahale etmek olarak nitelendirebilirim. İşte sürekli kalemini yere düşürüp almaya çalışmak ve herkesin ona gülmesini sağlamak bile olabilir. Ya da bir arkadaşına olumsuz bir şey söylemek olabilir. Kapıyı vurup çıkıp gitmek, sürekli tuvalet izni istemek. Yani bütün bunlar sizin dersinizin kesintiye uğramasına sebep olan noktalar.
AÖC3E: Gerekli çünkü yani hocam hocaya saygı duyulmayan bir ortamı düşünsenize. Nasıl ders işleyecek yani nasıl konuşabilecek nasıl iletişime geçecek bizimle? O yüzden kuralların olması gerek.
KEÖC6E: Bazı öğretmenler kuruluyor öğrenciye. Kurulması da lazım, e konuşuyor öğrenci, dersi takmıyor, sanki okula gelmemiş kahvehaneye gelmiş. Çenesi hiç durmuyor. O yüzden otoriter bir ders öğrenci için daha iyi geçer, daha iyi olur.

Ergenlik dönemi, öğrencilerin kendilerini ve otorite figürlerini sorguladıkları bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde otorite figürleriyle çatışmalar yaşanmakta, otorite figürleri tarafından iletilen ve uyulması beklenen kurallar sorgulanmaktadır. Otorite figürüne isyan edilmesi sınıf düzenini bozarak öğretmeni zor durumda bırakmakta ve diğer öğrencilerin eğitim hakkını ellerinden almaktadır. Ergenlik dönemi, bireylerin henüz yaşama katılmaya hazır olmadıkları bir dönemi simgelemekte, bu dönemde Arendt (2006)'in ifadeleriyle kendilerini yaşama hazırlayacak otorite figürlerini dikkate almaları ve onlara itaat etmeleri beklenmektedir. KEÖC5K kodlu öğrenci "Herkesin bir işi var, disiplin olması gerekiyor. Mesela işte kızıyoruz niye kıyafet lakost giyiyoruz diye kızıyoruz ama olması gerekli olan bir şey. Yoksa bir yerde aslında denge çok bozulur" ifadeleriyle kuralların gerekliliğinden bahsetmekte, kurallar olmadığında dengenin bozulacağını belirtmektedir. Kurallar ve otorite, eğitim ortamının denge sağlayıcı unsurları olarak görülmektedir. Öğrenci ifadelerinde dikkat çeken başka bir nokta ise grup aidiyetidir. Öğrenci kendisini kurallara doğal bir biçimde uyan, saygının ne olduğunu bilen grupta görmektedir. Diğerleri kuralların olmaması durumunda dengeyi bozabilir ve eğitim ortamının ahengi bu sebeple kaybolabilir. Benzer şekilde KEÖC6E kodlu öğrenci düzeni bozan öğrencilere yaptırım uygulanması gerektiğini belirtmekte, öğretmenlerin bu öğrencilere karşı "kurulmasını" normal bulmaktadır. AÖC5K kodlu öğrencinin "Yani belki biliyordur mesela ama anlatamıyordur. Otorite gerekli mesela susturup anlatabilmesi için. Otoriter öğretmen bence gerekli bir şey bence çünkü sınıfın düzenini sağlıyor" ifadeleri, öğretmenin alana dair bilgisini aktarabilmek için otorite olması gerektiğinin altını çizmektedir. Öğretmenin alanındaki yeterliliği yalnızca düzeni ve disiplini sağlayabildiği ölçüde görünür olmaktadır. KEÖT2K ve KEÖC7E kodlu

katılımcıların aşağıda yer alan ifadeleri, eğitim verilen ve birlikte eğitim alınan kişilerin içinde bulunduğu dönemin otoriteyi gerekli kıldığını belirtmektedir.

> KEÖT2K: Ergenlerle çalışıyoruz, o otoriteyi bir şekilde görmeleri lazım, okul yönetiminden olsun öğretmenlerden olsun görmeleri gerekiyor yani evde yaptığı hareketleri burada yapmaması lazım.
> KEÖC7E: Hepimiz ergen olduğumuz için bu yaşlarda biraz disiplini sağlamak için kızmak gerekli, bir otorite sağlamak bence güzel olur. Hocam başta eğitim olumlu yönde olmaz o düzen olmazsa. Hani ders işlenemez öyle bir yerde. İşlense bile ne kadar verimli olacağı tartışılır. Diğer derslere nazaran biraz daha dikkatli oluyoruz. Biraz daha sakin oluyoruz. Ders akışı bir yerden sonra normale dönüyor, güzel ders işleniyor yani. Otoriter olması mesela kötü bir şey gibi geliyor ama Fen notlarım iyiydi mesela.

Otoriteyi Sorgulama – Otoriteyle Çatışma. Otoritenin gerekliliğini dile getiren öğrencilerin ifadelerinde geçen "diğerleri", otoriteyi sorgulamakta, kimi zaman gizli bir biçimde otoriteyi eleştirmekte kimi zaman otoriteyle açık bir çatışma içine girmektedir. KG2K9 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıfta öğrenciler dersi anlatan öğretmenin yöntemlerini kendi aralarında eleştirmiştir. Öğretmenin, ezberlenmesi gereken bir bilgiyi tekerleme ile öğretmeye çalışması üzerine öğrenciler "Böyle daha karmaşık oldu", "Karıştırırım ben böyle" ifadeleriyle öğretmenin yöntemlerinin kendileri için faydalı olmadığını belirtmiştir. Söz konusu tekerleme araştırmacının lise yıllarından hatırladığı bir tekerlemedir. Öğretim yöntemlerinin yıllar içinde değişmediğini gösteren bu durum, öğrenciler tarafından, öğretmen arkasını döner dönmez eleştirilmiştir. Öğretmenlerin alana dair bilgilerini aktarma biçimleri öğrenciler tarafından eleştirilmektedir. 05.12.2024 tarihinde gözlem yapılan KG1K10 kodlu sınıfta, durum eleştirinin ötesine geçmiş ve öğrenciler öğretmenle alay etmiştir. Dersin başında kendi aralarında öğretmenin taklidini yapan öğrenciler öğretmene yakalanmış, öğretmen bir süre bu öğrencilerle iletişim kurmaktan kaçınmıştır. Öğrencilerin sınırları aşan davranışlarına dayanamayan öğretmen, öğrencileri yerdeki çöpleri göstererek dolaylı bir biçimde uyarmaya çalışmış ve "sesimin kötü olduğunu biliyorum ama yerdeki çöp benim sesimden daha gerçek" diyerek çöpün atılmasını sağlamıştır. Öğretmenin, öğrencilerin davranışlarını uzun bir süre görmezden gelmesi, öğrencileri uyarmak istediğinde bunu dolaylı yoldan yapması öğretmen otoritesinin kaybolduğunu ve kontrolün öğrencilere geçtiğini göstermektedir. Dersin devamında öğrencilerin davranışlarının değişmemesi üzerine öğretmen yer değişikliği yapma yoluna gitmiştir. Öğretmenle dalga geçen öğrencilerden biri, öğretmenin söylediği hiçbir şeyi ciddiye almamış ve ders sonuna kadar istediğini yapmaya devam etmiştir. Bu öğrencilerin açık bir biçimde yaptıklarını diğer öğrenciler

kendi aralarında, kısık sesle yapmıştır. Sınıfın genel havasının öğretmenin aleyhine olduğu fark edilmiştir. Öğretmen zaman zaman öğrencilere arkadaşça davranmış, onlarla sohbet etmiş fakat bu durum öğrencilerin davranışlarını değiştirmemiştir. Bu durumla ilgili Badley ve Patrick (2022) öğretmenlerin öğrencilerle arkadaş olma hatasına düştüklerini belirtmektedir. Öğrencilerle kurulan temelleri sağlam bir ilişki yerine onlarla arkadaş olmak öğretmeni otorite haline getirmemekte, öğrencilerin sınırları aşmalarına neden olmaktadır. Öğretmenler için otoritenin sorgulanması ve "delinmesi" öğrencilerin kurallarla ilişkisine bağlıdır. AÖT2K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadelerinde görüleceği üzere, öğrenciler kimlik kazanma mücadelesinde otoriteyi delmekte, bazıları otoriteyi delmekle bağlantılı olan, "muhalif kimlik" ile ön plana çıkmaktadır. Sınıf arkadaşları tarafından kabul gören öğrenciler bu kimlikle bütünleşmektedir. Öğretmene göre öğrencilerin büyüdüklerini ve bir kimlik sahibi olduklarını göstermelerinin yolu, kurallara uymama üzerinden otoriteye meydan okumaktır. KÖC3K kodlu öğrencinin, "Bence çok saçma en basitinden neden [kıyafet kuralı] var? Bu küpe neye engel olabilir? Hocalar şey söylüyor, 'küpe takıyorsunuz, birinin ya kolu takılırsa?'. Hocam mesela kazağınızın, kolunuzun benim küpemin yanında ne işi var?" ifadeleri öğretmenlerin ifadelerini desteklemektedir. Açıklaması yapılamayan kurallar, bu örnekte olduğu gibi otoritenin sorgulanmasına neden olmaktadır.

> AÖT2K: Şimdi sizin nesil mesela telefon var, telefonunu vermesi gerekiyor ama bunlar da otoriteyi bir delecekler ya. İki telefon getirip kötüyü verip iyiyi cebinde saklayabiliyor veya senin görmeyeceğin ulaşamayacağın bir yerine saklayabiliyor. Bazen sivrilerimiz var. Hani bazı grupların elebaşları olur ya, popüler öğrenciler olur. O, o yanıyla bellidir işte öğretmene itiraz edecek, konuşacak, fikrini söyleyecek veya muhalif olacak, muhalif bir kimliği olur. O muhalefet kimliğini yapar ve sınıf da onu öyle kabul ettiği için o da onu yapmak zorunda hisseder, böyle devam eder. Büyüğe, yetişkine otoriteye karşı bir direnecek ki kimlik geliştirecek. Her şeyi yapıyor, ediyorsa olmuyor o kimlik.

Otorite, sınıf ortamında düzeni sağlayan ve koruyan, bilgili biridir. Otorite olarak görülen kişi davranışlarında dengeli olmakta, tutarlı davranarak öğrencilerin güvenini kazanmaktadır. Otorite olarak görülmeyen öğretmenler, bilgisiz oldukları anlaşılan öğretmenlerdir. Öğretmen, söz konusu bilgisizliğini güç kaynaklarına başvurarak kapatmaya çalışmakta ve bu durum otoritesini yok etmektedir. Öğrencileri umursamayan bir öğretmenin durumu, bilgisiz öğretmenin durumuyla benzerlik göstermektedir. Öğrenciler, kendilerini umursamayan bir öğretmeni otorite olarak görmemektedir. Öğretmen otoritesi sınıf içinde olanlardan etkilendiği kadar sınıf dışındaki olay ve

durumlardan da etkilenmektedir. Eğitimin zorunlu olması, eğitim sürecinin lise geçme yönetmeliğindeki değişiklikte görüldüğü gibi kolaylaştırılması, basın ve sosyal medya uygulamalarındaki haberler ve değişen zamanla birlikte şartların değişmesi, öğretmen otoritesini etkileyen okul dışı unsurlardır. Bununla birlikte öğretmenin cinsiyeti sınıf içindeki otorite olma durumunu etkilemekte, bu durumun sebebi toplumun cinsiyetlere yüklediği rollerde görünür olmaktadır. Otorite bazı öğrenciler için düzenin sağlanması adına gereklidir. Bazı öğrenciler ise otorite figürlerini sorguladıklarını belirtmektedir. Öğrenciler bazı durumlarda öğretmen otoritesini sorgulamanın ötesine geçerek öğretmenle çatışmaktadır. Bu noktada otorite tarafından uyulması istenen kurallara uyulmayarak otoriteye isyan edilmektedir. Öğretmenin, otorite olamadığı durumlarda başvurduğu kaynaklardan biri olan güç, bir sonraki temada ele alınmaktadır.

Güç

Katılımcıların ifadeleri öğretmenler ve öğrenciler arasında geleneksel güç ilişkisinin sürdüğünü göstermektedir. Öğrenciler, öğretmenlerin hiyerarşi içindeki konumlara gönderme yaparak öğrencileri susturduklarını belirtmektedir. Öğretmenler kendi hatalarını görmemekte, konumlarına sığınarak güç kullanmaktadır. Öğrenciler için güç, öğretmenin "uyum sağlamaması" ve "katı olması" anlamına gelmektedir. Burada katı olmak, alternatiflere kapalı olmak, öğrenciyle iletişim kurmak yerine istenenleri güç kullanarak yaptırmak anlamına gelmektedir. Öğretmenin kendini sorgulamaması ve karar alma süreçlerine öğrencileri dahil etmemesi, beraberinde güç kullanma zorunluluğunu getirmektedir zira güç olmadan öğrencilerin söz konusu yolda ilerlemelerini sağlamak mümkün olmayacaktır. Bu doğrultuda güç teması altında öğretmenlerin kullandıkları güç kaynakları, öğretmenlerin güce bakış açısı ve güç karşısında öğrencinin durumu ele alınmaktadır.

Öğretmenlerin Kullandıkları Güç Kaynakları

Öğretmenler gücü, öğrencileri kontrol etmek ve disiplin sağlamak adına kullanmaktadır. Öğretmen elindeki farklı güç kaynaklarıyla öğrenciyi "ödüllendirebilir, cezalandırabilir, dışlayabilir ve yükseltebilir" (Steiner, 2003, s. 13; Akt. Dussel, 2010). Güç kaynakları sınıf ortamında gelişen olaylara bağlı olarak işe koşulmaktadır. Öğretmenler içinde bulundukları durumla bağlantılı olarak farklı güç kaynaklarını tercih

etmektedir. Öğrencilerle yüzleşmekten korkan öğretmenler daha yapıcı olduğunu düşündükleri ödül gücünü kullanırken bazı öğretmenler öğrencileri cezalandırmaktadır.

Ödül. Öğretmenler, öğrencilerin odaklanması ve güdülenmesi için ödül gücünden yararlanmaktadır. KÖT2E kodlu öğretmenin "Ben bazen öğrencileri güdülerim, bir şeker alırım, bir çikolata alırım, kendi yaptığım karakalem resim çalışmalarından hediye ederim. Bu da iyi bir dönüş sağlıyor" ifadelerinde görüleceği üzere öğretmen kişisel olmayan ödül gücünden (French ve Raven, 1959) faydalanmakta, öğretmenin öğrencilere ödül olarak verdiği, öğretmen tarafından yapılan kara kalem resim ve çikolata öğrencileri güdülemektedir. Öğretmenler ders içinde öğrencinin dikkatini çekmek amacıyla ödül gücünü kullanabilmektedir. Kişisel ödül gücünün (French ve Raven, 1959) kullanıldığı KG2K9 kodlu sınıfta (05.12.2024 tarihli gözlem) öğretmen öğrencilerin bir soruyu bilmeleri üzerine kendilerini alkışlamalarını istemiş, öğrenciler durumu abartınca öğretmen öğrencileri uyararak kontrolü sağlamak durumunda kalmıştır. Ödül gücünün başka bir güç türüne dönüştüğü bu durum öğretmen öğrenci ilişkilerinde gücün görünümü ve karmaşıklığı hakkında fikir vermektedir. Öğretmenlerin sürekli kullandıkları ve her durumda işe koştukları tek ve mükemmel bir güç türü yoktur. Güç türleri duruma ve bağlama göre kullanılmaktadır. KG1K10 kodlu sınıfta 05.12.2024 tarihinde yapılan gözlemde klasik yöntemlerden biri olan artı eksi sistemi kullanılmıştır. Öğretmen soruyu bilenlere artı verileceğini ilan ettiğinde öğrenciler soruyu çözmek için çabalamıştır. Artılar sınıf ortamında bir çeşit sermaye olarak görülmekte ve çoğu öğrenci tarafından önemli sayılmaktadır.

Sınıf ortamında kurallar, sınırlar ve konumlar bellidir. Öğrenciler bunlar aracılığıyla sıkıştırılmakta, artı toplayarak kendilerine nefes alabilecek alanlar açmaktadır. Öğretmen bu sistemin uygulayıcısı olarak görülebilir ve bu sebepten gücün öğretmende olduğu söylenebilir fakat öğretmenin, öğrencilerin dikkatini çekmek ve disiplini sağlamak adına bu sisteme muhtaç olduğu unutulmamalıdır. Güç, bu örnekte olduğu gibi çelişkili bir kavramdır. Güçlü olduğu düşünülen taraf güç kullanmaya mahkumdur ve tam olarak bu durum onu zayıflatmaktadır. Kişinin güç kullanmak dışında herhangi bir çaresinin olmadığı bunun gibi örneklerde görüleceği üzere güç, bir süre sonra ona sahip olan kişiyi bağımlısı haline getirmektedir. Nitekim KG1K10 kodlu sınıfta yapılan 05.12.2024 tarihli gözlemde artı eksi sisteminin kullanılmasının, öğretmenin ödül ceza sistemine başvurmasının nedenleri net bir şekilde görülmüştür. Bu derste öğrenciler öğretmenle aleni bir şekilde dalga geçmiştir. Öğretmenin hastalık sebebiyle kısılan sesini

taklit eden öğrencilerle direkt olarak yüzleşmek istemeyen öğretmen, yerdeki çöpleri bahane ederek "Sesimin kötü olduğunu biliyorum ama yerdeki çöp benim sesimden daha gerçek. Kaldır oğlum o çöpü" demiş ve dolaylı yoldan durumu kontrol altına almaya çalışmıştır. Öğretmenle dalga geçmeleri sebebiyle direkt bir uyarı almayan ve herhangi bir yaptırıma uğramayan öğrenciler davranışlarını sürdürmüş ve neticede öğretmen bu öğrencilerden birinin yerini değiştirmiştir. Öğrenci için ceza olarak görülebilecek bu yaptırım sonrasında davranışlar değişmemiş ve öğretmen pes ederek dersine odaklanmıştır. Bu gözlemin aksine KG4K11 kodlu sınıfta 05.12.2024 tarihinde yapılan gözlemde öğretmen herhangi bir güç kaynağını kullanmak durumunda kalmadan disiplini sağlayabilmiştir. İki gözlem arasındaki fark, KG1K10 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıfta Matematik dersini vermekte olan kadın öğretmenin güce olan bağımlılığını, kullandığı artı eksi sisteminin disiplini sağlama noktasında elindeki en önemli araç olduğunu göstermektedir. Üstelik bu araç tüm sınıfta karşılık görmemekte, hatta öğretmenin yer değişikliği cezası bile davranış değişikliğine neden olmamaktadır. Bu sebeple KG4K11 kodlu 05.12.2024 tarihli gözlemdeki kadın öğretmenden farklı olarak KG1K10 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıftaki öğretmen güç kaynaklarını ve farklı stratejileri kullanmak zorundadır.

Ceza. Ceza, öğretmenlerin sınıfta disiplinin bozulduğu durumlarda kullandıkları, öğrencinin düzeni bozan davranışlarını durduran bir dış denetleme aracıdır (Sadık ve Yalçın, 2021). Öğretmenler öğrencileri cezalandırmak için sınıf dışına çıkarma, puan kırma, ödev verme, bağırma gibi farklı yöntemleri kullanmaktadır (Can ve Arslan, 2018). Çalışmanın katılımcısı olan öğretmenler, öğrencilerin istenmeyen davranışlarını ilk olarak sert davranma, bağırma, sinirini gösterme gibi yöntemlerle sonlandırmaya çalışmaktadır. Öğretmenler ders içi süreçlerde düzenin bozulduğu durumlarda "önce uyarıda bulunmakta" (AÖC4K), uyarının işe yaramaması durumunda "bağırıp çağırmakta" (AÖC7E) ve son olarak "disiplin [kurulu] gibi alanlara" (AÖT4K) başvurmaktadır. AÖT4K kodlu öğretmen, eğitim ortamını tehdit eder boyuta gelen öğrenci davranışları karşısında son çarenin disiplin kurulu olduğunu fakat bu yöntemi etkili bulmadığını belirtmektedir. Öğretmenler öğrencileriyle ilişkilerinde cezayı, eğitim süreçleriyle bağlantılı olarak vermektedir. Cezaların odak noktası öğrencilerin eğitim hayatını etkileyen notlardır. Not, bir tehdit unsuru ve cezalandırma yöntemidir (KÖT4E, KÖC1K). KEG1K10 kodlu sınıfta 11.12. 2024 tarihinde yapılan gözlemde, öğretmen ödevini yapmayan öğrencileri eksi vererek cezalandırmıştır. Notlar ve ödevler üzerinden

cezalandırma sık karşılaşılan bir yöntem olmakla birlikte KEÖT2K kodlu öğretmen, cezalandırmada notun öne sürülmesinin eskisi gibi bir etkisi olmadığını belirtmektedir. Cezalandırma ile ilgili en dikkat çekici ifadeler KÖC5K kodlu öğrenciye aittir. KÖC5K kodlu öğrenci işlerin çığırından çıkmamasının tek yolunun "öğrenciyi yola sokacak cezalar" olduğunu belirtmektedir. Öğrenci sınıf ortamında yaşanan ve sınırları fazlasıyla aşan olaylara karşı yaptırım uygulanması ve gerekirse bazı öğrencilerin okuldan atılması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcı öğrencilerden KEÖC5K not dışında, disiplin kurulunun öğretmenler tarafından tehdit unsuru olarak kullanıldığını belirtmektedir. Öğrenci bu yöntemi faydalı bulmakta, sınıf düzeninin sağlanması noktasında disiplin kurulunun işlevsel olduğunu belirtmektedir. Bu ifadeler, öğretmenlerin sınıf düzenini sağlayamadıkları durumlarda başka bir yapının gücünü devşirdiklerini göstermektedir. KÖC5K ve KEÖC5K kodlu öğrencilerin ifadeleri, sınıf düzenini bozan davranışların yalnızca öğretmenin problemi olmadığını, öğrencilerin de durumdan etkilendiklerini göstermektedir. Eğitim almak için okula geldiklerini ifade eden KÖC5K ve KEÖC5K kodlu öğrenciler öğretmene hak vermekte, sınıfta öğretmen tarafından kullanılan farklı güç kaynaklarını meşru görmektedir. Öğretmenlerin, verdikleri tepkilerde uç noktalara gidebildiğini, KEÖC2E kodlu öğrenci, "İnanılmaz tehditkâr konuşuyor. Sürekli bağırıp çağırıyor. Ne yapsak suç. Karşısındakinin kendisine yanıt veremeyeceğini düşünerek söylüyor" ve KEÖC4K kodlu öğrenci, "Bağırmaya başlıyor. Onun [öğrencinin] yanına gidip daha aşağılayıcı sözler söyleyebiliyor bazen" ifadeleriyle dile getirmektedir. Ders içi süreçlerde düzen sağlanması noktasında öğretmenlerin ilk tepkisi "hemen susturmaya ve dikkati toplamaya çalışmak"tır (AÖC6K).

Öğretmenler öğrencilere bağırmakta, kızmakta ve sinirlenmekte fakat AÖC2K kodlu öğrencinin ifade ettiği üzere öğrencilerin eylemlerinin nedenini merak etmemektedir. Araştırmacının okullarda bulunduğu süre boyunca nöbetçi öğretmenleri gözlemleme fırsatı olmuş ve bu gözlemler AÖC2K kodlu öğrencinin ifadeleriyle benzerlik göstermiştir. Söz konusu gözlemlerde ve katılımcı ifadelerinde görüleceği üzere öğrenciyi kontrol etme hedefi, öğrenciyle kurulan ilişkiyi ikame etmektedir. Öğrenci, öğretmenlerinin gösterdiği davranışlara alıştığını belirtmekte, öğretmenleriyle arasındaki iletişim eksikliğinin farkında olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda cezalandırma, tehdit etme ve bağırma gibi yöntemler kısa süreli bir düzen sağlamakta, öğretmen ve öğrenci arasında iletişim kurulmadığında düzen kalıcı olmamaktadır. Öğrenciler bu yöntemlere alışkın oldukları için dersin düzenini bozan davranışlar tekrarlanmakta, öğretmen aynı yöntemleri bir kez daha uygulamakta ve böylece eğitim ortamında yalnızca gün

kurtarılmakta, öğrenciler öğretmeni ve eğitim ortamını benimsememektedir. AÖC6K'ya göre, bu döngü içinde bazıları başarılı olmakta "bazılarında ise o işlem biraz uzun sürmektedir". İşlemin uzamasının nedeni sorulduğunda öğrenci, Otorite temasının, Otorite Olamamak kategorisinin Umursamamak kodu altında ele alınan fikirlerini dile getirmiş ve bazı öğretmenlerin "öğrencide bıraktığı etkileşim" nedeniyle öğrenciler tarafından umursanmadığını belirtmiştir. Öğrencinin bahsettiği etkileşim, öğretmenin öğrencilerle kurduğu ilişkidir. Bu örnek, öğretmenin otorite olma ve sınıf düzenini sağlama noktasında, öğrencilerle kurduğu ilişkinin önemini göstermektedir. Öğretmenler arasında sınıf düzenini sağlama konusundaki farklılıklar öğretmenlerin güçlerindeki farklılığa işaret etmektedir. Öğretmenler ceza söz konusu olduğunda kökleri eskiye dayanan, uzun yıllar boyunca sınıf ortamında kullanılmış bir yöntem olan fiziksel gücü farklı bir görüntü altında kullanmaya devam etmektedir. Katılımcı öğrencilerin ve KEÖT4K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadelerinde, eski yıllarda açık bir biçimde, sistematik ve farklı araçlarla uygulanan fiziksel şiddetin günümüzde "şaka adı altında" kullanıldığı görülmektedir. AÖC2K kodlu öğrenci, fiziksel şiddetin günümüz koşullarıyla uyumsuzluğunu ve değişim gerekliliğini "özellikle bu devirde" ifadeleriyle belirtmektedir.

> KEÖC2E: Bu şaka amaçlı bile olsa bir tane vuracağım şimdi, bir tane geçireceğim falan.
> AÖC2K: Bazen şiddete başvuruyorlar. Şaka adı altında şiddete başvuruyorlar. Şahsen ben sevmem teması, bence bir öğretmen şaka adı altında bile olsa kız olsun erkek olsun hiçbir öğrencisine temas etmemeli. Özellikle de bu devirde.
> KEÖT4K: Sert olmam gerekiyor. Mesela şöyle, en son iki hafta önce öğrencinin telefonunu çöpe fırlattım. Sesim kısılmasın diye masaya vuruyorum mesela. Öğrenciye yönelik bir şey tabii ki yok ama şaka yollu da olsa gösteriyorum o sertliği.

Öğretmenlerin kullandıkları cezalandırma yöntemleri bir süre sonra öğrencinin korkuyu benimsemesine ve hareketlerini otomatikleştirmesine neden olmaktadır. Öğrenciler öğretmenlerinden azar işitmemek ve arkadaşlarının yanında küçük düşmemek adına davranışlarına çeki düzen vermektedir. Bu durum daha önce belirtilen korku ve saygı arasındaki farkı ve korkunun, gücün kullanılması sonucu ortaya çıktığını göstermektedir. Öğretmen cezalandırma yöntemlerini kullanarak başarıya ulaşmakta, sonuç olarak kurallara uyan ve dersin düzenini bozmayan öğrenciler görmekte fakat arka planda öğrenci, yalnızca korktuğu için söylenenleri yapmaktadır. Öğrenci için gücün kullanılma ihtimalinden doğan korku baskın gelmektedir. Bu durum gözlem yapılan

sınıflarda da fark edilmiştir. KG2K9 kodlu sınıfta (05.12.2024 tarihli gözlem) kendi aralarında konuşan öğrencilerin sesinin yükselmesi üzerine öğretmen ders anlatmayı bırakmış, susarak öğrencilere dönmüş ve bir süre boyunca susmaya devam etmiştir. Sınıfa çöken sessizlik sonrası öğretmen öğrencileri dalga geçerek azarlamış ve dersine devam etmiştir. Öğrenciler kendi aralarında konuşmayı bırakarak not almaya odaklanmıştır. KEG2E11 kodlu sınıfta 12.12.2024 tarihinde yapılan gözlemde öğrenciler arasında geçen diyalog, korkunun öğrencileri şekillendirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu sınıfta, not tutmak istemediğini arkadaşıyla paylaşan bir öğrenci arkadaşından "Oğlum yaz! Kızmasın şimdi sana boş yere" yanıtını almış ve not tutmaya devam etmiştir. Söz konusu sınıflarda yapılan gözlemler, öğrencileri kontrol etmek adına öğretmenler tarafından kullanılan yöntemlerin "başarıya" ulaştığını göstermektedir. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri, korkunun öğrenciler tarafından nasıl benimsendiğini göstermektedir.

> KÖC5K: Hareketlerime dikkat ediyorum. Etmem gerekiyor çünkü bağırsın sinirlensin falan, insanların içinde azarlanmak en sevmediğim şeydir.
> KEÖC5K: Derste biraz da kızıyordu böyle. Şimdi kızınca da öğrencide otomatikman korku oluşuyor. Mesela bir sözlü yaptığında, "acaba bana kızar mı"? Hani bir şey dedin mi yanlış olursa kızar mı korkusu olduğu için o dersten de gittikçe uzaklaşıyorsun.

Öğretmenin Güce Bakışı

Katılımcı öğretmenler güç kullanmakla ilgili fikirlerini kendi öğrencilik yaşantıları üzerinden aktarmaktadır. Öğretmenlere göre öğrenci oldukları dönemde fiziksel şiddet ve ağır hakaretler sıradan olaylardır. Bu durum AÖT4K kodlu öğretmenin belirttiği üzere öğrencilerin görev ve sorumluluklarına dört elle sarılmalarını "sağlamıştır". KÖT3E kodlu öğretmen geçmişte uygulanan şiddetin disiplini sağlamak adına yapıldığını ifade etmekte, bugün öğretmenin elinde disiplini sağlayacak bir aracın olmadığından bahsetmektedir. Öğretmenler güç kaynaklarını kullanmak zorunda olduklarını ifade etmekte, disiplini sağlamak adına gerekli müdahaleleri güç kaynaklarını kullanarak yaptıklarını belirtmektedir.

Güçsüz Olmaz. Güç, bireylerin var olabilmesi için gereklidir. Bireyler seslerini duyurabilmek, sosyal hayata katılabilmek için güce ihtiyaç duyarlar. Eğitim ortamında güç ihtiyacı tarafların konumlarına bağlı olarak değişmektedir (Winograd, 2002). Öğretmenler için güç ihtiyacının kaynağı öğretmenlik mesleğinin getirdiği

sorumluluklardır. Öğretmenler için sınıfta disiplini sağlamanın en iyi yolu ilk andan itibaren öğrencinin geleneksel güç ilişkisinin farkına varmasını sağlamaktır. KÖT3E kodlu öğretmen "Yani öğrencinin öğrenci olduğunu bilmesi gerekiyor" ifadeleriyle geleneksel güç ilişkisine atıfta bulunmaktadır. Benzer şekilde KEÖT2K kodlu öğretmen, "Tanımadan, böyle çok sert, çok disiplinli, aman böyle korkuyoruz moduyla başlarlar ama sonrasında tanıdıkça düşünceleri değişir. O ilk başta disiplini koymamız gerekiyor ya, ondan dolayı" ifadeleriyle, gücü ilk andan itibaren göstermenin gerekli olduğunu belirtmektedir. AÖT2K kodlu öğretmen, öğrencilerle aralarında sevgi ve saygıya dayalı bir ilişki bulunmasına rağmen öğrencinin okul düzenini bozan davranışlarda ısrarcı olması sebebiyle yaptırımla karşılaştığını belirtmektedir. Bu ifadeler öğretmen ve öğrenci ilişkilerinin disiplinle olan ilişkisini göstermektedir. Öğrenci ve öğretmen arasındaki ilişkinin düzeninden önce okuldaki disiplin ve düzen düşünülmekte ve bu doğrultuda gereken yapılmaktadır.

Eski-Yeni Kıyaslaması. Okulların, hükümetler tarafından yasaklanana kadar kullandıkları en yaygın disiplin sağlama yöntemi yabancı kaynaklarda "corporal punishment" (Heekes, Cruger, Lester ve Ward, 2020) olarak geçen fiziksel şiddet uygulamasıdır. Türkiye'deki okullarda da uygulanan bu yöntem, bu araştırmanın katılımcılarının ifadelerinde görüleceği üzere bir neslin yetiştirilme biçimi olarak görülmektedir. Y kuşağına mensup öğretmenler, fiziksel şiddetin norm sayıldığı bir düzende yetiştirilmiştir. KÖT3E kodlu öğretmen, fiziksel şiddet uygulamasının disiplini sağlamak adına yapıldığını ifade etmekte fakat şiddete karşı olduğunu eklemektedir. KEÖT1K kodlu öğretmen, "Öğretmenler psikopattı. Hemen sıfırı basarlardı. Yok saçın şöyle yok bu böyle bahanelerle döverlerdi. Erkek arkadaşlarımızı kötü döverlerdi yani. Herkesin içinde rencide eder, döverlerdi" ifadelerini kullanmakta ve kendi öğretmenleri tarafından uygulanan bu tarz yöntemlerin yanlış olduğunu düşünmektedir.

AÖT3E kodlu öğretmen fiziksel şiddet uygulayan öğretmeni "yetersiz" olarak niteleyerek, fiziksel şiddet uygulamanın öğretmeni nasıl konumlandırdığını göstermektedir. AÖT3E'ye göre fiziksel şiddet uygulayan öğretmen, bunu kendi yetersizliğini kapatmak için yapmaktadır. AÖT4K kodlu öğretmen, "öğretmenlerimizden laf işitmemek adına görev ve sorumluluklarımızı yapardık" ifadesini kullanmaktadır. Bu ifade, günümüzde, öğretmenin kullandığı ceza yöntemlerinin yarattığı ve öğrenciler tarafından benimsenen korkunun, öğretmenin kendi öğrencilik döneminde de var olduğunu göstermektedir. AÖT2K kodlu öğretmen, bir derste, sırasının altında kalan bir

kitabı öğretmenin fark etmesi üzerine kitabı yırttığını anlatmakta ve "Öğretmenimiz benim kitabımı yırtmıştı, açık görmüştü ya. O zamanki anlayışta cezalar da bir farklıymış demek ki" ifadeleriyle, kendi öğrencilik döneminde öğretmenleri tarafından verilen cezaların örneğini vermektedir. AÖT1E kodlu öğretmen, aşağıda yer alan ifadelerinde, akranlarının yanında öğretmeninden fiziksel şiddet gören öğrencilerin eğitim haklarının ellerinden alındığını aktarmaktadır. Öğretmenlerin geçmişle günümüzü kıyasladıkları ifadeler, öğrencilerin "istendik" bir biçimde yetiştirilmesi adına farklı güç kaynakları kullanıldığını, fiziksel şiddetin en üst sınırdan uygulandığını ve öğrencinin birey olarak değil nesne olarak görüldüğünü göstermektedir. Böyle bir durumda öğretmen ile öğrenci arasında kurulan ilişki üzerinden yeşeren bir otorite olma durumu yoktur. Yalnızca, geleneksel güç ilişkilerine atıfta bulunan, bir tarafın gücü adeta bir nesne gibi sahiplendiği, diğer tarafın çaresizce güce maruz kaldığı bir zorbalık rejimi vardır.

> AÖT1E: Yani dinlemiyordu, biraz da şiddet eğilimi vardı, bize şiddet uygulardı, dolayısıyla onunla bir türlü iletişim kuramıyorduk, iletişim sadece benimle ilgili değil diğer arkadaşlarım da aynı şekilde o hocalarımla hemfikirdik, hatta lakabı da kemik kırandı. Kemik kıran derdik. Biraz ideolojik bakardı hayata, pedagojik olmaktan çok ideolojik bakardı ve maalesef o yaştaki çocuklara da o pencereden bakardı ve şiddet uygulardı. Birçok arkadaşımız biliyorum, isimlerini dahi sayarım şu anda bırakıp eğitim hayatlarına son verdiler, Orta Asya ve Turan'la ilgili bir marşı ezberlemedikleri için dayak yediler ve korkunç, sınıfın ortasında yemişlerdi o dayağı yani çok üzülüyorum, onlar ara ara aklıma geliyor, biz bir şekilde ezberlemiştik onu, korku belası, onlar ezberleyememişti, o şiddeti uyguladı onlara ve sonradan öğrendiğime göre İstanbul'da tekstil işi yapıyor o arkadaşlar da. Çorap falan satıyorlar, toptancılığını falan yapıyorlar diye duyuyorum, kendi memleketimin çocukları olduğu için sorarım ara ara ama onların eğitim hayatını orada bitirmişti.

Güç Karşısında Öğrenci

Zıtlaşmalar – Sorgulamalar. Zorlayıcı güç, güce maruz kalan tarafın cezalandırılacağına inanmasıdır (French ve Raven, 1959). Öğretmenler zorlayıcı güç olarak görülen cezalandırma ve tehdidi sınıf ortamında sıkça kullanmaktadır. Alkan ve Erdem (2019)'e göre güce karşı verilen direnme tepkisi zorlayıcı gücün kullanılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bazı öğrenciler öğretmenleri tarafından susturulmaları ve tehdit edilmeleri durumunda tepkilerini ortaya koymaktadır. AÖC7E kodlu öğrenci, "küfretmeden, bağırmadan, hoca konuşan öğrenciyi gayet nazik bir şekilde, anlayışlı bir şekilde uyarabilir" ifadesiyle, öğretmenlerin disiplini sağlamak adına güç kullanmak yerine öğrenciyle iletişim kurması gerektiğini belirtmektedir. AÖC7E kodlu öğrenciyle

benzer şekilde AÖT2K kodlu öğretmen, "Gençlerle güç tartışmasına ya da yarışına girilirse ergenler gücü bırakmaz. Onlar hata yapar yanlış yapar ama güçlüyüm demek isteyebilir bazıları özellikle. O yüzden o güç gösterisi değil, hani çocuğa güç uygulama, ben bilirim ben ederim değil de biz biliriz, araştırırız, yaparız, benim de yanlışım olabilir" ifadelerini kullanmaktadır. Öğretmen, öğrencilerin, güç ilişkilerinin pasif tarafı olarak görülmemesi gerektiğini belirtmektedir. KÖC3K kodlu öğrencinin, "Bizim düşüncemizi takmaları için inatlaşıyoruz daha doğrusu öğretmenlerle. Yani bizim kimse fikrimizi sormadı. Ben böyle yapmak isterim. Ben de bir bireyim, sonuçta insanım" ifadeleri, AÖT2K kodlu öğretmenin dikkat çektiği, öğrencilerin, güç ilişkilerinde aktif olarak yer aldığı fikrini desteklemektedir. Güç ve otorite kavramları arasındaki fark, KEÖC2E ve AÖC3E kodlu öğrencilerin aşağıda yer alan ifadelerinde görülmektedir. Öğrenciler, geleneksel güç ilişkisi içindeki konumlarını ve güçsüzlüklerini kabul etmekle birlikte öğretmenlerin güç uygulama noktasında uçlara varan davranışlarını eleştirmektedir. Öğretmenin güç sahibi olması, gücü sınırsızca ve zorbalığa varacak şekilde kullanması için yeterli bir sebep değildir ve güce maruz kalan taraflar bu durumu sorgulamakta ve öğretmeni otorite olarak görmemektedir. Güç kullanımının olduğu yerde otorite olunamamaktadır (Arendt, 2006).

> KEÖC2E: İşte efendim "dersten bırakacağım, sınıfta bırakacağım, eksi vereceğim" gibi tehdit eden hocalarla daha çok zıtlaşıyoruz. Bir işe de yaramıyor. Bağırıp çağırmalar işte tehdit etmeler, yok eksi vereceğim notunuzdan düşüreceğim, sınıfı geçirmeyeceğim size, dersten bırakacağım. Bunu yapan çok hocamız var. Bunu otorite kurmak adı altında yapıyorlar ama doğru bir şey değil. Öğrenci dersten soğuyor, öğretmenle zıtlaşmaya başlıyor. Öğrencinin yapmayacağı varsa da yapıyor. 'Ya işte bak, bunu neden yapıyorsun, gel yapma, dersi dinle', bu tarz samimi işte babacan şekilde yaklaşmaya çalışsalar zaten öğrenci durduk yere hocayla zıtlaşmaz, inatlaşmaz. Cevap verenler [öğrenciler] oluyor ki yanlış yaptıklarını düşünüyorum ben. Şimdi tamam karşındaki [öğrenci] senden güçsüz, sana muhtaç, senin ona vereceğin nota muhtaç ama bunu böyle üste çıkmak için otorite adı altında karşındakini ezmenin, ona kendini kötü hissettirmenin bir manası yok yani.
> AÖC3E: Kendilerini bizden çok daha üstün görmemeleri lazım. Üstün olduklarını zaten hepimiz biliyoruz da kral ve köle gibi olmamıza gerek yok.

Kabul, Korku ve Sinme. Katılımcı öğrencilerden bazıları, güç karşısında korku temelli bir kabul göstermektedir. Öğretmenin bağırması, sinirli olması ve hakaret etmesi öğrencilerin durumu kabullenip sinmelerine neden olmaktadır. AÖC6K kodlu öğrenci, korktuğu ve bir şey söylemeye çekindiği zamanlar olduğunu belirtmekte, benzer şekilde AÖC4K kodlu öğrenci, bir öğretmeninden bahsederken, öğretmen sınıfa girdiğinde

herkesin korkudan sustuğunu ifade etmektedir. Öğrenciler öğretmenlerin korkutma temeline dayanan ve tekrarlayan davranışları karşısında seslerini kaybetmekte ve dersleri sorunsuz şekilde geçirmeye odaklanmaktadır. KG2K9 kodlu sınıfta (05.12.2024 tarihli gözlem) kafasını sıraya koyup dinlenen bir öğrenci, öğretmenin kendisine döndüğünü fark ettiği an kafasını kaldırıp not almaya başlamıştır. Bu gözlem, öğrencilerde kökleşmiş korkuyu göstermektedir. Öğretmenin herhangi bir uyarıda bulunmasına gerek kalmadan tedirgin bir biçimde not almaya başlayan öğrenci, öğretmenin tepkisinden korktuğu için kendisinden beklenen davranışı gerçekleştirmiş ve böylece kendisi adına olası bir felaketten kurtulmuştur. AÖC8E kodlu öğrencinin "Her şeyi söyleyemiyorsun. Soru soramıyorsun. Tersler diye düşünüyorsun" ifadeleri öğretmenin korkutan davranışlarının, zamanla iletişimin kesilmesine neden olduğunu göstermektedir.

Öğretmenler sınıf ortamında düzen ve disiplinin sağlanması adına farklı güç kaynaklarını kullanmaktadır. Bu güç kaynakları ödül ve zorlama olarak da bilinen cezadır. Öğretmenler artı eksi sistemi, çikolata gibi somut ödülleri güç kaynağı olarak kullanmaktadır. Öğrencilerin davranışlarını kontrol etmek adına "şaka adı altında" şiddete başvuran öğretmenler bulunmakta, öğretmenler çoğu zaman tehdit ve uyarı ile kontrolü sağlamaya çalışmaktadır. Öğretmen tarafından uygulanan bu güç kaynakları karşısında öğrenciler zıtlaşma ve sorgulamayı seçebilmekte, bazı öğrenciler durumu kabullenip korku duyarak sinmektedir. Öğretmen ve öğrencilerin güç ve otorite kavramlarıyla bağlantılı olarak sergiledikleri bu gibi davranışların arkasında yatan toplumsal ve kültürel durumlar Sosyokültürel Boyut teması altında işlenmektedir.

Sosyokültürel Boyut

Öğrenciler ve öğretmenler, sınıf ortamına ailelerinden öğrendikleri davranış kalıplarını ve alışkanlıklarını taşımaktadır. Bu noktada, bireylerin alışkanlıkları ve davranış biçimleri habitus kavramı ile açıklanmaktadır. Habitus, bireylerin yatkınlarını ifade etmekte ve toplum içindeki davranışlarını şekillendirmektedir. Habitus aile tarafından bireye aktarılmaktadır. Bireylerin habitusları farklı bağlamlarda görünür olmaktadır. Bu bağlamlardan biri olan okul ortamında öğretmenler ve öğrenciler arasında gelişen ilişkiler, tarafların ailelerinden öğrendikleri doğrultusunda şekillenmektedir. Öğretmenler ve öğrenciler, içinde büyüdükleri kültürü okul ortamına taşımaktadır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin habituslarını anlama noktasında, aile yaşantıları,

büyüdükleri ortamdaki otorite figürlerinin özellikleri, bu figürlerle kurdukları ilişkiler önemli görülmektedir. Öğretmenin Sosyokültürel Arka Planı kategorisi altında öğretmenlerin, Öğrencinin Sosyokültürel Arka Planı kategorisinde öğrencilerin içinde büyüdükleri kültür; Eğitim Ortamında Güç, Otorite ve Kültür kategorisi altında tarafların sınıf ortamına taşıdıkları kültürün öğretmen öğrenci ilişkilerine yansımaları ele alınmaktadır.

Öğretmenin Sosyokültürel Arka Planı

Öğretmen öğrenci ilişkileri ve bu ilişkilerde güç ve otoritenin ortaya çıktığı noktalarda, öğretmenlerin ve öğrencilerin ailelerinden miras aldıkları kültürün etkili olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin miras aldıkları kültür, habitus kavramına karşılık gelmektedir. Katılımcıların habitusları hakkında fikir edinmek için, çocukluk dönemleri ve aile yaşantıları göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcı öğretmenler çocukluk dönemlerinden ve aile yaşantılarından bahsederken şartların zor olduğu bir dönemi betimlemektedir. Öğretmenlerin çocukluk yaşantılarına dair en belirgin durum ebeveynlerin katı, sert ve şiddete meyilli oluşlarıdır. Öğretmenler çocukluk dönemlerini ev içinde ve dışında çalışarak geçirdiklerini belirtmektedir. Öğretmenlerin ailelerine destek olmak adına yaptıkları işlerin toplumsal cinsiyet rollerine uygun olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenler kardeşlerinin bakımını üstlendiklerini belirtmekte, erkek öğretmenler tarlada ya da ev dışında çalıştıklarını ifade etmektedir. Katılımcı öğretmenlerden bazıları özgür bir ailede, fikirlerini beyan etmekten çekinmedikleri bir çevrede yetiştiklerinden bahsetmektedir. Öğretmenlerin çocukluk dönemlerine dair bu ifadeler sınıfa getirdikleri ve öğretmenlik pratiklerine yansıyan kültür ve anlayışla ilgili fikir vermektedir.

Güzel Bir Çocukluk. Katılımcı öğretmenlerden bazıları çocukluk dönemlerinin keyifli geçtiğini belirtmektedir. Öğretmenlerin çocukluk dönemlerini betimlerken kullandıkları "baskı", "özgür bir aile", "çatışma yaşamama" ifadeleri öğretmenlerin ailelerinden miras aldıkları davranış biçimlerini göstermesi bakımından önemlidir. AÖT4K kodlu öğretmen ev ortamında kararların ortak alındığından bahsetmekte, bu durum, öğretmenin ailesinde çocukların geleneksel rollere sıkıştırılmadığını göstermektedir. Öğretmen böylece ailesinden çocukların ifade hakkı bulunduğunu ve karar alma süreçlerine katılım sağlayabileceklerini öğrenmiştir. AÖT4K kodlu

öğretmenin, öğrencileriyle ilişkilerine dair "empati oluşturup ona göre davranmaya çalışıyorum" ifadesi, öğretmenin ailesinde gördüğü davranış biçimlerini sınıf ortamına yansıttığını göstermektedir. Öğretmen habitusu gereği, sınıf ortamında öğrencilerle iletişim kurmakta ve onlarla empati yapmaktadır. KEÖT3K kodlu öğretmen geleneklere bağlı bir ailesinin olduğunu fakat bu durumun güç ve otorite bağlamında bir sorun oluşturmadığını belirtmektedir. Öğretmenin sözünü ettiği gelenekler, otoritenin meşruiyet kazanmasını sağlamış ve bu durum güç kullanmaya gerek kalmadan aile içindeki düzenin devam etmesini sağlamış olabilir. Kişilerin aileleriyle ilişkilerinde fikirlerini beyan ederek bağımsız bir birey olduklarını göstermesi önemlidir fakat yaşamın devamı için ihtiyaçların giderilmesi gerekmekte ve Malinowski (2020)'nin belirttiği üzere bu ihtiyaçlar gelenekleri içine alan kültür sayesinde giderilmektedir. Çocukların, doğdukları andan itibaren ihtiyaçlarını gidermek için yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duymaları doğal bir şekilde gelişen hiyerarşik bir ilişki yaratmakta, ilerleyen yıllarda gelenekler aracılığıyla söz konusu ilişki meşruluk kazanmaktadır. Öğretmenin ailesiyle ilgili fikirleri öğretmenlik pratikleriyle örtüşmekte, öğretmen geleneklere bağlı bir görüntü sergilemekte fakat sert güç kaynaklarının kullanımını onaylamadığını belirtmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmen için gelenekler ve geleneklerin meşru zemininde otorite olmak önemlidir. Süreç içinde farklı güç kaynakları kullanılabilir fakat bunların acımasızlık boyutuna ulaşarak öğrencinin bireyselliğini etkilememesi gerekmektedir. KÖT1E kodlu öğretmen, memur bir ailede büyüdüğünü, annesiyle yaşadığını ve herhangi bir çatışma yaşamadıklarını belirtmektedir. Annesiyle fikir paylaşımında bulunduklarını ifade eden KÖT1E, kendi öğrencileriyle benzer bir ilişki kurduğunu belirtmektedir. Öğretmenin, "Öğrencilerimle ilişkilerim iyidir genelde. Kızarım ama konuşuruz, çözeriz" ifadeleri, ev ortamında yapılan fikir paylaşımlarının izlerini taşımaktadır. Öğretmen iletişim kurmanın önemli olduğu bir ailede büyümüştür ve öğretmenlik pratiklerinde bu davranışları sürdürmektedir.

Sert – Otoriter – Katı Ebeveynler. Bazı öğretmenler anne ve babalarının otoriter olduklarından söz etmekte, sert ve katı uygulamaların aile içinde görüldüğünü belirtmektedir. KÖT3E kodlu öğretmenin ifadeleri toplumsal cinsiyet rollerinin istisnalarından biridir. Öğretmen, ailesinin anaerkil bir aile olduğunu ve yönetimde annenin bulunduğunu belirtmektedir. Aynı öğretmen annesinin şiddet eğilimli olduğundan bahsetmektedir. KÖT3E kodlu öğretmen otoriter bir ailede büyüdüğünden söz etmektedir. Aynı öğretmenin öğretmen öğrenci ilişkisinde güç ve otoriteye dair

“öğrencinin öğrenci olduğunu bilmesi gerekiyor” ifadesiyle geleneksel güç ilişkilerine atıfta bulunduğu görülmektedir. Otorite figürleriyle ilk olarak ailede tanışan öğretmen, ailesinde gördüğü davranışları ve fikirleri meslek hayatında benimsediğini göstermektedir. Benzer şekilde KEÖT2K kodlu öğretmen babanın yoğun çalışması sebebiyle otorite figürünün anne olduğundan bahsetmektedir. İlk bakışta toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkıldığı hissini veren bu ifadeler, annenin otorite figürü olarak görülmesinin ardında fiziksel olarak evde bulunamayan baba figürünün olduğu göz önünde bulundurulduğunda toplumsal cinsiyet rollerinin değişmediğini göstermektedir. Öğretmenin ifadelerinde geçen, annenin çocukları kontrol etmek için baba ile tehdit etme davranışı bu durumu doğrulamaktadır.

KÖT5E kodlu öğretmenin ifadeleri kültürün bölgelere göre farklılaştığını göstermektedir. Öğretmen Urfa’da doğup büyüdüğünden bahsetmekte, “kültürün gerektirdiği şekilde” yetiştirildiğinden söz etmekte ve söz konusu kültürde disiplinin önemini belirtmektedir. Aynı öğretmen sınıf içindeki pratiklerini anlatırken “Derste biraz disiplinli denebilir” ifadesini kullanmakta, bu durum öğretmenin ailesinden öğrendiklerini sınıf ortamına yansıttığını göstermektedir. KEÖT4K kodlu öğretmenin, “Muhafazakar bir aileydi. İşlerine geldikleri gibi, bazı konularda çok baskı yaptılar, bazı konularda ise rahat bıraktılar” ifadeleri, öğretmenin, davranışları konusunda belirsizliğin olduğu otorite figürleriyle büyüdüğünü göstermektedir. Aynı öğretmen, ders içi süreçlerde öğrencileriyle kurduğu iletişime dair “Sert olmam gerekiyor. Şaka yollu da olsa gösteriyorum o sertliği” ve “bakıyorum öğrenci bir tık sıkıntılı bir öğrenci, karışmıyorum ona” ifadelerini kullanmaktadır. Öğretmen, anne ve babasıyla ilişkilerinde baskının dozunun konuya göre değiştiğini ifade etmekte, öğrencileriyle ilişkilerinde benzer bir davranışı göstererek yerine göre sert davranmakta, bazı durumlarda ise geri çekilmektedir. KÖT2E kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadeleri öğretmenin ailesinden öğrendiklerinin ve kendisine aktarılan kültürün sınıf ortamına taşındığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu ifadeler, KÖT2E kodlu öğretmenin sınıf ortamında otorite olmakla ilgili “Girdiğin ilk derste öğrencilere o otoriteyi, otorite sahibinin, söz sahibi olanın öğretmen olduğunu, ilk derste adını koyup öyle devam etmek gerekiyor” ifadeleriyle benzerlik göstermektedir. Söz konusu öğretmen “Hatta ben bile babamın öğrencisi oldum” ifadesiyle babasının mesleki pratiklerinde tanıklık ettiği “otoriter” olma davranışlarını meslek hayatında uygulamaktadır. KÖT2E kodlu öğretmenin “korkardık da severdik de babamı” ifadesinde belirttiği korku ve sevginin bir araya gelerek oluşturduğu otorite olma durumu, kendi meslek hayatında öğrencilerin kendisini baba

olarak görmesiyle benzerlik göstermektedir. Bu örneklerde görüldüğü üzere aile ve aile tarafından aktarılan kültür öğretmenin mesleki pratiklerini ve öğrencileriyle ilişkilerini şekillendirmekte, öğretmen ve öğrenci arasındaki güç ilişkilerini ve öğretmenin otorite olma durumunu belirlemektedir.

> KÖT2E: Babam Hasanoğlan Köy Enstitüsü mezunuydu. Böyle otoriter ve yani bir bakıma bende babamın meslekteki bir iz düşümü gibiyim diyebilirim. Sert bir ilişkimiz vardı. Korkardık da severdik de babamı.

Aileden Öğrenilenler. Öğretmenlerin ailelerinden öğrendiklerinin merkezinde çalışmaya verilen önem bulunmaktadır. Bu durum ailenin kalabalık olması ve yaşanılan yer ile bağlantılıdır. AÖT2K kodlu öğretmenin ifadeleri, kız çocuklarının ev içindeki durumunu göstermektedir. Abla figürü olarak kardeşlerinden sorumlu olan öğretmen çocukluk döneminde otorite olarak görüldüğünden bahsetmekte ve "yumuşak bir ablaydım" ifadesiyle nasıl bir otorite figürü olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmenin otorite olmak ve güç kullanmak ile ilgili "öğrenciye şey gibi davranmak lazım, benim de yanlışım olabilir doğrusunu araştırırız" ifadelerinde belirttiği işbirlikçi fikirleriyle uyuşan ifadeleri, çocukluk yaşantılarının ve kültürün öğretmen öğrenci ilişkilerini şekillendirdiğini göstermektedir. Öğretmen erken yaşlarda otorite olmuş, çocukluk döneminde "yumuşak" bir otorite figürü olduğundan bahsetmiştir. Öğretmenin bu yaşantıları ve fikirleri, öğretmenlik pratiğine yansıttığı görülmektedir. Öğretmenin, sorumluluğunu aldığı kardeşlerinin, ablalarının söylediklerini yapmasının arkasında "büyüğe karşı bir şey" bulunmaktadır. Bahsi geçen "şey" saygıdır. Büyüklere duyulan ve aileler tarafından kişilere aktarılan bu gibi değerler öğretmenlerin yaşamlarının ilk yıllarından itibaren gördükleri ve davranışlarını etkileyen değerlerdir. KÖT5E kodlu öğretmenin, "Disiplinli bir hayat öğrettiler bize. Ne zaman oturulacak, ne zaman kalkılacak, ne zaman yenilecek. Bir de ahlak. Yalan söylememek, başkasının hakkını yememek, büyüklere saygı, küçüklere sevgi" ifadeleri, kültürün muhtevasını (Güvenç, 1979) ortaya koymaktadır. Öğretmen, ailesinden davranış kurallarını ve büyüklere saygı, küçüklere sevgi gibi değerleri öğrendiğini belirtmektedir. Bu ifadeler ailenin aktardıklarından söz ederken kastedilenleri göstermektedir. Kültür bu örnekte olduğu gibi insanların davranışlarını, bu davranışların arkasındaki değerleri içeren bir bütündür ve öğretmenler sınıf ortamına bu kültürle gelmektedir. KÖT2E kodlu öğretmenin, "Doğru ve dürüst olmak, işini iyi yapmak", KÖT4E kodlu öğretmenin, "Bize sorumluluk bilinci aşıladılar", AÖT4K kodlu öğretmenin, "Annem de babam da her zaman ne olursa olsun

dürüst olmayı öğrettiler" ifadeleri, öğretmenlerin ailelerinden öğrendikleri değerleri ve davranış kurallarını göstermektedir. AÖT1E kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadelerinde çocuğun yetiştirilmesine dair anlattıkları, şehir ve köy yaşantısı arasındaki farkları ortaya koymakta, çocuğun yetiştirilmesinin yalnızca ailenin görevi olmadığını, toplumun aile dışında kalan üyelerinin bu süreçteki rolünü göstermektedir.

> AÖT1E: Taşrada büyüdüm, çiftçi bir ailenin çocuğuyum. Yedi kardeşli bir ailenin çocuğuyum, altısı üniversite mezunu kardeşlerin. Kırsalda çocuk 5-6 yaşlarında iş hayatına atılır, evin küçük ufak tefek işlerine yardımcı olmaya başlar, öyle bir aile ortamında bir çiftlik ortamında büyüdüm, o gün bugün yoğun bir şekilde hala da çalışmayı seviyorum. Ailenin doğal akışı içerisinde büyüdük, kuralların içerisinde büyüdük. Köylerde bilirsiniz çocuk tüm köyün çocuğudur bir ailenin değil, bir yanlışımızı görseler olumsuz bir davranışımızı görseler köy herhangi bir büyük bir abi bir abla bir yenge anında müdahale ederdi. Köyde daha özgüvenli yetişir çocuklar.

Öğrencinin Sosyokültürel Arka Planı

Öğretmen öğrenci ilişkilerinin taraflarından biri olan öğrenciler, tıpkı öğretmenlerde olduğu gibi aileleri tarafından kendilerine aktarılan kültürle okula gelmektedirler. Katılımcı öğrencilerin aileleri ve kültürlerine dair öğretmenlerin görüşleri farklılık göstermektedir. Öğretmenler Ankara'nın farklı bölgelerinden öğrencilerin geldiğini ve okullarında her profilden öğrencinin olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlerin öğrenci profilinden kastettikleri, öğrencilerin davranışları, ailelerinin sosyoekonomik durumu, öğrencilerin başarı düzeyleri gibi farklı unsurlardan oluşmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin kültürüne ve içinde yetiştikleri çevreye dair öğrencilerin kullandıkları kelimelerden, dış görünüşleri üzerinden çıkarımda bulunmaktadır. Öğretmenler öğrencileriyle ilişkilerinde sorun yaşamalarının sebebi olarak aile birlikteliğinin olmamasını göstermektedir. Parçalanmış aileler araştırmacının çalışmayı yürüttüğü üç okulda sıkça karşılaştığı bir durumdur. Bazı öğrenciler ailelerinden bahsetme noktasında çekinceler yaşamıştır. Öğrencilerin ebeveynleriyle ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Katılımcı öğretmenler bazı öğrencilerin şiddet gördüğünü, çalışmaya zorlandıklarını belirtmektedir.

Öğrencilerin yaşadıkları ve eğitim aldıkları bölgelere göre durum değişmektedir. AÖT2K kodlu öğretmen Çankaya bölgesinde ailelerin daha "ilgili" olduğunu belirtmektedir. Öğrenciler kendi kararlarını almanın ötesinde ailenin merkezi konumunda bulunmaktadır. Söz konusu "ilgi" öğrencinin harçlığını eksik etmemek ve isteklerini

yerine getirmek anlamına gelmektedir. Öğrenciler isteklerine ulaşmak için ebeveynleriyle aralarındaki kuşak farkını avantaja çevirmekte, ebeveynlerinin hakim olmadıkları teknolojiler üzerinden otorite figürünün kararlarına karşı gelmektedir. Şartların değişmesiyle birlikte otoritenin kutsallığı ve zamana meydan okuyan yapısı (Arendt, 2006; Sennett, 2011) bozulmaktadır. KÖC3K kodlu öğrenci AÖT2K kodlu öğretmenin ifadelerini doğrulamaktadır. Öğrenci ailesi tarafından şımartıldığından bahsetmektedir. Öğrenci haklı olduğu sürece ailesinin arkasında olduğunu, kavgaya karışması durumunda bile ailesinden çekinmediğini belirtmektedir. KEÖT3K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadeleri, öğrencilerin durumuna dair geniş bir betimleme sunmaktadır. Öğretmen bazı öğrencilerin "toplum etiğine" uygun davranmayı öğrenmediklerini belirtmektedir. Öğretmenin "toplum etiği" ifadesi toplumun bireylere verdiği rollere ve bu roller doğrultusunda beklenen sorumluluklara işaret etmektedir. Öğretmenler bireyin toplumsallaşma sürecini "nerede durup nerede kalkacağını bilme", "öğretmenine saygılı olma" ifadeleriyle açıklamaktadır. KEÖT3K kodlu öğretmene göre toplumun verdiği roller kapsamında toplumun diğer üyeleriyle uyum içinde yaşama konusunda sorun yaşayan öğrenciler bulunmaktadır.

> KEÖT3K: Çok az müze gezmiş, çok az sergi alanı gezmiş, çok az kütüphanede çalışma becerisine sahip olan bir grup var çoğunluk olarak. Aile kültürü çok oturmamış, gerçekten ahlaki olarak nerede durup nerede kalkması gerektiğini bilmeyen ya da bu sınırlar noktasında çok kendini kontrol edemeyen çocuklarla daha sert ilişki yaşıyoruz. Rolleri bence çok öğrenemiyorlar, yani öğretmen rolü, öğrenci rolü, anne baba rolü, arkadaş rolü, hepsi bir rol hepsinin kendince bir görevi ya da işlevi, işleyişi var, bence bunları çok oturtamadıkları için. İçinde yaşadığımız toplum etiğine uygun davranmayı öğrenmediler, nerede susup nerede konuşup ne zaman konuya gireceklerini nasıl hitap edecekleri gibi konularda eksik kaldılarsa o zaman biraz ilk başlarda tabi zorlanıyoruz. Biraz da tabi aile kültürü oluşmayınca belki biraz kaba kuvvetin daha yoğun olduğu ailelerden geliyor olabilir ya da şiddetin olduğu ailelerden geliyor olabilirler.

KÖT3E kodlu öğretmen "bölgesel küfürlerin" bulunduğunu belirterek öğrenciler arasındaki kültürel farklılıklara dikkat çekmektedir. KÖT3E kodlu öğretmen ailede görülen ve toplumun geneline yayılan şiddetin okul ortamında da görüldüğünden bahsetmekte ve öğrencilerin şiddeti bir çözüm yolu olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu durum eğitim ortamının toplumdan bağımsız olmadığını göstermektedir. Şiddet olgusu mikro etkileşim alanları olan aile ve okulla birlikte makro düzeyde toplumda yeniden üretilmekte, böylece bir döngüye girilmektedir.

> KÖT3E: En azından dış görünüşüne ya da konuşma şeklinde çocuğu çözebiliyorsunuz. Nasıl konuştuğunu. Küfür şeklinden, bölgesel küfürler var. Konuşmaları falan, ağız farklılıkları, saç kesim şekli, giyiniş yani yürüyüş bu tür şeyler hep belirleyici. Her profilde öğrenci var. Orta seviyede aileler de var maddi olarak söylüyorum bunu, düşük seviyede olan ve yüksek seviyede olan. Mamak'tan gelen var. Keçiören'den gelen var işte. Bizde şiddet ortamı olduğu için hani genel olarak ülke genelinde bu var. Ailelerde, öğrencilerde her şeyi şiddetle çözme yönelimi olduğu için bizde çünkü öyle eğitiliyoruz. Yani ailede öyle görüyoruz. Çevrede öyle görüyoruz. Okula gelince de bunu yansıtmak istiyoruz. Toplumda var bu, yani dışarıda da var, ailede de var okulda olmaması normal değil o zaman diye düşünüyorum.

KEÖT2K kodlu öğretmenin ifadeleri, ev ortamında zorluklar yaşayan öğrencilerin sınıftaki durumunu betimlemektedir. Ebeveynin gücüne maruz kalan öğrenci bu durumu akranları arasında daha güçlü görünerek telafi etmekte, sınıf düzenini bozacak davranışlar sergilemektedir. Bu ifadeler güç ihtiyacının birey için önemini, gücün bağlamsal ve ilişkisel bir kavram olduğunu göstermektedir. Bir bağlamda güçsüz ve otoriteye tabi olan kişi başka bir bağlamda güçlü görünmek istemekte, kurallara uymayarak kişiliğini davranışları aracılığıyla ortaya koymaya çalışmaktadır. KEÖT2K kodlu öğretmenin ifadeleri aynı zamanda, öğrencilerin ev ortamında yaşadıklarının toplumsal cinsiyet boyutunu göstermektedir. Öğrencilerin otorite figürleriyle yaşadıkları çatışmaların arka planında toplumun kadın ve erkeklere yükledikleri roller bulunmaktadır. Kız çocukları baskı görürken, erkek çocukları çalışmaya zorlanmaktadır. Öğretmen, öğrencilerin okul ortamında sergiledikleri olumsuz davranışlarının arka planında, öğrencinin ev ortamında yaşadığı zorlukların bulunduğunu belirtmektedir. Öğrenciler ev ortamında şiddet görmekte, çalışmaya zorlanmakta ve bunun sonucunda okul ortamını öfkelerini atabilecekleri bir alan görmektedir. Bu durum, öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmeni zorlayan durumlardan biridir.

> KEÖT2K: Yani onun sebebi ne, ya evde şiddet oluyor ya çalışıyor çocuk geçim derdi oluyor, okula gelince de onu aslında atmak istiyor. Ailedeki sıkıntıları falan mesela buraya yansıtıyor. Babadan şiddet görenler oluyor, işte abisinden büyükler varsa onlardan, kız çocukları mesela baskı görüyor ya da psikolojik olarak da şeyi var aslında yani bazıları çocuğun çalışmasını istiyor çocuk okula geliyor uyuyor çocuk çalıştım diyor çalışıyorum diyor işe götürüyor diyor, ders çalışacak zamanım yok diyor. Erkek çocuklarıyla ilgili hani eğer baba esnafsa ya da çalışmasını istiyor yardımcı olmasını istiyor hani ama o okula gelmek istiyor. Anne babanın eğitim seviyesi farklı oluyor, işte anne, eğitim durumları farklı oluyor. Çocuk daha çok sokakta ama o diğer taraftakilerin çok böyle aile sokağa bırakmaz yani, aile birazcık daha bilinçli olduğu için hani çocuğun davranışlarına da yansıyor.

KEÖT1K kodlu öğretmen, aşağıda yer alan ifadelerinde nakille okul değiştirme sürecinin kolaylaştırılmasının sınıf ortamını bozduğunu, nakille farklı okullardan gelen öğrencilerin sınıftaki "ahengi" bozduğunu ifade etmektedir. Öğrencilerin ev ortamında yaşadıkları sınıf ortamına yansımakta, bu sebeple öğretmenler düzeni ve disiplini sağlama noktasında zorluklar yaşamaktadır.

> KEÖT1K: Burada nakille gelen öğrenciler sorunlu olabiliyor. Genelde eğitim seviyesi düşük ailelerin çocukları oluyor bunlar. İşte uyuşturucu, taciz gibi şeyleri oluyor. Eski okulunda olmamış, barınamamış. Buraya gelmiş. Yani ben mesela senenin başında düzeni oturtuyorum, sonra bir tane zorba geliyor, eski okulunda çetedeymiş falan. Ahengi bozuyor hemen. Benim öğrettiklerimi de bozuyor. Ben haftanın başında anlatıyorum öğrencilere, öğretiyorum onlara bir şeyleri. Bir sonraki hafta bir bakıyorum sınıfta tanımadığım biri.

Aşağıda yer alan, AÖT2K kodlu öğretmene ve KÖC3K kodlu öğrenciye ait olan ifadeler, ailelerin durumunun bölgelere göre değişebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Çankaya bölgesinde bulunan ailelerle ilgili AÖT2K kodlu öğretmene ait ifadeler, KÖC3K kodlu öğrencinin ifadelerini doğrular niteliktedir. Bazı öğrencilerin aileleri, çocuklarının merkeze almakta ve çocukların şımarmasının önünü açmaktadır. Bu durumun, öğrencinin okul ortamında sergilediği davranışlara nasıl yansıdığını, KÖC3K kodlu öğrencinin ifadelerinde görmek mümkündür. Ailesi tarafından şımartılan öğrenci, kavga etse bile ailesinin desteğini aldığını söylemektedir. Bu durumun öğretmen öğrenci ilişkilerine yansımasını ise, KEÖT4K kodlu öğretmenin ifadeleri açıklamaktadır. Öğretmen, öğrencilerin saygısız davranışlarını, ailelerinden aldıkları sınırsız desteğe bağlamaktadır.

> AÖT2K: Burası Çankaya bölgesi, çocuk merkezli aileler ve ne derse yerine getirilen işte onları dünya harikasıymış gibi, evet herkesin çocuğu çok değerli ama biraz hani ebeveynlik rolü tam yerine getirilmeyip çalışan anne babalar işte yanında olamıyorlar ama harçlıklarını eksik etmiyorlar ama mesela bizim yapı böyle daha çok ama çok ilgililer ama onların talepleri oluyor işte, beni şuraya nakil al şuraya gideyim buraya gideyim hatta kendi girer şifreleriyle, okul gezenlerimiz de var. Annenin haberi yok, sonradan devamsızlığı had safhaya ulaşınca anlıyor. Annenin e devlet şifresiyle girmiş, yapıyorlar yani, bu gençler yapıyor. E teknolojide daha iyiler çünkü ebeveynlerinden.
> KÖC3K: Zaten evin en küçüğü bir de tek kız olduğum için herkes üstüme çok düşüyor, çok şımartıyorlar. Zaten yani haklı olduğum sürece her zaman arkamdalar yani kavga etsem de bir şey yapsam da o yüzden söylerken çekinmiyorum.
> KEÖT4K: Veli evde çocuğuna öğretmenine saygılı olması gerektiğini söylemediği için sadece notlarla ilgilendiği için çocuk da aileden destek alıyor. Haksız olsa bile veli çoğu zaman çoğuna inanıyor ya da çocuğunu savunuyor.

Parçalanmış Aileler. Parçalanmış aile kavramı, anne baba ve çocuktan oluşan ve bütün olarak görülen ailenin herhangi bir sebepten ötürü bölünmesini ve çocuğun anne ya da babadan biriyle yaşamasını ifade etmektedir (Alpbaz Erürker, 2007; Şahbaz, 2020). Engin (2022) Türkiye'de parçalanmış aile sayısının arttığını ifade etmektedir. Üreyen ve Ünal (2022) parçalanmış ailelerin çocuklarının saldırgan davranışlar gösterebildiğini, iletişim kurmada zorluk çektiklerini ve öğretmenlerini suistimal ettiklerini ifade etmektedir. Katılımcı öğretmenler aile birlikteliği olmayan öğrencilerin sevgiye ihtiyaç duyduklarını, anne ve babanın ayrı olmasının getirdiği düzensizliğin hayatlarına yansıdığını belirtmektedir. KEÖC2E kodlu öğrencinin ifadeleri anne ve babanın boşanmasının öğrencinin otorite figürleriyle ilişkisine yansımasını göstermektedir. Küçük yaştan itibaren kendi haline bırakılan öğrenci, davranışlarına yönelik yönlendirmeleri kabul etmediğini belirtmektedir. Eğitim ortamında öğrencilerin davranışlarını kontrol etmeye çalışan öğretmenler için bu durum zorlayıcı olmaktadır. AÖC6K kodlu öğrencinin, "Annem, ablam, ben bir de kedimiz var. Annem ilgileniyor benimle ama ablama danışıyor. Hani ablam baba gibi annemin destekçisi" ifadeleri parçalanmış ailelerin farklı bir yönünü göstermektedir. Parçalanmış ailelerde çocuklardan biri ayrılan ebeveynin rolünü üstlenmektedir. AÖC2K kodlu öğrenci, "Benim annemle babam ayrılar. Annemi göremiyorum, babamı da çok göremiyorum. Babam zaten başka bir şehirde. Annem de işe gittiği için göremiyorum o yüzden şu an bir ilişki, çok şey yapamadım" ifadelerini kullanmakta, anne ve babasıyla bir ilişkisinin olmadığını belirtmektedir. Parçalanmış ailelerde tek sorun bir ebeveynin aileden ayrılması değildir. Geride kalan ebeveyn ailenin geçiminden sorumlu olduğu için çalışmak zorunda kalmakta ve çocukla ilgilenememektedir. Parçalanmış ailelerden gelen öğrencilerin okuldaki durumunu göstermesi açısından KEÖC2E kodlu öğrencinin, ifadeleri dikkat çekicidir. Ev ortamındaki kurallara dair fikrini "boşanmalarındaki şeyden dolayı, başıma buyruk tek başıma büyüdüğüm için, sonradan şunu yap, bunu yap tarzı konuşmalara gelemiyorum" ifadeleriyle belirten öğrenci, güç kaynaklarını kullanan öğretmenlerle ilgili "İşte efendim 'dersten bırakacağım, sınıfta bırakacağım, eksi vereceğim' gibi tehdit eden hocalarla daha çok zıtlaşıyoruz. Bir işe de yaramıyor" ifadelerini kullanmaktadır. Parçalanmış ailelerden gelen öğrenciler ev ortamında belirgin bir otorite figürü görmemekte, davranışları konusunda daha az yapılandırılmış bir ortamda bulunmaktadır. Bunun tersine davranışların denetlendiği, kurallarla disiplinin sağlanmaya çalışıldığı okul ortamında öğrenci zorluklar yaşayabilmekte, otorite figürleriyle çatışabilmektedir. KEÖC2E kodlu öğrencide durumu daha ilginç kılan bazı ifadeler mevcuttur. Öğrenci,

Sosyokültürel Boyut temasının, Eğitim Ortamında Güç, Otorite ve Kültür kategorisinin, Büyüğümüz Sonuçta kodu altında paylaşılan "Saygımı bozmamaya dikkat ediyorum özellikle. Ne olursa olsun, öğretmenlik bir yana karşımdaki benim bir büyüğüm" ifadelerinde görüleceği üzere öğretmenlerle çatışılması durumunda bile öğretmeni, saygıyı hak eden kişi olarak görmektedir. Ailenin parçalanmış olması kültürün aktarımına engel olmamaktadır. Ailenin yapısından kaynaklanan kurallara uymama isteği, kültürel kodlar aracılığıyla dengelenmekte ve öğrenci öğretmene saygı duymaktadır. Toplum ve kültür arasındaki etkileşimi ve bu etkileşimin sınıf ortamına yansımalarını göstermesi bakımından bu ifadeler ve öğrencinin sınıf ortamındaki deneyimleri önemli görülmektedir. KÖT3E ve KEÖT3K kodlu öğretmenler, aşağıda yer alan ifadelerinde, söz konusu düzensizliğin öğrencinin davranışlarına yansımalarını aktarmaktadır.

> KÖT3E: Okullardaki en büyük sorun, parçalanmış aile çocukları. Anne baba ayrı, çocuk kimde kalıyor, dedede kalıyor, işte babaannede kalıyor, ne bileyim teyzesinde kalıyor, dayısında, amcasında kalıyor. Çünkü parçalanmış ailelerde çocuk herkesi kullanıyor. Anneyi kullanıyor ve anneyle anlaşamayınca babaya gidiyor. Aile sevgisi görmüş bir çocuğu tutup şey yapamazsınız hani elinizi omzuna atıp sohbet edemezsiniz. Çok ihtiyacı yoktur buna ama öbür türlü parçalanmış bir aileden gelmiş, hiç anne sevgisi görmemiş bir bireyde bu farklı algılanır.
> KEÖT3K: Aile birlikteliği olmayanlar, o yüzden sakinliğe çok alışkın olmayan çocuklar oluyor. Tam tersi özellikle ayrı yaşayan anne babalar da tabii birçok okulda olduğu gibi bizde de var dolayısıyla bu anlamda çok sıkıntı yaşayan öğrencilerim var ilişki noktasında biraz kopuk kalmış ailenin o eğer düzen oturmayıp da onun arasında annede mi kalacağım babada mı kalacağım kimin sözünü dinleyeceğim gibi böyle aileyi anlatanlar oluyor tabii dönem dönem, onlar da biraz zorlanıyorlar.

Aile Üyeleriyle İlişki. Katılımcı öğrencilerin aile üyeleriyle ilişkileri otorite figürleriyle ilişkilerine dair fikir vermektedir. Aileleriyle açık bir iletişim kuran öğrenciler kendilerini rahat ifade ettiklerini belirtmektedir. Bu öğrenciler, aile üyelerine bir şey anlatırken çekinmediklerini (KEÖC1E) ve onlara karşı dürüst olabildiklerini (AÖC7E) belirtmektedir. AÖC1K kodlu öğrenci, ablasıyla ilişkilerine dair, "Onun daha iyi anladığını düşünüyorum. Hem de ona yakın hissediyorum" ifadelerini kullanmaktadır. Aynı öğrenci, olumlu ilişkiler kurduğu öğretmeniyle ilgili "Kendime çok yakın hissediyorum, hem konuşma şekli olarak hem davranışsal olarak" ifadeleriyle, olumlu ilişkiler kurduğu öğretmeni ve ablası arasındaki benzerliği ortaya koymaktadır. Öğrenci için anlaşılmak üzerinden şekillenen yakınlık, kurulan ilişkilerde önemli bir noktadır.

Ailesinde görmeye alışkın olduğu bir davranışı öğretmenlerinden birinde gören öğrenci, bu öğretmeniyle olumlu bir ilişki kurmaktadır.

Bazı öğrenciler babalarının çok çalışması ya da ebeveynlerin boşanması sebebiyle, daha çok anneleriyle iletişim kurduklarını ifade etmektedir. Anne ve babanın ilgisiz olduğu ailelerde öğrenciler daha fazla sorumluluk almakta, hayata erken atılmaktadır. Bir otorite figürünün desteğini göremeyen öğrenciler kendi kararlarını almaya erken yaşlarda başlamaktadır. Aşağıda yer alan ifadeler, ev ortamında sorumluluk almak durumunda kalan, babalarının çalışması veya anne babanın boşanması sebebiyle annesiyle daha fazla iletişim kuran ve ebeveynlerinden ilgi göremeyen öğrencilere aittir.

> KEÖC4K: Annem, ikisi küçükler bu arada onlarla ilgilenirken hani kendi işlerimi kendim yapmam gerekiyor.
> KEÖC1E: Çoğunlukla kendim yapıyorum çünkü ailemin, kardeşlerimle ilgileniyorlar. Babamla çoğunlukla işte oluyor, geç geliyor geç kalıyor. Bazen de dayımla, dayıma soruyorum.
> KÖC1K: Yani evin içinde çok konuşmuyorum zaten. Ne konuşabilirim ki diye düşünerek. Hani başıma bir şey gelince söylüyorum sadece. Genelde annemle babam işte olduğu için kardeşimle konuşuyorum. Onunla da aram iyi.
> KÖC4K: Annem çünkü babam yani bütün aile üyelerinin hepsine babam bakıyor. O yüzden babam günün birçoğunda birkaç saat hariç dışarıda oluyor. Yani iş yerinde oluyor o yüzden annem de daha çok ilgileniyor.

AÖC4K kodlu öğrenci, KEÖC1E kodlu öğrenciyle benzer şekilde, bazı durumlarda dayısından destek aldığını ifade etmekte, bu durum otorite figürlerinin yalnızca aile içinde bulunmadığını göstermektedir. Öğrencinin destek aldığı konunun kitap seçimi olması, dayının epistemik otorite (Bochenski, 2015) figürü olarak görüldüğünü göstermektedir. AÖC8E kodlu öğrenci, "Anlatırım. Hani annem dinler, tavsiyeler verir ama yapmam onun söylediklerini. Pasif dururum onun söylediklerini yaparsam. Ben kendim çözerim yani. Bir sorun oldu mesela gidip öğretmene söyledin, biraz şey yani. Kendim çözerim. Ya ilerideki zamanlarda annem, öğretmen falan olmayacak. Kendim çözmek zorunda kalacağım" ifadeleriyle, annesinden aldığı tavsiyeleri uygulamadığını ve bunun sebebinin pasif görünmeme isteği olduğunu belirtmektedir. Bu durum güç, otorite ve otonomi arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır. Otorite figürü kişilere destek olabilir, gidilebilecek yolları gösterebilir fakat Bochenski (2015)'nin belirttiği üzere otoritenin sorgulanmadan kabul edilmemesi gerekmektedir. Otoritenin argümanları ve emirleri tartışma konusu edilmeli ve kişi kendi aklını kullanmalıdır. KÖC3K kodlu öğrencinin ifadeleri benzer bir durumu göstermekte, öğrenci abisinin tavsiyelerini uygulamak yerine kendi tecrübelerini kazanmak istediğini

belirtmektedir. Bu ifadeler öğrencinin okul ortamında otorite figürlerini sorguladığı "Bence çok saçma en basitinden neden [kıyafet kuralı] var? Ya olmazsa da olur aslında neden var yani?", "Bizim düşüncemizi takmaları için inatlaşıyoruz daha doğrusu öğretmenlerle" ifadeleriyle benzerlik taşımaktadır. Aile içinde otorite figürü olarak görülen abinin sorgulanması okul ortamında devam etmektedir. Aynı öğrencinin ailesiyle ilişkilerine dair kullandığı "Zaten evin en küçüğü bir de tek kız olduğum için herkes üstüme çok düşüyor, çok şımartıyorlar" ifadeleri öğrencinin otoriter bir aileden gelmediğini, ailesinde kuralların sıkı bir biçimde uygulanmadığını göstermektedir. Öğrenci ev ortamında görmediği bir uygulamayla okul ortamında karşılaştığında sorgulayıcı bir tavır almaktadır.

Öğrencilerin çatışma yaşadıkları noktalar, kendi fikirlerini ifade etmeyi seçtikleri durumlardır. KEÖC7E kodlu öğrenci, "Okulu açığa alıp hafız olmak istiyordum mesela onlar izin vermediler. Genelde onların dediği oluyor, büyükler onlar çünkü öyle bitiyor. Büyükler onlar oldukları için ya onların hayat tecrübesi daha fazladır, onlara güveniyorum o yüzden" ifadeleriyle, kendi hayatına dair almak istediği bir kararın anne ve baba tarafından nasıl engellendiğini aktarmaktadır. Anne ve babanın davranışları "büyük olmaları" ve "hayat tecrübelerinin fazla olması" üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Anne ve baba yaşça büyüktür ve büyüklere saygı duyulmalıdır. Söz konusu değer öğrencinin anne ve babasıyla yaşadığı çatışmanın anne ve babanın lehine neticelenmesini sağlamaktadır. Öğrencinin kendi hayatına dair almak istediği karar kültür duvarına çarpmaktadır. Aynı öğrenci, okulda iletişim kurabildiği tek öğretmenle ilgili "mentor" ifadesini kullanmaktadır. Bu durum, öğrencinin aile üyelerinin tecrübesine duyduğu saygının okul ortamına yansıdığını göstermektedir. AÖC6K kodlu öğrenci, "Genelde ben ablamın dediğini uyguluyorum, böyle olunca yani ben başka bir şey savunuyorsam genelde sonunda en sonunda ablamın dediği tarafa geçiyorum gibi oluyor. Genelde mantıklı geliyor en sonunda o yüzden" ifadeleri, KEÖC7E kodlu öğrencinin yaşadıklarına benzer bir süreci, AÖC6K kodlu öğrencinin de yaşadığını göstermektedir. AÖC6K kodlu öğrencinin ablasıyla yaşadığı durumu farklı kılan, öğrencinin ablasıyla iletişim kurarak fikirlerini paylaşacak alanı bulmuş olmasıdır. Sonunda ikna olsa da öğrenci fikirlerini ablasıyla paylaşmış ve taraflar arasında iletişim kurulmuştur. KEÖC4K kodlu öğrenci anne ve babasının kendisini anlamaya çalışmadığını belirtmektedir. Öğrencinin ifadelerinde en dikkat çekici taraf, öğrencinin anne ve babasıyla yaşadığı tartışmaları görüşme esnasında yeniden düşünmesi ve sorgulamasıdır. Öğrencinin ifadeleri nitel araştırmanın araştırmacı ve katılımcı etkileşimine dayanan ve bu etkileşim

içinde katılımcıyı değiştiren yönünü ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadeleri öğrencilerin ailelerindeki otorite figürleriyle bir tartışma yaşamaları, tartışma sırasında otorite figürünün haklı çıkması ve öğrencilerin durumu kabullenerek hayatlarına devam etmeleri döngüsünü göstermektedir. Bu döngü içinde öğrenci, KEÖC4K kodlu öğrencide olduğu gibi, durumu sorgulamakta fakat sonucun değişmediği görülmektedir. KEÖC4K kodlu öğrencinin aşağıda yer alan ifadeleri, öğrencinin öğretmenleriyle ilişkilerinde sorun yaşamadığına dair ifadeleriyle birlikte düşünüldüğünde, öğrencinin ev ortamında sergilediği davranışları okul ortamında da sergilediğini göstermektedir. Aile üyeleriyle herhangi bir çatışma yaşamayan, onların haklı olduğuna ikna olan öğrenci, okuldaki otorite figürleri olan öğretmenlerle de benzer şeyler yaşamaktadır.

> KEÖC4K: Onlar tabi kendilerinin haklı olduklarını düşünüyorlar. Ben de kendimin haklı olduğunu düşünüyorum. Ama yani sonunda anlıyorum sakinleştikten sonra onlar aslında hani gerçekten haklılar. Onları da eleştirdiğim taraflar oluyor tabii ufak tefek ama genel olarak onlar haklı olduğunu yani anlıyorum. Beni de anlamaya çalışmıyorlar buna hani bazen bozuluyorum yani hep biz haklıyız hani. Benim tarafımdan düşünmüyorlar. Düşününce hani onların tarafından düşününce onların haklı olduğunu anlıyorum. Ama yani bilemiyorum, belki de ben mi haklıyım?

Aileden Öğrenilenler. Öğrenciler ailelerinden çeşitli değerleri miras almakta, davranış kurallarını öğrenmektedir. Saygı, dürüstlük, çalışkanlık gibi değerler öğrencilerin aileleri için önemlidir. Türkiye'de aileler saygının çocuklara aktarılması gereken bir değer olduğunu düşünmektedir (World Values Survey, 2018). Saygı eğitim ortamında "öğretmene saygı" şeklinde ortaya çıkmakta, öğrencilerin aileleri bu konuya hassasiyet göstermektedir. Bu değerler eğitim ortamında öğrenciye yol göstermekte, davranışların düzenlenmesi noktasında iş görmektedir. AÖC7E kodlu öğrenci, aşağıda yer alan ifadelerinde, söz konusu değerlerin önemini toplum üzerinden açıklamaktadır. İnsanların birbirini anlayabildiği bir toplum için dürüstlük, saygı ve sevgi gibi değerler önemlidir. AÖC1K kodlu öğrenci ise, aşağıda yer alan ifadelerinde, saygı değerinin öneminden bahsetmekte ve sevgi ile saygı arasında ayrım yapmaktadır.

> AÖC7E: Dürüstlük, saygı ve sevgi ve insan sevgisi. Yine de bunu bir insan olarak görmek, yine de onu bir canlı olarak görmek, duygularının olduğunu bilmek ve bu bilgilerle ona karşı ona göre davranmak. Düşünceli davranmak, empati kurarak davranmak. Bunlar bence toplumun daha iyi bir yere, yani insanların birbirini daha iyi anlayabildiği bir topluma yöneltir bu özellikler. Öğretmenlerime saygılı olmamı söylüyorlar.

> AÖC1K: Saygı olduğunu düşünüyorum çünkü saygı olmazsa diğerlerinin anlamı kalmaz diye düşünüyorum. Genel olarak aile içinde de genel olarak birini sevmeyebilirsiniz ama saygı duymak zorundasınız.

Öğrenciler anne ve babaları tarafından konulan kurallar üzerinden toplumsallaşma sürecini yaşamaktadır. Ebeveynler dersler, yatma kalkma saatleri, saygılı olma gibi konularda çocukları uyarmakta ve kesin kurallar koyarak ev içindeki düzeni sağlamaktadır. Toplumun iki farklı kurumu olan aile ve okul çocuğun toplumsallaştırılması noktasında benzer yöntemler kullanmaktadır. Öğrencilerin aile ortamında kurallar karşısında gösterdikleri davranışlar değişkenlik göstermektedir. Kuralların gerekli olduğunu düşünenlerin yanı sıra bağımsız bir birey olmak için kişinin kendi kurallarını koyması gerektiğini düşünenler vardır. Öğrenciler kurallar üzerinden anne ve babalarını sorgulamakta, otorite figürlerinin açıklamalarını gözden geçirmektedir. KEÖC5K kodlu öğrenci, aşağıda yer alan ifadelerinde, kuralların ve otoritenin gerekliliğini toplumun bireylere verdiği roller üzerinden açıklamaktadır. Herkesin rolüne uygun davrandığı bir ortamda sorun olmayacağını düşünen öğrenci, fazla serbest bırakılan insanların durumunu eleştirmektedir. Bu öğrenciye göre otoriter bir anne baba tarafından yetiştirilmeyen kişiler ilerleyen yaşlarında nerede ne yapmaları gerektiğini bilmemektedir. Öğrencinin ifadeleri otorite ile toplumsallaşma sürecinin bağlantısını ortaya koymaktadır.

> KEÖC5K: Babamın da en katı olduğu şey disiplindir. Yani notun düşük olsun ama disiplinsizlik yapma. Evin kuralları genel olarak hani toplumda da uyulması gereken şeyler işte. Anne babanın bir rolü vardır. Ondan sonra onlar yapılır. Herkesin bir şeyi vardır, o işte anne babaya saygı duyulur. Ondan sonra herkesin bir görevi var genel olarak bu yani her ailede olduğu gibi. Babamla annemin verdiği kuralları anlamıyorsun küçük yaştan itibaren ama büyüdükçe iyi ki otoriter bir babayla büyümüşüm diyorum. Çünkü insanların da halini görüyorum bazen. Fazla böyle serbest kalan insanları görüyorum. Yani fazla serbest kalan insanlar genelde nasıl davranacağını bilmiyor.

Türk aile yapısında çocuğun yerini açıklayan KEÖC7E kodlu öğrenci, çocuğun görevinin "büyükleri dinlemek, büyüklerin lafına uymak" olduğunu söylemektedir. Öğrencinin habitusunu gösteren bu ifadeler, öğrencinin itaate yatkınlığı ortaya koymakta ve bunun ötesinde Dumais (2002)'nin habitus tanımının bir parçası olan, kişinin dünyadaki yerine dair fikrini de yansıtmaktadır. Bu ifadelerde öğrenci, "itaat etmesi gereken kişi" konumunu benimsediğini göstermektedir. Öğrencinin, otoritenin gerekli olduğuna dair "Hepimiz ergen olduğumuz için bu yaşlarda biraz disiplini sağlamak için kızmak gerekli, bir otorite sağlamak bence güzel olur" ifadesinde görüleceği üzere

aileden öğrenilenler öğrenci tarafından benimsenmektedir. Öğrencinin ailedeki söz dinleyen çocuk konumu, okul ortamında disiplini gerekli bulan öğrenci rolüne evrilmektedir. Aynı öğrenci yabancı ülkelerdeki gençleri örnek göstermekte ve diğer kültürlerle kıyas yapmaktadır. Öğrenci kaç yaşına gelinirse gelinsin aile baskısının devam ettiğini belirtmektedir.

> KEÖC7E: Sigara içmek, alkol kullanmak yasak. Yemekten sonra ellerine sağlık demek, herkesle birlikte yemek yemek gibi kurallar var. Bazıları gerekli ama mesela bana dokuza kadar beklemek saçma geliyor. Hani ben yiyim de gideyim ders çalışayım yatayım yani. Bunlar Türk aile yapısının bozulmaması için mesela hani yemekten sonra ellerine sağlık demek nezaket. Zaten hani çocuğun ailedeki yeri işte büyükleri dinlemek, yani büyüklerin lafına uymak, bana öyle geliyor. Mesela yabancı ülkelerde 18 yaşından sonra çocukları direkt salıyorlarmış. Bence güzel bir şey olurdu ama biz mesela 40 yaşında olsak da bazen onların bünyesinde olabiliriz.

Kültürün insan hayatını saran ve düşünceleri etkileyen yönünü AÖC5K kodlu öğrencinin aşağıda yer alan ifadelerinde görmek mümkündür. Öğrenci kuralların sıkı olduğu ve otoritenin sözünün dışına çıkılmayan bir ev ortamında bulunmaktadır. Öğrenci içinde bulunduğu durumun kendisine normal gelmesinin sebebinin kültür olduğunun farkındadır. Diğer öğrencilerin ailelerinin normal karşıladıklarını AÖC5K'nın ailesi normal karşılamamaktadır ve öğrenci kendisine normal gelen bu durumun sebebinin, belirli bir şekilde yetiştirilmek olduğunu belirtmektedir. Aynı öğrencinin, disiplinin sağlanmadığı bir sınıftaki durumunu "O derste mesela ben de uymam kurallara, uyurum yani uykum geliyor" ifadesinde görmek mümkündür. Ev ortamında denetimi sıkı tutan otorite figürleri sebebiyle kurallara uyan öğrencinin, okul ortamında disiplinsizlik sebebiyle kurallara uymaması, öğrencinin kuralların nedenini bilmediğini ve kuralları benimsemediğini göstermektedir.

> AÖC5K: Çok geç gelemem mesela eve, kurstan çıkar çıkmaz eve gitmek zorundayım. Bir de mesela tatillerde falan da dışarı çıkarmıyor hani 12. Sınıf olduğum için. Bir iki gün sadece kütüphaneye gidebiliyorum. Onun haricinde ful evdeyim. Mesela arkadaşlarım, onların aileleri benimkilerden illaki farklı oluyor. Hani böyle onların izin verdiği, normal gördüğü şeyleri benim ailem öyle görmüyor hani ama ben hani öyle düşününce öyle büyütüldüğüm için annemlerin hani doğru olduğunu düşünüyorum.

Eğitim Ortamında Güç, Otorite ve Kültür

Eğitim ortamında güç ve otorite belirlenen hedeflere ulaşmak adına düzenin ve disiplinin sağlanması için gereklidir. Bu sebeple öğretmen öğrenci ilişkileri güç ve otorite kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Öğretmen ve öğrencinin kültürü bu süreci şekillendirmektedir. Bu durum katılımcı öğretmenlerin ifadelerinde görülmektedir. Eğitim ortamında güç ve otorite kavramlarının ortaya çıkışı tarafların sınıfa getirdikleri kültür ve bu kültüre bakış açısı üzerinden şekillenmektedir. Öğrencilerin maruz kalacakları "otorite dozu" öğretmen tarafından öğrencinin içinde yetiştiği çevreye göre belirlenmektedir. Tarafların sosyokültürel arka planları, güç ilişkilerini ve öğretmenin otorite olma durumunu şekillendirmektedir.

Uyum Sağlamak Lazım. Eğitim ortamında güce ve otoriteye duyulan ihtiyaç katılımcılar tarafından uyum sağlama mecburiyetiyle açıklanmaktadır. İnsanlar bir toplumun üyesi olarak var olmaktadır ve bunun sağlanabilmesi için toplumun diğer üyelerine uyum göstermek zaruridir. Öğretmenler öğrencilerin topluma uyum sağlaması adına onları eğitmekle yükümlüdür (Pişkin ve Parlar, 2021). Yasalar tarafından belirtilen bu görev ve sorumluluk öğretmenleri rasyonel-yasal otorite (Weber, 2020) konumuna getirmektedir. Öğrenciler ve öğretmenler bu durumu açıklamakta, uyum sağlamak için zamanı geldiğinde kurallara uymanın ve kuralları uygulayan otorite figürlerine boyun eğmenin gerekliliğinden bahsetmektedir. Öğrenciler topluma uyum gösterebilmek için "sevgi, görgü ve adap" kazanmalıdır. K9ÖC6E kodlu öğrencinin ifadeleri, bir öğrencinin otorite tarafından tebliğ edilen kurallara uymasının sebebini göstermektedir. Öğrenci "Adaptasyon için, topluma uyum sağlayabilmek için, depresif olmamak amacıyla. Yalnız kalmak bir yerde insanın kafayı götürüyor yani" ifadesiyle insanın sosyal bir varlık oluşuna dikkat çekmektedir. İnsan başkalarıyla ilişkilerinde var olmakta, öteki aracılığıyla yaşamına devam etmekte ve kendini tanımaktadır. Tüm bunlar için bireyin diğer kişilerle uyum içinde yaşaması gerekmektedir. Söz konusu uyumun sağlanabilmesi otorite figürlerine boyun eğmeyi, kurallara uymayı ve uyulmadığında güç kaynaklarının kullanımına rıza göstermeyi gerektirmektedir.

AÖT1E kodlu öğretmenin "okulun gizil amacı bireye davranış kazandırmaktır, olumlu davranışlar kazandırmaktır, görgü, adap kazandırmaktır" ifadeleri, söz konusu öğretmenin sınıfında yapılan AG1E11 kodlu, 17.10.2024 tarihli gözlemde yaşananlar aracılığıyla doğrulanabilmektedir. Bu gözlemde AÖT1E kodlu öğretmen, en ön sırada

oturan, saçı uzun erkek bir öğrenciyi saçını arkaya atması için uyardıktan sonra araştırmacıya dönerek "bu da bu dönemin tarzı" ifadesini kullanmıştır. Öğretmen sınıf ortamında kendisini yalnızca öğretim programının hedeflerine ulaşmakla görevli biri olarak değil, öğrencilere kılık kıyafet, davranış ve "görgü" kazandırmakla yükümlü biri olarak görmektedir. AÖT1E kodlu öğretmenin çocukluk dönemiyle ilgili "köylerde bilirsiniz çocuk tüm köyün çocuğudur bir ailenin değil, bir yanlışımızı görseler olumsuz bir davranışımızı görseler, köyde herhangi bir büyük bir abi bir abla bir yenge anında müdahale ederdi" ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, öğretmenin davranış kazandırmayla ilgili hassasiyetinin kaynağının ailesi ve içinde yetiştiği kültür olduğu görülmektedir.

KEÖC6E kodlu öğrenci uyum sağlamanın önemine dikkat çekmekte, öğrenci bu fikirlerine benzer şekilde okul ortamında kurallara uyduğunu belirtmekte ve "Kurallara uyuyorum, sınıf içinde bağırmıyorum" ifadelerini kullanmaktadır. Öğrenci, ev ortamında kurallara uyduğunu ve anne babasıyla bir çatışma yaşamadığını ifade etmektedir. Kurallara ev ortamından alışkın olan ve ev içindeki kuralları meşru gören öğrenci, okul ortamında da benzer şekilde davranmaktadır.

AÖT2K kodlu öğretmenin aşağıda yer alan ifadeleri, çocukluk dönemiyle ilgili, "biz kardeşimle fazla dışarıya mı açıldık, arkadaşlarımıza mı gidiyoruz, abim bize derdi, "biraz fazla oldu" falan diye" ifadeleriyle birlikte düşünüldüğünde, öğretmenin, ailesinden gördüğü kurallara uyma davranışını benimsediğini ve eğitim ortamına yansıttığını; otoritenin varlığının, toplumsallaşma süreci üzerinden meşrulaştırıldığını göstermektedir. Toplum, varlığının devamını sağlayan kuralları öğretmek için otorite figürlerini sahneye sürmekte, güç kaynaklarının kullanımını meşrulaştırmaktadır. Otorite figürleri ilk etapta aile içinde görünür olmakta, çocuğu toplumsallaştırma görevi ilk olarak aile kurumuna verilmekte, bir süre sonra bu görev eğitim kurumu tarafından devralınmaktadır. Anne, baba, abi, abla ve "köy", yerini öğretmene bırakmaktadır.

> AÖT2K: Yavrucuğum trafik kuralları bile deneye yanıla, işte kazalar olmuş, insanlar can vermiş, maddi hasarlar olmuş, denmiş ki işte kırmızı ışıkta herkes dururs, karşıdaki geçer, sen de açılınca yeşil sen de geçersin" gibi en basitinden, o toplumsal bir uyum için, toplumun huzuru için bunlar gerekli ve siz de buna, biz uyduk siz de uyarsanız başımız ağrımaz. Zaten toplum da kurallardan oluşan bir şey, toplum hayatı. Toplum iyi bir eğitmen aslında, eğitecek onu da. Biz eğitemezsek yarın iş yerinde olacak, hayatta olacak, o da o sıraya girer. Bir yerinden girecek. Şimdi tali yolda ama o ileriden döner.

Toplum Saygı Duymuyor. Ailelerin öğretmene saygı duyması öğrencinin otoritesini sağlamlaştırmaktadır. Aile öğretmene saygı duymadığında ve öğretmen sürekli olarak velilerin denetiminde bulunduğunda durum tersine dönmektedir. Öğretmenlere duyulan saygı onları otorite figürü olarak görmeye denktir. Öğretmeni denetlemeye yönelik davranışlar öğretmen otoritesini zedelemektedir. AÖT1E kodlu öğretmenin, "Öğrenciler ve veli o kadar umursamaz, o kadar cüretkar ki öğretmene karşı direnci sınırsız, müthiş şekilde karşı tepki veriyor" ve KEÖT4K kodlu öğretmenin, "Yani öğretmene olan saygı gitgide azalıyor. Bu da eğitimi bence bayağı bir olumsuz etkiliyor" ifadeleri, öğrencilerin aileleri özelinde, toplumun öğretmene bakış açısını özetlemektedir. KÖT4E kodlu öğretmen toplumun öğretmene yönelik azalan saygısını arz-talep dengesi üzerinden açıklamakta, bilgiye ihtiyaç duymayan bir toplumda bilgi sahibi kişilerin saygı görmeyeceğini belirtmektedir. AÖT4K kodlu öğretmen, aşağıda yer alan ifadelerinde, eğitim seviyesi arttıkça, ailelerin öğretmene duyduğu saygının azaldığından bahsetmektedir. Bu durumu eğitim seviyesi düşük ailelerin eğitime daha fazla ihtiyaç duymasıyla açıklamaktır. Eğitime daha fazla ihtiyaç duyan aileler "ben okumadım, çocuğum okusun" diye düşünerek öğretmene değer vermekte ve öğretmen otoritesini sarsacak eylemlerde bulunmamaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe müdahaleler artmakta, müdahalelerin artması öğretmenin uzmanlığına duyulan güveni sarsmakta ve öğretmenin epistemik (Bochenski, 2015) ve pedagojik (Harjunen, 2011) otoritesini yok etmektedir.

> AÖT4K: Eğitim seviyesi yükseldikçe ve insanların gelir düzeyi arttıkça "öğretmene istediğini yaptırabilirim" oluyor. Ben gecekondu bölgesinde öğretmenlik yapıyordum. Orada gördüğüm saygıyı Ankara'ya geldikten sonra gördüğümü düşünmüyorum. Yani burada şimdi mesela Çankaya'nın göbeğinde bir okulda çalışıyorum. Çevreye baktığımız zaman belirli bir ekonomik gelir düzeyi var. Evet, göç almış vesaire bir sürü yan faktör var ama burada böyle öğretmene gelip işte "hocam bugün bu sınavı yapmasanız" ya da yapacağınız işle ilgili akıl vermeyi kendine görev edinmiş bazı insanlarla karşılaşabiliyorsunuz. Eğitimden yeteri kadar faydalanmamış ailelerin öğretmene bakış açısı biraz daha saygı dolu. Bana ihtiyacı olduğunu kendi içinde biliyor. "Ben okumadım çocuğum okusun" bakış açısı olduğunu düşünüyorum tamamen.

Büyüğümüz Sonuçta. Öğrenciler öğretmenleriyle ilişkilerinde saygı değerine önem vermelerinin nedenini öğretmenlerin yaşıyla açıklamaktadır. Büyüğe duyulan saygı kültürel bir koddur ve zaman zaman sınıf ortamındaki çatışmaları engellemektedir. Öğrencinin öğretmenine cevap vermeyi düşündüğü anlarda aile tarafından öğretilen "büyüğe saygı" değeri davranışların kontrol edilmesini sağlamaktadır. KEÖC2E kodlu

öğrencinin, “Saygımı bozmamaya dikkat ediyorum özellikle. Ne olursa olsun, öğretmenlik bir yana karşımdaki benim bir büyüğüm. Bu şekilde düşünüyorum yani. Yoksa kavga edeceğimiz, tartışacağımız çok hocamız var” ifadeleri, kültürün eğitim ortamındaki çatışmaları engellediğini ve öğretmenin otoritesini desteklediğini göstermektedir. Kavga edilecek çok öğretmen vardır fakat neticede bu öğretmenler öğrencilerin büyüğüdür. Öğrencilerin öğretmenlikle ilgili kullandıkları “kutsal meslek” ifadesi zamanla aşınan öğretmen otoritesinin yok olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. KÖC3K kodlu öğrenci, büyüklerine saygılı olması gerektiğini ailesinden öğrendiğini ifade etmekte fakat bu davranışının nedenini bilmediğini belirtmektedir. Öğrencinin davranışının, öğrenci tarafından bilinmeyen nedeni kültürdür. Kültür insan yaşamının her yönüne temas etmekte fakat tıpkı güç ve otorite kavramlarında olduğu gibi tanımlanması istendiğinde net bir tarif verilememektedir. Öğrenci eylemleriyle kültürü yaşamakta ve yaşatmaktadır fakat eylemlerinin sebebini açıklaması istendiğinde buna verebilecek bir cevabı yoktur çünkü “kültür insanın eylemlerinde o kadar derinden etkilidir ki, varlığına ilişkin bilgi konusunda insanı körleştirir” (Kaysılı, 2020, s. 3). Benzer şekilde KÖC4K kodlu öğrenci, “Bence saygı en başta hak edene verilir ama karşındakinin bir eğitici olduğunu da göz önünde bulundurursam ve benden büyük olduğunu göz önünde bulundurursam, saygı bence” ifadeleriyle, saygının hak edene verildiğini söylemekte fakat kültürün ağlarından kurtulamayarak yaşça büyük birine saygı duyulması gerektiğini belirtmektedir. Bir anlığına kendi yargılama gücünü kullanarak saygıyı hak eden kişiyi belirleyeceği ve buna göre davranacağı düşünülen öğrenci, kültürün işaret ettiği yere dönmektedir. KEÖC5K kodlu öğrenci, öğretmenine saygısızlık yapmadığını ifade etmekte ve bu durumu “büyüklerimiz saygı göstermemiz gerekiyor” ifadesiyle gerekçelendirmektedir. Bu davranış biçimi öğrencinin ailesinden öğrendikleriyle uyuşmaktadır. KEÖC5K’nın “Babamın da en katı olduğu şey disiplindir”, “Anne babanın bir rolü vardır. Ondan sonra onlar yapılır. Herkesin bir şeyi vardır, o işte anne babaya saygı duyulur”, “Fazla böyle serbest kalan insanları görüyorum. Yani fazla serbest kalan insanlar genelde nasıl davranacağını bilmiyor” ifadelerinde görülen, ailesinden öğrendiği davranış kurallarına eğitim ortamında da uymaktadır. Aynı öğrenci bu kurallara uymayanları ise eleştirmektedir. Bu ifadeler öğretmenin eğitim ortamında otorite olarak görülmesi noktasında kültürün rolünü göstermesi bakımından önemlidir. Aile büyüklere saygı değerini öğrencilere aşılamakta, öğrenciler bu değeri benimseyerek eğitim ortamına gelmekte ve bu değerin benimsenmesi öğretmenin otorite olarak görülmesini sağlamaktadır.

Aile tarafından öğrencilere aktarılan fikirler ve davranışlar, habitus kavramıyla açıklanmaktadır. Kişilerin alışkanlıklarını ve yatkınlarını ifade eden habitus kavramı, "faillerin eylemlerini organize eden bir ilke olarak işlemekte" ve "dışsal toplumsal yapıların içselleştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır" (Palabıyık, 2011, s. 128). Ailedeki otorite figürleri olarak anne ve babalar, çocuklara büyüklere karşı nasıl davranılması gerektiğini öğütlemekte, çocukların zihinlerinde buna dair bir kurallar büyünü yaratmaktadır. Bu kurallar bütünü, aile ortamından okul ortamına geçen çocuğun, okuldaki otorite figürü olan öğretmenlerle ilişkilerine yansımaktadır. KÖC7E kodlu öğrencinin, "Annemden öğrendim ben yaşça büyük insanlara saygılı olmayı. Öğretmenlik bana göre kutsal bir meslek, hepsine saygım sonsuz", KÖC3K kodlu öğrencinin, "Hem büyüğümüz hem öğretmenim, yani daha saygılı bir biçimde konuşmam gerekiyor. Ailemden böyle gördüm hocam" ifadeleri, öğrencinin habitusunun öğretmen öğrenci ilişkilerinde nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. Öğrenciler için büyüğe saygılı olmak habituslarının bir parçasıdır ve habitus, bu örneklerde görüleceği üzere "failleri içeriden yöneten yapılaştırıcı bir mekanizma" (Palabıyık, 2011, s. 128) olarak iş görmektedir.

Ayağa Kalkın Bakalım!. Otorite figürüne saygıyı gösteren davranışlardan biri öğretmen sınıfa girdiğinde ayağa kalkmaktır. Öğretmenler bunu öğrencinin öğretmene duyduğu saygının göstergesi olarak görmektedir. AÖC9K kodlu öğrenci, öğretmenlerinden biri için "Derse geldiğinde herkesin ayakta durması gerekir" ifadesiyle, öğretmenin, saygının bir göstergesi olan ayağa kalkma davranışını beklediğini belirtmektedir. Ayağa kalkma davranışı bazı durumlarda AG1E11 kodlu sınıfta 17.10.2024 tarihinde yapılan gözlemde fark edildiği üzere öğretmen tarafından zorunlu kılınmaktadır. Öğrencilerin ayağa kalkmak istemedikleri sınıfta öğretmen bir süre beklemiş ve herkesin ayağa kalktığını görmek istemiştir. Ayağa kalkanların yüzündeki memnuniyetsizlik bir süre sonra arkadaşlarını ayağa kaldırma çabalarına karışmıştır. Öğretmen herkesin ayağa kalktığından emin olduktan sonra "ha şöyle ya!" diyerek, olması gerekeni yapan öğrencilerinin oturmasını istemiştir. Burada otorite olarak görülen bir öğretmenden ziyade güç kullanan ve öğrencilerin memnuniyetsizliğine rağmen davranışını sürdüren bir öğretmen vardır. Öğrenciler ders boyunca sıkıldıklarını ve söylenenleri mantıksız bulduklarını göstermişlerdir. Öğretmen otorite olarak görülmemiş ve öğrenciler yazılıdan geçmek için sınıfta bulunduklarını belli etmişlerdir. KG4K11 kodlu sınıfta 05.12.2024 tarihinde yapılan gözlemde öğretmen öğrencilerin sınıfı toparlamalarını ve ayağa kalkmalarını istemiştir. Bu sınıfı AG1E11 kodlu (17.10.2024

tarihli gözlem) sınıftan ayıran şey öğrencilerin durumudur. Öğrenciler öğretmenlerini gördüklerine sevinmiş, sınıfı hızlıca toparlayıp ayağa kalkmıştır. Ders boyunca öğretmenlerini ilgiyle dinleyen öğrenciler söz hakkı isteyerek konuşmuş ve dersten keyif aldıklarını belli edecek şekilde davranmıştır. Sonuçlara odaklanılırsa her iki sınıfta öğrenciler ayağa kalkmıştır fakat AG1E11 kodlu (17.10.2024 tarihli gözlem) sınıfın öğretmeni bu sonuca güç kullanarak, KG4K11 kodlu (05.12.2024 tarihli gözlem) sınıfın öğretmeni öğrencileriyle kurduğu samimiyete dayalı ilişki sonucunda otorite olarak ulaşmıştır. Güç ve otorite kavramları arasındaki farkı göstermesi bakımından söz konusu gözlemler önemli görülmektedir. KÖT3E kodlu öğretmen, aşağıda yer alan ifadelerinde, ayağa kalkma davranışını otorite kurmanın bir yolu olarak görmektedir. Bu durum, öğretmen otoritesinin kurulması noktasında kültürün nasıl devreye girdiğini görmek açısından önemlidir. Ayağa kalkma gibi belli kültürlere ait bir davranış, otoriteye duyulan saygının göstergesi olarak öğrenciden talep edilmektedir.

> KÖT3E: "Ya çocuklar ben geliyorum" hani bir büyüğünüz geliyor sınıfa en azından ayakta karşılayabilirsiniz beni ya da ne bileyim bir günaydın diyebilirsiniz karşılığında ya da tünaydın diyebilirsiniz. Bu tür girişlerle aslında öğrenciyi yönlendirerek otoriteyi kurabilir diye düşünüyorum öğretmen.

Öğretmenler ve öğrenciler, ailelerinden öğrendiklerini, kendilerine aktarılan kültürü, sınıf ortamında sergiledikleri davranışlara yansıtmaktadır. Taraflar, sınıf ortamına sosyokültürel arka planları taşımakta, birbirleriyle kurdukları ilişkiler bu sosyokültürel arka planların etkisiyle şekillenmektedir. Öğretmenlerin kullandıkları güç kaynakları ve öğrenciler tarafından otorite olarak görülmeleri noktasında tarafların sosyokültürel arka planları etkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında toplum ve kültür, sınıf ortamının durumu, bu ortamda kurulan öğretmen öğrenci ilişkileri, bu ilişkilerde öğretmenin otorite olabilme durumu ve güç ilişkileri noktalarında etkili olmaktadır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE TARTIŞMA

Güç ve otorite kavramları bağlamında öğretmen öğrenci ilişkilerini ele alan bu çalışmada, katılımcıların, karşı tarafın davranışları üzerinden öğretmen öğrenci ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri ve güç ve otorite kavramlarının ilişkilerdeki görünümü ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda, öğretmen öğrenci ilişkileri ve bu ilişkilerde güç ve otoritenin görünümü, alan yazındaki farklı yaklaşımlar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yapıldığı okulların öğrenci profilindeki farklılık, öğretmen öğrenci ilişkilerine, taraflar arasında güç üzerinden şekillenen deneyimlere ve öğretmenlerin otorite olabilme durumlarına yansımaktadır. Okullar, öğrenci profili ve öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri bakımından benzerlik göstermekle birlikte, AAL, diğer okullardan farklı olarak orta ve üst sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin ağırlıkta olduğu bir okuldur. AAL'de öğrencilerin aileleri, genellikle çocuk merkezli bir yapı sergilemekte, bu durum öğretmenlerle öğrenciler arasındaki güç ilişkilerinde öğrencinin avantajına iş görmektedir. AAL, disiplin sorunlarının diğer okullara göre daha az görüldüğü bir okuldur. Bu sebeple öğretmen öğrenci ilişkilerinde daha az sorun yaşanmakta, öğretmenlerin güç kaynaklarını kullanmaları noktasında diğer okullara göre farklılıklar görülmektedir. Diğer okullarda sıkça kullanılan ödül, ceza gibi güç kaynaklarının, bağırma ve azarlamaya dayalı kontrol mekanizmalarının bu okulda daha az kullanıldığı fark edilmektedir. KOAL'de ise, önceden orta sınıftan gelen öğrenciler, okulun bulunduğu mahallenin genç nüfusunun azalmasıyla birlikte artık Ankara'nın alt sosyoekonomik bölgelerinden gelmektedir. KOAL'deki söz konusu değişim, öğretmen öğrenci ilişkilerine yansımakta, okulda disiplin sorunlarının yaşandığı ve öğretmen öğrenci ilişkilerinin odak noktalarından birinin bu sorunlar olduğu görülmektedir.

Badley ve Patrick (2020)'in belirttiği mütekabiliyet esasına dayalı ilişkiler, üç okulda da göze çarpmaktadır. Karşılıklı anlaşmalar ve bu anlaşmaların işaret ettiği davranışların sergilenmesi üzerinden ilişki kurulmakta, öğretmen öğrenci ilişkilerinin durumu, davranışlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir. Buna göre, öğretmen öğrenci ilişkileri olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Olumlu ve olumsuz kelimeleri, tarafların ilişki içinde gösterdikleri davranışlar üzerinden ele

alınmaktadır. Olumlu ilişkilerde, taraflar birbirine samimi davranmaktadır. Samimiyet, öğrencilerin öğretmenleri "anne", "baba", "anneanne" olarak görmesini sağlamaktadır. Öğretmenlerin aile üyelerinden birine benzetilmesi yaygın bir durumdur (Aslan, 2016; Ulu Kalın ve Çalık Uzun, 2017; Pektaş ve Kıldan, 2009; Tulunay Ateş, 2016). Türkiye'nin kolektivist bir ülke olması sebebiyle aile bağlarına verilen önem (Aslan 2016) bu durumun nedeni olabilir. Öğrenciler, ev içinde aldıkları sorumluluklar sebebiyle yaşadıkları zorlukları ders içi süreçlere yansıtmakta, bu konuda öğretmenlerden anlayış ve destek beklemektedir. Olumlu ilişkilerde öğretmenler, öğrencilere ders içi süreçlerde ve ders dışı konularda anlayış göstermekte ve destek olmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler arasında olumlu ilişkilerin kurulmasıyla ders içi süreçler keyifli hale gelmekte, öğrenciler öğretmenlerin başarılı bir şekilde ders anlattıklarını belirtmektedir. Karşılıklı güvenin olduğu olumlu öğretmen öğrenci ilişkilerinde, taraflar ders dışı konularda paylaşımda bulunmaktadır. Öğrenciler, özel hayatlarını öğretmenleriyle paylaşmakta, öğretmenler vermek istedikleri öğütlerle ilgili öğrencilere kendi hayatlarından anekdotlar aktarmaktadır. Bu ilişkilerde davranışlarda denge gözetilmekte, öğretmenlerin ders içi süreçlerde verdikleri tepkiler uç noktalara kaymamakta ve sınırlar korunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, öğretmenler ve öğrenciler birbirlerine saygı duymakta ve bu saygıyı davranışlarla ve söylemlerle göstermektedir. Olumlu öğretmen öğrenci ilişkilerinde, mütekabiliyet esasına dayanan bu özellikler birlikte bulunmakta, birbiri içine geçmektedir. Taraflar arasında samimiyetin oluşması, davranışlarda dengenin bulunması, sınırların aşılmaması güveni getirmekte, birbirine güvenen taraflar özel yaşamlarını paylaşmakta ve zamanla aralarındaki bağ kuvvetlenmektedir.

Öğretmen öğrenci ilişkilerinin olumsuz olarak değerlendirildiği durumlarda, ön plana çıkan konulardan biri sorumlulukların yerine getirilmemesidir. Öğretmenler ve öğrenciler eğitim ortamının amaç ve hedefleri doğrultusunda bir araya gelmektedir (Frymier ve Houser, 2000). Bu amaç ve hedefler, tarafların sorumluluklarını belirlemektedir. Bu sorumluluklar, öğretmenler için ders vermek, dersi verimli işlemek, gerektiğinde molalar vermek ve öğrencilerle sohbet etmek; öğrenciler için not tutmak, öğretmenin söylediklerini yapmak, dersi dinlemek olarak görülmektedir. Öğretmen öğrenci ilişkileri, söz konusu sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda olumsuz bir hal almaktadır. Öğrenciler, öğretmenlerin sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda farklı şekillerde tepki vermekte, eleştirilerini dile getirmektedir. Ders anlatma biçimi beğenilmeyen bir öğretmen karşısında öğrenciler tepkilerini not tutmayarak, mimikleriyle rahatsızlıklarını belli ederek, eleştirilerini sessiz bir biçimde arkadaşlarıyla

paylaşarak direniş göstermektedir. Bu tepkiler, pasif bir direnişe işaret etmektedir. Geleneksel güç ilişkisi içinde öğrenci, verilen bilgileri almakla ve söylenenleri yapmakla mükelleftir. Bu sebeple öğretmenin sorumluluklarını yerine getirmemesi durumunda öğrenci, sınıf ortamında tepkisini pasif bir biçimde göstermektedir. Geleneksel güç ilişkisinin diğer tarafı olan öğretmen ise tepkilerini açıktan verebilmekte, gerekli yaptırımları güç kaynaklarını kullanarak uygulayabilmektedir. Sorumluluğunu yerine getirmeyen öğrenciler, öğretmenlerin kullandıkları güç kaynaklarına maruz kalmaktadır. Olumsuz öğretmen öğrenci ilişkilerinde öğretmenlerin sergiledikleri bir diğer davranış öğrenciler arasında ayrım yapmaktadır. Bazı öğretmenler, öğrencilerin cinsiyetine, anne ve baba mesleklerine göre öğrencilere farklı davranmaktadır. Karşılıklı saygı ve güvenin ortadan kalkması, öğretmen öğrenci ilişkilerinin olumsuz bir hal almasının nedenlerindendir. Öğretmen ve öğrenci arasında, ilişkinin ilk aşamalarında belirlenen belli sınırlar vardır. Bu sınırlara riayet edilmemesi, öğretmenlerin öğrencilere hakaret etmesi, öğrencileri akranlarının yanında sert bir şekilde uyarması, öğrenciler tarafından saygısızlık olarak görülmektedir. Öğrenciler, öğretmenlerinden gördükleri bu tür davranışlar sonrasında çekinmekte ve korkmaktadır. Öğretmenlerin saygı sınırını aşan bu tür davranışları, genellikle ders içi süreçlerde sergilenmektedir. Bu durum, öğretmenin, öğretim programını aktarmayı tek hedef olarak görmesi ve bu hedefe ulaşabilmek adına sınıf düzenini korumaya çalışmasıyla açıklanabilir. Öğretmen, öğrencileri ilişki kurabileceği kişiler olarak görmek yerine iş tanımının bir parçası olarak görmesi sebebiyle öğrencilere hakaret ederek ve onlara bağırarak disiplini sağlamaya çalışıyor olabilir. Olumsuz öğretmen öğrenci ilişkilerinde saygısızlığın temel sebeplerinden biri, tarafların saygının davranışlarına nasıl yansıması gerektiğine dair fikir birliğine varamamış olmasıdır. Öğretmenler ve öğrenciler, yaş farkı sebebiyle farklı kuşakları ve dolayısıyla farklı yaşam biçimlerini temsil etmekte, iki taraf, saygısızlık olarak görülen davranışlar konusunda uzlaşamamaktadır. Öğretmenler için saygının davranışlara yansıması, söz dinlemek, öğretmen sınıfa gelince ayağa kalkmak, öğretmene karşılık vermemek; öğrenciler için ise öğretmenin öğrencilere bağırmaması, akranların yanında rencide edilmemek anlamına gelmektedir. Saygının davranışlarına nasıl yansıması gerektiğine dair farklı fikirlere sahip olan öğretmen ve öğrenciler, ilişkilerinde saygı konusunda zorluklar yaşayabilmektedir. Güvensizlik, olumsuz öğretmen öğrenci ilişkilerinin son özelliğidir. Karşılıklı olarak güvenin kırılması, tarafları ilişki üzerine düşünmeye ve iletişimi sınırlandırmaya itmektedir. Burada güvenin kırılması, verilen sözlerin tutulmaması ve davranışlarda tutarsızlık anlamına gelmektedir. Öğretmenlerin,

öğrencilerine söylediklerini yapmaması, her gün değişen davranışlara sahip olması öğrenciler için tutarsızlık anlamına gelmekte ve öğrenciler öğretmenlere güvenememektedir. Aynı durum, mütekabiliyet esasına dayalı bir ilişki kurulması sebebiyle öğretmen için de geçerli olmakta, öğrencilerin sözlerini tutmadıkları durumlarda öğretmen, öğrencilere güvenmemekte ve yalnızca dersini işlemeye odaklanmaktadır.

Öğretmen öğrenci ilişkileri, yaş farkının ön planda olması, eğitim ortamının amaç ve hedefleri göz önüne bulundurulduğunda, otorite kavramının söz konusu olduğu ilişkilerdir. Öğretmenlerin, öğretim programı doğrultusunda belirlenen hedeflere ulaşmaları noktasında otorite olabilmeleri önemlidir. Öğretmenler günümüzde, eskiden olduğu gibi çaba harcamadan otorite olamamaktadır. Öğretmen öğrenci ilişkilerinin, zamanla mütekabiliyet esasının ön plana çıktığı ilişkilere dönüşmesi, öğretmenin otorite konumunu değiştirmiştir. Öğretmen otoritesi, öğrencilerle kurulan olumlu ilişkiler içinde inşa edilmektedir. Öğretmenlerle olumlu ilişkiler kuran öğrenciler, öğretmen otoritesini tanımakta ve öğretmenin söylediklerini yapmaktadır. Öğrencilerle ilişkilerinde öğrencileri değerli birer varlık olarak gördüğü davranışlarından anlaşılan öğretmenler, fazla bir çaba harcamak durumunda kalmadan, öğrenci tarafından otorite olarak görülmelerinin verdiği özgüvenle sınıfta düzeni sağlayabilmektedir. Otorite, bu düzenin sağlanması üzerinden şekillenmekte, otorite sahibi öğretmen düzeni sağlayan ve koruyan kişi olarak görülmektedir. Öğrencilerin düzeni koruyan öğretmenlerle ilgili fikirlerinin temelinde, eğitim ortamının amaçlarına yönelik vurgu yatmaktadır. Öğrenciler, okula eğitim almak için geldiklerini, okulda bulundukları süreyi en verimli şekilde geçirmek istediklerini ve bunu engellemeye çalışan arkadaşlarını uyaran öğretmenleri otorite olarak gördüklerini belirtmektedir. Bu durum, otoritenin, herkesin hakkını koruyan bir figür olarak betimlendiğini göstermektedir. Düzeni koruduğu belirtilen öğretmenler, düzeni sağlamak adına öğrencilere gerekli emirleri vermekte, bu emirlerin uygulanmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle düzeni sağlayan öğretmenler, deontik otorite (Bochenski, 2018) konumunda bulunmaktadır. Bir öğretmenin otorite olarak görülmesi noktasında, ders içi süreçlerde düzeni koruyabilmesi kadar bilgili olması da önemlidir. Alanında bilgi sahibi olduğu düşünülen öğretmenler, öğrencilere güven vermekte ve bu durum öğretmenin otorite olarak görülmesini sağlamaktadır. Öğrencilerin, bilgi sahibi öğretmenleri otorite olarak görmesi, Bochenski (2018)'nin epistemik otorite kavramıyla açıklanabilmektedir. Epistemik otorite, üzerine konuşulan alanda, ilişki içinde olduğu diğer kişilerden daha fazla bilgi sahibi olduğu ve bu bilgiyi kimsenin zararına

kullanmayacağı düşünülen kişidir. Öğretmenler, öğrencilerin kendilerini bilgi üzerinden otorite olarak gördüklerini belirtmektedir. Bu durum, öğretmen öğrenci ilişkilerinin eğitim ortamında sürdürülen ilişkiler olduğu düşünüldüğünde anlamlı hale gelmektedir. Otorite olarak görülen öğretmenlerin son özelliği ise dengeli ve tutarlı davranışlar sergilemeleridir. Olumlu öğretmen öğrenci ilişkilerinde görülen tutarlı davranışlar, öğretmenin otorite olarak görülmesini sağlamaktadır. Tutarlılık, öğretmenin davranışlarındaki sürekliliğe, koyduğu kurallara tüm öğrencilerin uymasını sağlamasına ve kurallara uyulmaması halinde vereceğini söylediği cezaları vermesine atıfta bulunmaktadır. Otorite olarak görülen öğretmenler, farklı otorite türleri kapsamında değerlendirilmektedir. Bilgi sahibi olan ve bilgisiyle otorite olan öğretmenler epistemik otorite (Bochenski, 2018) olarak görülmektedir. Bilen ve bildiklerini aktarabilen öğretmenler, mesleki otorite (Pace ve Hemmings, 2007) sahibidir. Eğitim ortamındaki bir diğer otorite türü olan deontik otorite (Bochenski, 2018) ise düzeni sağlamak adına emirler veren ve öğrencileri bu emirler doğrultusunda yönlendiren öğretmendir.

Öğretmen öğrenci ilişkilerinde otorite olarak görülmeyen öğretmenler, bilgi sahibi olmadığı veya sahip olduğu bilgiyi aktaramadığı düşünülen, öğrencileri umursamayan öğretmenler olarak tanımlanmaktadır. Bilgi, otorite olabilmenin temel şartlarından biridir ve bu bilgiye sahip olmadığı düşünülen öğretmenler öğrenci tarafından otorite olarak görülmemektedir. Bilgi sahibi olmayan öğretmenler, bu eksikliklerini öğrencilerle ilişkilerinde farklı güç kaynaklarını kullanarak telafi etmektedir. Öğrenciler tarafından otorite olarak görülmeyen öğretmenlerin bir diğer özelliği, öğrencileri umursamamalarıdır. Öğrencileri umursamayan öğretmenler, yalnızca ders anlatmaya odaklanan öğretmenlerdir. Öğretmen öğrenci ilişkilerinin mütekabiliyet esasına dayanan yönü bu noktada ortaya çıkmakta, öğrenciler kendilerini umursamayan öğretmenleri umursamamaya başlamaktadır. Bu kısır döngü, öğrencilerin öğretmeni otorite olarak görmemesiyle sonuçlanmakta, öğretmen yalnızca dersinin bitmesi beklenen kişi haline gelmektedir.

Öğretmenlerin okul ortamında kurdukları otorite, farklı unsurlardan etkilenmektedir. Bu unsurların bir kısmı okulun mikro düzleminin dışında, yapıyla ilgili unsurlardır. Lise eğitiminin zorunlu olması, öğretmenlerin otoritesini etkilemekte, zorunlu olarak sınıfta bulunan ve verilen görevleri en kolay ve hızlı yoldan yapmaya çalışan öğrenciler (Winograd, 2002) öğretmeni umursamamaktadır. Sınıf geçme yönetmeliğinde yapılan değişikliklerden sonra, fazla çaba harcamadan eğitimini tamamlayabileceğini gören öğrenciler, öğretmen otoritesini tanımamaktadır. Toplumun

öğretmenlerle ilgili fikirleri, basında ve sosyal medyada öğretmenlerle ilgili çıkan haberlere yapılan yorumlarda görülmekte, öğretmenler toplumun diğer üyeleri tarafından saygı görmediklerini düşünmektedir. Eskiden okul sınırlarının dışına taşan öğretmen otoritesi, değişen zamanla birlikte okul sınırlarına hapsolmaktadır. Öğretmenlerin, okul sınırları dışında öğrencileriyle karşılaştıklarında otorite konumlarını koruyabilmeleri, okul içindeki etkileşimlerine bağlıdır. Öğretmenlerin otoritelerini etkileyen bir diğer unsur öğretmenin cinsiyetidir. Kadın öğretmenler ile erkek öğretmenler arasında, otoritenin tesis edilmesi noktasında farklılıklar görülmektedir ve bu farklılıkların kaynağı toplumdaki cinsiyetle ilgili fikirlerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri, öğretmenlerin sınıf içindeki otorite konumlarını belirlemektedir. Tüm bunlar, okulun makro düzlemde toplumdan ve eğitim sisteminin düzenlenmesini sağlayan kararlardan etkilendiğini göstermektedir. Okul bir yönüyle mikro bir düzlemdir ve öğretmen öğrenci ilişkileri mikro düzlemde gerçekleşmektedir. Öte yandan, makro düzlemde eğitim sistemini etkileyen kararlar, toplumun eğitim ve öğretmenle ilgili fikirleri, mikro düzlemdeki ilişkileri etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında okul, mikro ve makro düzlemlerin kesişim ve etkileşim noktası olarak görülebilir.

Öğrencilerin otorite karşısında konumlanmaları, otoritenin gerekliliği ve otoriteyi sorgulama eksenlerinde toplanmaktadır. Otoritenin gerekliliği ve sorgulanması, eğitim ortamının amaç ve hedefleri doğrultusunda temellendirilmektedir. Öğretmen ve öğrenci rollerine yüklenen sorumluluklar bu amaç ve hedefler ile şekillenmektedir. Öğretmenlerin sorumluluğu, eğitim verebilmek adına sınıf düzeninin sağlanması ve ders içi süreçlerin verimli geçirilmesidir. Öğrencilerin eğitim hakkının güvence altına alınabilmesi için otorite gerekli görülmektedir. Otoritenin davranışları ve yaptırımları, bu fikirler üzerinden meşrulaştırılmaktadır. Öğretmen rolünün gereklilikleri yerine getirilmediğinde ise otorite sorgulanmakta ve öğretmenle öğrenciler çatışmaktadır. Dersin düzeninin sağlanmaması, ders içi süreçlerin verimsiz geçmesi, öğrencilerin otoritenin yeterliğini sorguladığı durumlardır. Öğrencilerin otorite figürleriyle yaşadıkları çatışmalar, ergenlik döneminin normali olarak görülmektedir. Kimlik arayışı sürecindeki öğrenciler, otorite figürleriyle çatışarak kimlik kazanmak durumundadır.

Öğretmenler, güç kullanımlarını, otoritenin temellendirilmesiyle benzer şekilde düzenin sağlanması üzerinden meşrulaştırmaktadır. Sınıf ortamında güç ilişkileri, düzenin sağlanması adına koyulan kurallarla kurulmaktadır (Tombak-İlhan ve Gündüz, 2023). Düzenin sağlanması adına, geleneksel güç ilişkisine vurgu yapılmakta, öğrencilere bulundukları konum hatırlatılmaktadır. Öğretmenler sınıf ortamında ödül ve ceza

yöntemlerini kullanarak öğrencileri kontrol etmeye çalışmaktadır. Sınıf ortamında öğretmen, öğrencilerin güdülenmesi üzerinden şekillenen farklı ödüller kullanmaktadır. Bunlar, kişisel ödül gücü ve kişisel olmayan gücüdür (French ve Raven, 1959). Güç türlerinin kullanımı, ders içi süreçlerde yaşananlar doğrultusunda şekillenmekte, bir güç türünden diğerine hızlı geçişler yaşanabilmektedir. Öğretmenlerin, güç kullanımıyla ilgili kendi öğrencilik dönemleriyle bugünü kıyasladıkları görülmektedir. Öğretmenler kendi öğrencilik dönemlerinde şiddetin yaygın olduğunu, günümüzde bu durumun yaşanmadığını belirtmektedir. Öğrenciler ise şiddet kullanımıyla ilgili öğretmenleriyle aynı fikirde değildir. Günümüzde şiddet, şaka adı altında devam etmektedir. Genel olarak güç kullanımı, otoritenin ikamesi olarak görülmektedir. Güç kullanımıyla ilgili öğrenciler, zıtlaşma ve durumu kabullenme gibi davranış biçimlerini sergilemektedir. Seslerini öğretmenlerine duyurmak isteyen, düzenin sağlanması adına uç noktalara varabilen güç kullanımı karşısında geleneksel güç ilişkisi içindeki konumunu kabul etmeyen bazı öğrenciler öğretmenleriyle çatışmaktadır. Bu davranışın temelinde, öğrencilerin fikirlerini paylaşma isteği yatmaktadır. Hiyerarşik bir görünüm sergileyen geleneksel güç ilişkisi içinde sesini duyuramayan öğrenciler bu durumdan rahatsız olmakta ve sonuç olarak öğretmenlerin güç kullanımına karşı çıkmaktadır. Bazı öğrenciler ise öğretmenin süreklilik gösteren güç kullanımı sebebiyle oluşan korkuyu benimsemekte ve geleneksel güç ilişkisi içindeki rolünü kabul etmektedir. Bu rolü kabul eden öğrenciler, zamanla öğretmenin gözetleme ve kontrol görevini paylaşmakta, hiyerarşik gözlemin (Foucault, 1992) parçası olmakta ve kurallara uymayan arkadaşlarını uyarmaktadır. Tombak-İlhan ve Gündüz (2023)'ün, kuralların öğrenciler tarafından benimsenmesi ve kuralların uygulanması noktasında öğrencilerin öğretmene yardım etmesi bulgusuyla benzerlik taşıyan bu durum, sınıf içi güç ilişkilerinde öğrencilerin zamanla değişen konumlarını göstermektedir.

Öğretmen öğrenci ilişkileri ve bu ilişkilerde güç ve otoritenin ortaya çıkışı, toplum ve kültürle bağlantılıdır. Öğrenciler ve öğretmenler habituslarıyla sınıf ortamında bulunmakta, birbirleriyle kurdukları ilişkilerde ailelerinden miras aldıkları kültür görünür olmaktadır. Habitus, kişilerin davranış ve düşünce biçimlerini belirlemektedir. Eğitim ortamının hedef ve amaçları doğrultusunda düzenin sağlanması için öğretmen tarafından kullanılan güç kaynakları, öğretmenin otorite olabilmesi ve öğrencilerin otorite figürü olan öğretmenle ilişkileri kültür tarafından şekillendirilmektedir. Öğretmenlerin içinde büyüdükleri aile ve kültür, sınıf içinde otoritelerini tesis ederken seçtikleri davranışları belirlemektedir. Fikir paylaşımının, sevginin ve anlayışın ön planda olduğu ailelerde

büyüyen öğretmenler, öğrencileriyle olumlu ilişkiler kurmakta ve bu sayede otorite olmaktadır. Geleneksel güç ilişkisinin özelliklerini sergileyen, fikirlerin paylaşılmadığı ve otorite figürlerinin sözünden çıkılmayan ailelere sahip olan öğretmenler, aile büyüklerinden gördüklerini sınıf ortamına yansıtmaktadır. Öğretmenler, habituslarının otorite ve güçle ilişkili bölümlerini ders içi süreçlere yansıtmaktadır. Öğretmenlerle benzer şekilde, öğrenciler de sınıf ortamına habituslarını taşımaktadır. Öğrenciler, habitusları gereğince öğretmenlerin güç kullanımı ve otorite konumunda bulunmalarını meşru görmekte veya bunları reddetmektedir. Öğrencilerin habitusları gereği büyüğe saygı üzerinden şekillenen fikirleri, öğretmenleriyle ilişkilerinde belirleyici olmaktadır. Öğrenciler ne olursa olsun yaşça büyük birine saygılı davranılması gerektiğini ifade etmekte ve bunun kendilerine, anne babaları tarafından öğretildiğini aktarmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin ve öğrencilerin habitusları zaman zaman çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır. Taraflar, kendi habituslarına ait olmayan bir fikir ya da davranış biçimini gördüklerinde şaşırmakta ve duruma anlam verememektedir. Eğitim ortamında güce ve otoriteye bakış açısı, habitusun yanı sıra toplum tarafından şekillendirilmektedir. Öğrenciler ve öğretmenler, topluma uyum sağlamanın gerekliliğinden söz etmekte, bu fikirden yola çıkarak otoriteyi ve güç kullanımını meşrulaştırmaktadır. Öğretmenlerin sınıf içinde otorite olabilmeleri, toplumun öğretmene ve öğretmenlik mesleğine bakış açısıyla ilişkili görülmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin ailelerinin öğretmene davranış biçimleri üzerinden, öğretmenlik mesleğine duyulan saygının azaldığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte öğretmenlik mesleğinin, eski zamanlara göre daha kolay ulaşılabilir bir meslek olarak görülmesi, öğretmen otoritesinin zarar görmesine neden olmaktadır. Öğretmenler tarafından, öğrencilerin ailelerinin davranışları özelinde, toplumun geneline hakim olan bir öğretmenlik eleştirisine dikkat çekilmektedir. Toplumun öğretmenlik mesleğine dair fikirleri ve ailelerin davranışları, öğretmenlerin otoritesini sarsmaktadır.

KAYNAKLAR

Akın, Z., & Öztürk, E. (2021). Değer eğitimi sürecinde okul–aile işbirliği: Bir nitel çalışma. Değerler Eğitimi Dergisi, 19(42), 73–112. https://doi.org/10.34234/ded.912583

Alasuutari, P. (2018). Authority as epistemic capital. Journal of Political Power, 11(2), 165–190. https://doi.org/10.1080/2158379X.2018.1468151

Alpbaz Erürker, B. (2007). Aileye ve parçalanmış aileye sahip 5-6 yaş çocuklarının bilişsel işlevlerinin karşılaştırılması (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alkan, A., & Erdem, R. (2019). Güç: Formal ve informal yönden güce kavramsal bir bakış. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 10(24), 405–433. https://doi.org/10.21076/vizyoner.472535

Aultman, L. P., Williams-Johnson, M. R., & Schutz, P. A. (2009). Boundary dilemmas in teacher–student relationships: Struggling with ‘‘the line’’. Teaching and Teacher Education, 25, 636–646. https://doi.org/10.1016/j.tate.2008.10.002

Arendt, H. ve Kohn, J. (2006). Between past and future. Londra: Penguin.

Aslan, N. (2016). İspanya ve Türkiye'de öğretmen imajları: Kültürlerarası bir çalışma. *Asia Pacific Education Review*, *17*(2), 253–266. https://doi.org/10.1007/s12564-016-9423-z

Badley, K., & Patrick, M. (Eds.). (2022). The complexities of authority in the classroom: Fostering democracy for student learning. Routledge.

Balay, R., Kaya, A., & Doğu, Z. (2012). Ortaöğretim pansiyonlarında kalan lise öğrencilerinin öğretmen-öğrenci ilişkisine ilişkin görüşleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11(42), 103–128.

Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. The Qualitative Report, 13(4), 544–559. https://doi.org/10.46743/2160-3715/2008.1573

Bochenski, J. M. (2015). Otorite nedir? Otorite mantığına giriş (H. Görgün, Çev.). Küre Yayınları.

Booker, K. (2021). Rules without relationships lead to rebellion: Secondary teachers and school belonging. *School Community Journal*, *31*(1), 65–84.

Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (2014). Vârisler: Öğrenciler ve kültür (L. Ünsaldı & A. Sümer, Çev.). Heretik Yayıncılık.

Boudon, R., & Bourricaud, F. (1989). A critical dictionary of sociology. Routledge / The University of Chicago Press.

Brinkmann, S. (2018). The interview. İçinde N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), The SAGE handbook of qualitative research(5th ed., pp. 997–1038). Sage Publications.

Can, E., & Arslan, B. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi yeterliklerine ilişkin öğrenci görüşleri. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 10(18), 195–219.

Chmiliar, L. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), Encyclopedia of case study research (pp 582-584). USA: SAGE Publications.

Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(21), 269-283.

Creswell, J. W. (2021). Araştırma Tasarımı Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (5. Baskı) (E. Karadağ, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2018).

Dahl, R. A. (1957). The concept of power. Behavioral Science, 2(3), 201–215. https://doi.org/10.1002/bs.3830020303

De-Moll, K. (2010). Everyday experiences of power (Doktora tezi). University of Tennessee, Knoxville. https://trace.tennessee.edu/utk_graddiss/790

Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user friendly guide for social science.* Londra: Routledge. http://dx.doi.org/10.4324/9780203412497

Dumais, S. A. (2002). Cultural capital, gender, and school success: The role of habitus. Sociology of Education, 75(1), 44–68. https://doi.org/10.2307/3090253

Durden, T. R., Escalante, E., & Blitch, K. (2014). Culture matters—Strategies to support young children's social and cultural development. Faculty Publications from CYFS, 84.

Durkheim, E. (2016). Eğitim ve sosyoloji (P. Ergenekon, Çev.). Pinhan Yayıncılık.

Dussel, I. (2010). Foucault and education. İçinde M. W. Apple, S. J. Ball ve L. A. Gandin (Ed.), The Routledge Handbook of the Sociology of Education (ss. 27–36). Routledge.

Edgar, A., & Sedgwick, P. (Ed.). (2007). Cultural theory: The key concepts (2. bs.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203933947

Edwards, J. L. (1971). In loco parentis: Definition, application, and implication. South Carolina Law Review, 23(1), 114–126.

Elliott, J. G., & Stemler, S. E. (2008). Teacher authority, tacit knowledge, and the training of teachers. İçinde T. E. Scruggs & M. A. Mastropieri (Eds.), *Personnel preparation*

(21. bs., ss. 75–88). Emerald Group Publishing. https://doi.org/10.1016/S0735-004X(08)00003-7

Emerson, R. M. (1962). Power-dependence relations. American Sociological Review, 27(1), 31–41. https://doi.org/10.2307/2089716

Engels, F. (1978). On authority. İçinde R. C. Tucker (Ed.), The Marx-Engels reader (2. bs., ss. 730–733). New York: W. W. Norton & Company.

Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: Sorunlar ve beklentiler. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1), 123–136.

Erickson, F. (2011). Culture. İçinde B. A. U. Levinson & M. Pollock (Ed.), *A Companion to the Anthropology of Education* (ss. 25–33). Birleşik Krallık: Wiley-Blackwell.

Esgin, A. (2013). Otoriteye İtaatin Ya Da Otorite Bağımlılığının Sosyolojik Anlamları. Sosyologca, 22(5), 101-123.

Furedi, F. (2013). Authority: A sociological history. Cambridge University Press.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin doğuşu (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Yayınları.

Foucault, M. (1980). Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1979 (C. Gordon, Ed.). New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1997). The ethics of the concern of the self as a practice of freedom (R. Hurley, Çev.). İçinde P. Rabinow (Ed.), Ethics: Subjectivity and truth (ss. 281–301). The New Press.

French, J. R. P., Jr., & Raven, B. (1959). The bases of social power. İçinde D. Cartwright (Ed.), Studies in social power (ss. 150–167). University of Michigan.

Freire, P. (2021). *Eleştirel bilinç için eğitim* (Z. D. Hattatoğlu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Frymier, A. B., & Houser, M. L. (2000). The teacher-student relationship as an interpersonal relationship. Communication Education, 49, 207–219. https://doi.org/10.1080/03634520009379209

García-Moya, I., Brooks, F., & Moreno, C. (2019). Humanizing and conducive to learning: An adolescent students' perspective on the central attributes of positive relationships with teachers. *European Journal of Psychology of Education*, *35*(1), 1–20.

Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., Donnelly, J. H., Jr., & Konopaske, R. (2011). Organizations: Behavior, structure, processes (14th ed.). McGraw-Hill Irwin.

Giddens, A. & Sutton, P. W. (2021). Essential concepts in sociology. Chichester: John Wiley & Sons.

Glesne, C. (2020). Nitel araştırmaya giriş (A. Ersoy & P. Yalçınoğlu, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.

Goldstein, L. S. (1999). The relational zone: The role of caring relationships in the co-construction of mind. American Educational Research Journal, 36, 647–673. https://doi.org/10.3102/00028312036003647

Gökalp, Z. (2018). *Türkçülüğün esasları*. Karbon Kitaplar.

Gümüş, M. (2007). Yapılandırmacı eğitim sürecinde öğretmen-öğrenci ilişkilerindeki değişim ve dönüşüm (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. Remzi Kitabevi.

Graham, E. J. (2018). Authority or democracy? Integrating two perspectives on equitable classroom management in urban schools. Urban Review, 50(4), 493–515. https://doi.org/10.1007/s11256-017-0443-8

Hancock, D. R., & Algozzine, B. (2006). Doing case study research: A practical guide for beginning researchers. Teachers College Press.

Harjunen, E. (2011). Students' Consent to a Teacher's Pedagogical Authority. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *55*(4), 403–424. https://doi.org/10.1080/00313831.2011.587325

Hasateş, M. C., Bademci, Ö., & Zabcı, N. (2021). Öğretmenlerin kapsayıcı işlevinin öğrenme ilişkileri bağlamında nitel yöntemle araştırılması. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(4), 1486–1514.

Hatipoğlu, A., & Kavas, E. (2016). Veli yaklaşımlarının öğretmen performansına etkisi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(4), 1012–1034.

Haugaard, M. (2018). What is authority? Journal of Classical Sociology, 18(2), 104-132. https://doi.org/10.1177/1468795X17723737

Heekes, S.-L., Kruger, C. B., Lester, S. N., & Ward, C. L. (2020). A systematic review of corporal punishment in schools: Global prevalence and correlates. Trauma, Violence, & Abuse, 23(1), 52–72. https://doi.org/10.1177/1524838020925787

Heywood, A. (2013). Siyaset (B. Kalkan, Çev.) (9. bs.). Adres Yayınları.

Hoy, W. K., & Tschannen-Moran, M. (1999). Five faces of trust: An empirical confirmation in urban elementary schools. Journal of School Leadership, 9(3), 184–208.

Huet, A. ve Quentel, J.-C. (2013). Anthropological basis of authority. Inflexions, 24(3), 203–215. https://doi.org/10.3917/infle.024.0203

Hurn, C. J. (2016). *Okulun imkan ve sınırları: Eğitim sosyolojisine giriş* (A. Kaysılı & A. Soylu, Çev.). Pegem Akademi. https://doi.org/10.14527/9786053184652

Isaac, J. C. (1987). Beyond the three faces of power: A realist critique. Polity, 20(1), 4–31. https://doi.org/10.2307/3234935

Janusch, H. (2024). Güç tipolojileri: Güç çalışmalarındaki teorik tutarsızlıkların ve kör noktaların belirlenmesi. Journal of Political Power, 17(2), 103–126. https://doi.org/10.1080/2158379X.2024.2380273

Kanter, R. M. (1993). Men and women of the corporation (2. bas.). New York, NY: Basic Books.

Karpouza, E., & Emvalotis, A. (2019). Exploring the teacher-student relationship in graduate education: A constructivist grounded theory. Teaching in Higher Education, 24(2), 121–140. https://doi.org/10.1080/13562517.2018.1468319

Kaysılı, A. (2020). *Okul kültürünün sosyal inşası: Bir eğitim antropolojisi araştırması*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Kim, G. (2022). Male authority assumption busting. In K. Badley & M. Patrick (Eds.), The complexities of authority in the classroom: Fostering democracy for student learning (pp. 229–238). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003140849-19

Kreitner, R. (2009). Management, Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.

Lei, H., Cui, Y., & Chiu, M. M. (2018). The relationship between teacher support and students' academic emotions: A meta-analysis. Frontiers in Psychology, 8, 2288. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02288

Linton, R. (2007). *Cultural background of personality*. Routledge.

Luo, J. J. (2024). How does GenAI affect trust in teacher–student relationships? Insights from students' assessment experiences. Teaching in Higher Education, 29(4), 1–16. https://doi.org/10.1080/13562517.2024.2341005

Malinowski, B. (2020). *Bilimsel bir kültür teorisi* (D. Uludağ, Çev.). Doğu Batı Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.

McCroskey, J. C., & Teven, J. J. (1999). Goodwill: A reexamination of the construct and its measurement. Communication Monographs, *66*(1), 90–103. https://doi.org/10.1080/03637759909376464

Mendel, G. (2005). Bir otorite tarihi: Süreklilikler ve değişiklikler (Çev. I. Ergüden). İstanbul: İletişim Yayınları.

Merriam, S. B. (2023). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (S. Turan, Çev. Ed.; 3. basımdan çeviri). Nobel Yayıncılık.

Metz, M. H. (1978). Classrooms and corridors: The crisis of authority in desegregated secondary schools. University of California Press.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları ortak metni*. MEB.

Mills, A. J., Durepos, G., & Wiebe, E. (Ed.). (2010). Encyclopedia of case study research (Vols. 1–2). Sage Publications. https://doi.org/10.4135/9781412957397

Murphy, R. (1982). Power and autonomy in the sociology of education. *Theory and Society*, *11*(2), 179–203. https://doi.org/10.1007/BF00158740

Ok, A. Ş. (2017). Max Weber'de otorite ve meşruiyet tipolojisi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4(8), 42–54.

Pace, J. L., & Hemmings, A. (2007). Understanding authority in classrooms: A review of theory, ideology, and research. *Review of Educational Research, 77*(1), 4–27. https://doi.org/10.3102/003465430298489

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu sosyolojisinde "habitus", "sermaye" ve "alan" üzerine. Liberal Düşünce Dergisi, (62), 121-141. https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48171/609540

Patton, M. Q. (2015). Qualitative research and evaluation methods: Integrating theory and practice (4th ed.). Sage Publications.

Pektaş, M., & Kıldan, A. O. (2009). Farklı branşlardaki öğretmen adaylarının 'öğretmen' kavramı ile ilgili geliştirdikleri metaforların karşılaştırılması. Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 271–287.

Pişkin, Z., & Parlar, H. (2021). Toplumsal statü ve algı açısından öğretmenlik mesleğinin incelenmesi. Academic Platform Journal of Education and Change, 4(1), 1–28.

Platz, M. (2021). Trust between teacher and student in academic education at school. *Journal of Philosophy of Education, 55*(4–5), 688–697. https://doi.org/10.1111/1467-9752.12560

Ratcliffe, J. W. (1983). Notions of validity in qualitative research methodology. Knowledge, 5(2), 147–167. https://doi.org/10.1177/1075547083005

Raven, B. H. (1993). The bases of power: Origins and recent developments. Journal of Social Issues, 49(4), 227–251. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1993.tb01191.x

Raven, B. H. (2008). The bases of power and the power/interaction model of interpersonal influence. Analyses of Social Issues and Public Policy, 8(1), 1–22. https://doi.org/10.1111/j.1530-2415.2008.00159.x

Reis, H. T., & Shaver, P. (1988). Intimacy as interpersonal process. İçinde S. Duck (Ed.), Handbook of personal relationships: Theory, research and interventions (ss. 367–389). John Wiley & Sons.

Roberson, R. R. (2014). Understanding the development of legitimate teacher authority through the teacher-student relationship: A qualitative study (Doktora tezi). University of Oklahoma.

Romero, L. R. (2015). Trust, behavior, and high school outcomes. Journal of Educational Administration, 53(2), 215–236.

Russell, S. L., Wentzel, K. R., & Donlan, A. E. (2016). Teachers' beliefs about the development of teacher–adolescent trust. Learning Environments Research, 19(3), 241–266. https://doi.org/10.1007/s10984-016-9207-8

Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. Learning and Instruction, 17(1), 123–139. https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.01.003

Sadık, F., & Yalçın, O. (2021). Liselerde Disiplin Uygulamalarına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. OPUS International Journal of Society Researches, 18(40), 2530-2585. https://doi.org/10.26466/opus.868503

Şahbaz, M. (2020). Parçalanmış ve parçalanmamış ailelerden gelen ergenlerin riskli davranışlarının bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi (Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi). EMU I-REP. https://i-rep.emu.edu.tr/xmlui/handle/11129/5228

Salancik, G. R., & Pfeffer, J. (1977). Who gets power--and how they hold on to it: A strategic-contingency model of power. Organizational Dynamics, 5(3), 2–21. https://doi.org/10.1016/0090-2616(77)90028-6

Sapir, E. (1921). *Language: An introduction to the study of speech*. Harcourt, Brace.

Sennett, R. (2011). Otorite (K. Durand, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Sever, M., Soylu, A., & Kaysılı, A. (2016, Mayıs 31–Haziran 3). Öğretmenlerin öğrenci-öğretmen ilişkisinde güç kullanımını meşrulaştırma araçları (Özet bildiri, ss. 521–522). 3. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi (EJER 2016), Muğla, Türkiye.

Şener, E., & Çetinkaya, F. F. (2016). Güç bağımlılığı: Bir kavram analizi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2), 125–137. https://doi.org/10.5578/jeas.39362

Sümer, O. (2019). Kolej-okul temalı Yeşilçam filmlerinde sosyal algı ve öğretmen-öğrenci ilişkileri: Kültürel ve durumsal analiz. *Sosyolojik Düşün, 4*(2), 42–58.

Symonds, E. (2021). An ‘unavoidable’ dynamic? Understanding the ‘traditional’ learner–teacher power relationship within a higher education context. British Journal of Sociology of Education, 42(7), 1070–1085. https://doi.org/10.1080/01425692.2021.1962246

Tackie, H. N. (2022). (Dis)connected: Establishing social presence and intimacy in teacher–student relationships during emergency remote learning. AERA Open, 8(1), 1–14. https://doi.org/10.1177/23328584211069525

Tikkanen, L., Pyhältö, K., Soini, T., & Pietarinen, J. (2021). Crossover of burnout in the classroom: Is teacher exhaustion transmitted to students? International Journal of School & Educational Psychology, 9(4), 326–339. https://doi.org/10.1080/21683603.2021.1942343

To, S. (2006). Using Foucault’s concept of power to analyze school discipline and draw implications for school social work service in Hong Kong. International Social Work, 49(6), 779-790. https://doi.org/10.1177/0020872806070974

Tulunay Ateş, Ö. (2016). Öğrencilerin öğretmen ve okul metaforları. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 78–93.

Tylor, E. (1871). Primitive Culture: Research into the development of mythology, philosophy. religion, art, and custom. London. UK: John Murray.

Ulu Kalın, Ö., & Çalık Uzun, S. (2017). Anadolu lisesi ve Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmen kavramına yönelik metaforik bakışları. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 12, 461–476. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies

Ünsal, S. (2021). Öğretmenlik mesleğinin tanımı, önemi ve öğretmenlerin değişen rolleri üzerine nitel betimsel bir araştırma. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(42), 1481–1504. https://doi.org/10.46928/iticusbe.956111

Üreyen, S., & Ünal, A. (2022). Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar. Trakya Eğitim Dergisi, 12(1), 148–164.

Veck, W. (2015). Hannah Arendt, education and power. İçinde A. Kupfer (Ed.), Education and power: Contexts of oppression and opportunity (s. 13–25). https://doi.org/10.1057/9781137415356

Walaszek, Z. (1976). Power or authority? *The Polish Sociological Bulletin, (36),* 31–45. https://www.jstor.org/stable/44824692

Waller, W. (1932). The sociology of teaching. John Wiley.

Weber, M. (2020). Bürokrasi ve otorite (B. Akın, Çev.; 8. basım). İstanbul: Adres Yayınları. (Orijinal çalışma 1947'de yayımlanmıştır).

Winograd, K. (2002). The negotiative dimension of teaching: Teachers sharing power with the less powerful. *Teaching and Teacher Education, 18*(3), 343–362. https://doi.org/10.1016/S0742-051X(01)00073-7

Yıldırım, A. Ve Şimşek H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, E. (1998). Güç kavramı ve istihdam ilişkisi. *Amme İdaresi Dergisi, 31*(4), 51–64.

Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5. bas.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

EKLER

EK 1. Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Görüşme Formları

Öğretmen Görüşme Formu

1. Kendinizi tanıtır mısınız?
    - Nasıl birisiniz?
    - Nasıl bir öğretmensiniz?
2. Nasıl bir ailede büyüdüğünüzden söz eder misiniz?
    - Sizi yetiştiren kişilerle nasıl bir ilişkiniz vardı söz eder misiniz? Ortaklaştığınız ya da çatıştığınız konular var mıydı? Varsa nelerdi?
    - Ailenizde asla kabul edilmeyecek davranışlar var mıydı? Ya da olmazsa olmaz kurallar?
    - Geçmişe baktığınızda ailenizin size en önemli katkısının-öğretisinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?
3. Kendi öğrencilik yaşantınızda öğretmenlerinizle ilişkiniz nasıldı?
4. Unutamadığınız öğretmenleriniz var mı?
    - Hangi davranışları onları unutulmaz kıldı?
    - Bu öğretmenler yaşamınıza ne kattı-sizi nasıl değiştirdi?
5. Öğrencilerinizle ilişkileriniz nasıl?
    - Ders içinde ve ders dışında öğrencilerinizle hangi durumlarda nasıl bir iletişim kuruyorsunuz? Hangi konularda konuşuyorsunuz/iletişim kuruyorsunuz?
    - Sizce öğretmen-öğrenci ilişkisinde olmazsa olmazları nelerdir? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
    - Bir öğretmen olarak öğrencilerinizle ilişkinizde asla tolerans göstermeyeceğiniz öğrenci davranışı nedir?
6. Sınıfta disiplinin hangi durumlarda gerekli olduğunu düşünüyorsunuz? Bu durumlarda disiplini nasıl sağlıyorsunuz?
7. Bir öğretmen nasıl otorite olur?
    - Öğretmenin otoritesi nereden gelmektedir? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?

- Sizce öğretmenin otoritesini etkileyen okul dışı unsurlar nelerdir?
- Sizce öğretmenin otoritesini etkileyen idari/mevzuata-yönetmeliklere dayalı unsurlar nelerdir?
- Öğretmenin cinsiyetinin öğretmen otoritesini etkilediğini düşünüyor musunuz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
- Sizce öğretmenler toplum tarafından otorite olarak görülmekte midir? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
- Sizce bir öğretmen hangi durumlarda otoriter olmalıdır?
- Otorite sahibi bir öğretmen olduğunuzu düşünüyor musunuz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?

8. Okulun öğrenci profilini tanımlar mısınız?
    - Öğrencileriniz nasıl ailelerden/nasıl bir çevreden geliyorlar? Sizce nasıl bir kültürleri var?
    - Bir öğretmenin sınıf içindeki otoritesi okulun hitap ettiği öğrenci profiline göre farklılaşır mı? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
    - Daha önce öğrenci profiline göre otorite davranışlarınızı değiştirip dönüştürmeniz gerekti mi?
9. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Öğrenci Görüşme Formu

1. Kendinizi tanıtır mısınız?

- Okulda genelde nasıl ve kimlerle vakit geçirirsiniz?
- Okul dışı zamanlarda neler yaparsınız? Nerede, nasıl zaman geçirirsiniz?
- İlgilendiğiniz bir alan var mı? Sanat, spor, hobi ya da meslek olabilir.
- Hiç tanımayan biri sizi yakın çevrenize sorsa sizi nasıl biri olarak tanımlarlar?

2. Biraz ailenizden söz eder misiniz?

- Kiminle yaşıyorsunuz? Sizinle ve aslında eğitiminizle en çok kim ilgileniyor? Neden?
- Ailenizde asla kabul edilmeyecek davranışlar ya da olmazsa olmaz kurallar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir? Bu kuralların gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
- Ailenizle-ebeveynlerinizle-sizi yetiştiren kişilerle nasıl bir ilişkiniz var? Ortaklaştığınız ya da çatıştığınız konular var mı? Varsa bu konular nelerdir?

- Sizi yetiştiren kişilerin size en önemli katkısının/öğretisinin ne olduğunu düşünüyorsunuz? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
- Okulda nasıl davranmanız gerektiği konusunda aileniz size bir şeyler söylüyor mu?
- Okulda yaşadığınız problemleri ailenizle paylaşıyor musunuz? Paylaştığınızda ne tepki veriyorlar? Soruna müdahale ediyorlar mı?

3. En sevdiğiniz öğretmeninizi anlatır mısınız? Bu öğretmen nasıl biri? Onu neden seviyorsunuz?
4. En sevmediğiniz öğretmeninizi anlatır mısınız? Bu öğretmen nasıl biri? Onu neden sevmiyorsunuz?
5. Daha önceki okul yaşantınızda iyi ve kötü anlamda unutamayacağınız öğretmenler var mıdır?
    - Hangi davranışları ya da özellikleri onları unutulmaz kıldı?
    - Bu öğretmenler yaşamınıza ne kattı-sizi nasıl değiştirdi?
6. Sizi öğretmenlerinize sorsak nasıl tanımlarlar? Nasıl bir öğrenci olduğunuzu düşünüyorsunuz?
7. Dersleriniz nasıl geçiyor?
    - Keyif aldığınız derslerde öğretmen nasıl davranıyor?
    - Keyif almadığınız derslerde öğretmen nasıl davranıyor?
    - Sizce öğrencinin keyif alacağı bir ders nasıl olmalı?
8. Öğretmenlerinizle ilişkileriniz nasıl?
    - Hem ders içinde hem ders dışında öğretmenlerle hangi durumlarda nasıl bir iletişim kuruyorsunuz?
    - Öğretmenlerinizle iletişiminizi nasıl tanımlarsınız?
    - Hangi öğretmenlerle daha rahat iletişim kuruyorsunuz? Bu öğretmenlerle rahat iletişim kurmanızın nedenleri nelerdir?
    - Hangi öğretmenlerle daha zor iletişim kuruyorsunuz? Bu öğretmenlerle zor iletişim kurmanızın nedenleri nelerdir?
    - Öğretmenlerinizle ilişkilerinizin iyi olmadığı ya da bozulduğu/sarsıldığı durumlar oluyor mu?
    - Öğretmenlerinizle ilişkilerinizde en çok dikkat ettiğiniz şey nedir? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?
    - Sizce öğretmenler öğrencilerine nasıl davranmalı?

- Sizce öğretmenlere saygı duyulmalı mı? Neden böyle düşündüğünüzü açıklar mısınız?

9. Sınıf içinde öğretmen tarafından belirlenen ve uymanız gereken kurallar var mı?
    - Varsa bunlar neler?
    - Siz bu kurallara uyuyor musunuz? Uymadığınızda neler oluyor?
    - Sizce sınıf ve okul içindeki kurallar neden var?
10. Sizce otoriter bir öğretmen nasıldır? Tanımlar mısınız?
    - Otorite olarak gördüğünüz/saygı duyduğunuz öğretmenleriniz var mı? Bu öğretmenler nasıl kişiler?
    - Geçmişte otorite olarak gördüğünüz öğretmenler var mıydı? Bu öğretmenler nasıl kişilerdi?
    - Otoriter olarak gördüğünüz ya da görmediğiniz öğretmenlerin dersinde öğrencilerin davranışları farklılaşıyor mu? Farklılaşıyorsa nasıl farklılaşıyor? Otoriter bir öğretmenin sınıfında nasıl davranıyorsunuz? Otoriter olmayan bir öğretmenin sınıfında nasıl davranıyorsunuz?
11. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 2. Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi Gözlem Formu

GÖZLEM YAPILAN OKUL:

GÖZLEMİN YAPILDIĞI TARİH:

SINIF DÜZEYİ

GÖZLEM SÜRESİ:

GÖZLEMCİ:

GÖZLEMLENMESİ PLANLANAN BAŞLIKLAR

Araştırmanın alt amaçları kapsamında gözlemlenmesi planlanan konular şunlardır:

- Öğretmen-öğrenci ilişkileri
- Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde otorite ve güç kavramlarının ortaya çıkış süreci

BETİMLEYİCİ NOTLAR	YANSITICI NOTLAR
Betimleyici notlar kısmında sınıf ile ilgili fiziki özellikler, kronolojik sırayla sınıfta meydana gelen olaylar ve temel olarak gözlemci tarafından görülenler aktarılacaktır. Bu kısımda sınıfın taslak düzeni de verilebilmektedir.	Yansıtıcı notlar bölümünde araştırmacının araştırılan konu, araştırma sorusu ve alt soruları kapsamında önemli bulduğu kısımlar ve düşünceleri aktarılacaktır.

EK 3. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **05.07.2024**
Toplantı Sayısı : **16**
Karar Sayısı : **198**

198-Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ahmet KAYSILI'nın danışmanlığını yaptığı Tuğba COŞKUN'un "Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen-Öğrenci İlişkisinin Sosyokültürel Analizi" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili 14.05.2024 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ahmet KAYSILI'nın danışmanlığını yaptığı Tuğba COŞKUN'un "Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen-Öğrenci İlişkisinin Sosyokültürel Analizi" başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLININ AYNIDIR
05/07/2024

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

EK 4. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni

[redacted]Müdürlüğüne

[redacted]

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: [redacted]

T.C. Kimlik N [redacted]

Adı Soyadı: TUĞBA COŞKUN

Araştırmanın Adı: GÜÇ VE OTORİTE BAĞLAMINDA ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİNİN SOSYOKÜLTÜREL ANALİZİ

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğrenci, Öğrenci, Öğrenci, Öğretmen, Öğretmen, Öğretmen, Öğrenci, Öğrenci, Öğretmen, Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: [redacted]

Uygulama Yapılacak Birim: Anadolu Lisesi

Uygulama Yapılacak İl: ANKARA

Veri Toplama Aracının Başlığı: GÖZLEM FORMU, GÖRÜŞME FORMU

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 07.08.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 07.08.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni ANKARA İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

EK 5. Aydınlatılmış Onam Formu

Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırmanın adı: GÜÇ VE OTORİTE BAĞLAMINDA ÖĞRETMEN-ÖĞRENCİ İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

"Sayın gönüllü,

Yüksek Lisans Tezi kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir.
Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

Araştırma öğretmen öğrenci ilişkilerini ve bu ilişkilerin sosyokültürel boyutunu güç ve otorite kavramları çerçevesinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın katılımcılarını lise öğrencileri ve bu liselerde görev yapan öğretmenler oluşturacaktır. Katılımcıların görüşme formu doğrultusunda sorulacak soruları yanıtlamaya gönüllü olması beklenmektedir. Araştırma kapsamında öğrencilerle ve öğretmenlerle bireysel yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacaktır. Görüşmeler okul müdürünün belirlediği alanlarda ve belli saat dilimlerinde gerçekleştirilecektir. Görüşmelerin 30-60 dakika arasında sürmesi beklenmektedir. Görüşmeler sırasında katılımcılardan izin alınmak kaydıyla ses kaydı yapılması planlanmaktadır. Araştırmaya 15 öğretmen, 30 öğrenci olmak üzere toplam 45 katılımcının dahil edilmesi planlanmakla birlikte, veri doygunluğu göz önünde bulundurularak bu sayının değişmesi de söz konusudur. Katılımcıların bu araştırma kapsamında 30-60 dakika harcayacakları tahmin edilmektedir. Katılımcıların özel hayatlarını ve deneyimlerini paylaşmaları rahatsız hissetmelerine sebep olabilir. Böyle bir durumda araştırmadan istedikleri zaman çekilebilirler. Araştırmaya katılmamaları ya da araştırmadan ayrılmaları durumunda bir yaptırım söz konusu olmayacaktır. Araştırma kapsamında kendilerinden bir ücret talep edilmeyecek ve kendilerine de bir ücret ödenmeyecektir.

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Araştırma için size herhangi bir ücret ödenmeyecek ve sizden de herhangi bir ücret talep edilmeyecektir. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.
Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

"Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım.
Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim."

İmza/Tarih	İmza/Tarih
Gönüllünün Adı/Soyadı	Araştırmacının Adı/Soyadı

EK 6. Veli Onam Formu

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen-Öğrenci İlişkisinin Sosyokültürel Analizi" adıyla, 16.09.2024 – 16.12.2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Araştırmanın hedefi öğretmen-öğrenci ilişkilerini güç ve otorite kavramları bağlamında ele alarak bu ilişkilerin sosyokültürel analizini yapmaktır.

Araştırma Uygulaması: Görüşme / Gözlem şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleşmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Tuğba Coşkun

Velisi bulunduğum ……. Sınıfı, …… numaralı
öğrencisi
.....
'in
yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz)

……./……./……..

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-

Soyadı:

Telefon

Numarası:

EK 7. Görsel İşitsel İzin Formları

..... (OKUL ADI) ..... MÜDÜRLÜĞÜ

ÖĞRENCİ İŞİTSEL VERİ İZİN FORMU

Milli Eğitim Bakanlığımız 2024/41 sayılı genelgesi uyarınca, okulunuz …… sınıfında eğitim görmekte olan, velisi bulunduğum

.....

isimli

öğrencinin yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilecek olan çalışma kapsamında hiçbir şekilde çalışma dışında kullanılmayacak ve üçüncü taraflarca paylaşılmayacak olan ses kayıtlarının alınmasına izin veriyorum/izin vermiyorum.

Gereğini arz ederim.

☐ İzin Veriyorum.
☐ İzim Vermiyorum.

Tarih :
Velinin Adı ve Soyadı :
Velisinin İmzası :

..... (OKUL ADI).....MÜDÜRLÜĞÜ

ÖĞRETMEN İŞİTSEL VERİ İZİN FORMU

Milli Eğitim Bakanlığımız 2024/41 sayılı genelgesi uyarınca, yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilecek olan çalışma kapsamında hiçbir şekilde çalışma dışında kullanılmayacak ve üçüncü taraflarca paylaşılmayacak olan ses kayıtlarının alınmasına izin veriyorum/izin vermiyorum.

Gereğini arz ederim.

☐ İzin Veriyorum.
☐ İzim Vermiyorum.

Katılımcı Adı Soyadı:
Tarih:
İmza:

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"Güç ve Otorite Bağlamında Öğretmen Öğrenci İlişkilerinin Analizi" başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihal Tespit Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Yedi sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan alıntılar" ve (4) "Lisansüstü tezim ile ilgili yapmış olduğum kendi yayınlarım ve yararlandığım mevzuat metinleri gibi kaynaklar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 20.05.2025
Gönderim Numarası	: 2680564819
Sayfa Sayısı	: 122
Sözcük Sayısı	: 35381
Karakter Sayısı	: 260202
Benzerlik Oranı	: %1
Savunma Tarihi	: 16.06.2025

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihal Tespit Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Tuğba Coşkun

Tarih: .....

İmza: .....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Tuğba Coşkun

İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Arş. Gör.	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi	2024-

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Sınıf Öğretmenliği	Bartın Üniversitesi	2017-2021

Yayınlar:

Coşkun, T., & Kaysılı A. (2023, Eylül 20-23). Türkiye'de Eğitim Alanında Lisansüstü Düzeyde Yapılan Etnografik Çalışmaların Meta Analizi [Konferans Bildiri Özeti]. EduCongress 2023, Ankara, Türkiye. https://educongress.org/wp-content/uploads/2023/10/EDUCONGRESS-2023-ABSTRACT-BOOK-1.pdf